

Evaluatie Tweede Kamerverkiezing 2025 - Vrijwilligers

**Rapport door Centerdata in opdracht van de
Kiesraad**

Datum	6 februari 2026
Auteurs	Marije Oudejans (Centerdata) Claudia Geurts (Centerdata) Mara Verheijen (Centerdata) Boukje Cuelenaere (Centerdata) Hans Vollaard (Universiteit Utrecht)
Versie	1.0

Uitgave

Centerdata

info@centerdata.nl

www.centerdata.nl

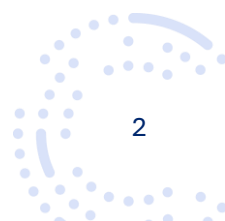
Contact

Marije Oudejans

marije.oudejans@centerdata.nl

© Centerdata, Tilburg, 2026

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

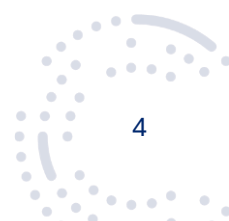

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	5
1.1 Achtergrond en uitvoering	5
1.2 Profiel vrijwilligers verkiezingsdag	6
1.3 Training verkiezingsdag vrijwilligers	7
1.4 Verloop verkiezingsdag	7
1.5 Profiel vrijwilligers GSB	8
1.6 Training GSB vrijwilligers	8
1.7 Verloop zitting GSB	8
2 Inleiding	10
2.1 Onderzoeksvragen	10
2.2 Onderzoekopzet	10
2.2.1 Dataverzameling	10
2.2.2 Representativiteit	11
2.3 Leeswijzer	12
3 Verkiezingsdag - Vrijwilligersprofiel	14
3.1 Belangrijkste uitkomsten	14
3.2 Achtergrond vrijwilligers	15
3.3 Werving	20
3.4 Rol op stembureau	22
3.5 Motivatie	23
4 Verkiezingsdag - Training	35
4.1 Belangrijkste uitkomsten	35
4.2 Gevolgde trainingen	35
4.3 Training als voorbereiding op werkzaamheden	36
5 Verkiezingsdag - Verloop	40
5.1 Belangrijkste uitkomsten	40
5.2 Kennis en bijdrage	40
5.3 Kwaliteit en capaciteit stembureau	42
5.4 Werken in shifts	44
5.5 Beoordeling takenpakket	45
5.6 Gebruik hulpbronnen	47
5.7 Beoordeling stemlokaal	48
5.8 Beoordeling waardering	50
5.9 Aandachtspunten werkwijze	51
5.10 Tips	52
6 Zitting GSB - Vrijwilligersprofiel	54
6.1 Belangrijkste uitkomsten	54
6.2 Achtergrond vrijwilligers	55
6.3 Werving	60
6.4 Rol tijdens gemeentelijke telling	62
6.5 Motivatie	62

7	Zitting GSB - Training	69
7.1	Belangrijkste uitkomsten	69
7.2	Gevolgte trainingen	69
7.3	Training als voorbereiding op werkzaamheden	70
8	Zitting GSB - Verloop	72
8.1	Belangrijkste uitkomsten	72
8.2	Kennis en bijdrage	72
8.3	Kwaliteit en capaciteit gemeentelijk stembureau	74
8.4	Beoordeling locatie GSB	75
8.5	Beoordeling waardering	76
8.6	Aandachtspunten werkwijze	77
8.7	Tips	78
9	Conclusies	79
9.1	Evaluatieonderzoek verkiezingsvrijwilligers	79
9.2	Wie zijn de verkiezingsvrijwilligers?	79
9.3	Wat zijn motieven van verkiezingsvrijwilligers?	79
9.4	Ervaringen	79
9.5	Verbeterpunten	80
9.6	Bevindingen	81

Samenvatting

1.1 Achtergrond en uitvoering

De Kiesraad voert een evaluatie uit onder alle verkiezingsvrijwilligers die betrokken zijn geweest bij de Tweede Kamerverkiezing van 29 oktober 2025. Het doel van dit evaluatieonderzoek is enerzijds het vaststellen van wie de vrijwilligers zijn (welke kenmerken typeren hen) en vanuit welke motivatie zij zich aanmelden. Daarnaast wordt met dit onderzoek in kaart gebracht wat de ervaringen zijn van de vrijwilligers rondom het verkiezingsproces en de training.

In kader van dit onderzoek heeft onderzoeksbureau Centerdata een bericht gestuurd naar de projectleiders verkiezingen van alle gemeenten met de vraag om al hun verkiezingsvrijwilligers te vragen om deel te nemen aan het onderzoek door middel van het invullen van een vragenlijst. De ambtenaren is gevraagd om alle vrijwilligers op het stembureau (voorzitters, plaatsvervangend voorzitters, stembureauleden, tellers) én alle vrijwilligers die hebben geholpen op het gemeentelijk stembureau te benaderen. Daarbij ook gemeenteambtenaren die op het (gemeentelijk) stembureau hebben meegeholpen, met uitzondering van de ambtenaren die in het verkiezingsteam werkten.

Het veldwerk vond plaats tussen 11 november en 2 december 2025. Gemeenten die zijn uitgesloten van het onderzoek zijn de gemeenten die meededen aan een experiment met een nieuw stembiljet (Alphen aan den Rijn, Boekel, Borne, Midden-Delfland en Tynaarlo), omdat deze gemeenten al aan een apart onderzoek meededen, en de bijzondere gemeenten (Bonaire, Sint-Eustatius en Saba) omdat de vragenlijst alleen in het Nederlands beschikbaar was. In totaal hebben 6.749 verkiezingsvrijwilligers de volledige vragenlijst afgerond. Zowel de vrijwilligers op het stembureau op de dag van stemming (29 oktober 2025) zijn uitgenodigd als de vrijwilligers die op het gemeentelijk stembureau (GSB) zijn ingezet (30 en 31 oktober 2025). De belangrijkste taak van het GSB is het vaststellen van de verkiezingsuitslag op gemeentelijk niveau, op basis van de processen-verbaal van de stembureaus. Bij gemeenten met centrale stemopneming (CSO) worden op de verkiezingsdag alleen de stemmen per lijst geteld. De telling per kandidaat wordt bij CSO gemeenten op de dag na de verkiezingsdag op het GSB gedaan. Bij gemeenten met decentrale stemopneming (DSO) tellen stembureaus op de verkiezingsdag zelf alle stemmen per lijst en kandidaat. Het GSB controleert bij DSO gemeenten de dag erna op rekenfouten en telverschillen aan de hand van de processen verbaal en telt de gemeentelijke totaaluitslag bij elkaar.

In dit onderzoek hebben 5.488 respondenten alleen geholpen op de verkiezingsdag in het stembureau en/of bij de telling (81%). Daarnaast waren 679 deelnemers alleen vrijwilliger op de dag van de gemeentelijke telling op het GSB (10%). 582 deelnemers waren op beide dagen vrijwilliger (9%).

De deelnemers waren vrijwilliger in 89 verschillende gemeenten. In tabel 1.1 staat een schatting van het aantal vrijwilligers, gebaseerd op de antwoorden van de ambtenaren in het evaluatieonderzoek TK25¹. De vrijwilligers uit grote gemeenten zijn in de steekproef enigszins ondervertegenwoordigd (zie tabel 1.1). Verschillende grote gemeenten hebben aangegeven hun eigen evaluatieonderzoek uit te voeren en daarom niet deel te nemen.

Tabel 1.1. Verdeling vrijwilligers naar gemeentegrootte

	Schatting aantal vrijwilligers	Netto steekproef
Kleine gemeenten (<20.000 inwoners)	7.623 (6%)	764 (11%)
Middelgrote gemeenten (20.000-100.000 inwoners)	81.405 (65%)	4.738 (70%)
Grote gemeenten (>100.000 inwoners)	36.673 (29%)	1.247 (18%)
Totaal	125.701	N = 6.749

1.2 Profiel vrijwilligers verkiezingsdag

- Driekwart van de verkiezingsdag vrijwilligers was 55 jaar of ouder (74%), waarbij de gemiddelde leeftijd in grote gemeenten (59 jaar) iets lager lag dan bij middelgrote gemeenten (61 jaar). Het aandeel mannen en vrouwen was ongeveer gelijk. Een meerderheid van de vrijwilligers heeft een hbo- of universitaire opleiding gevolgd (56%) en een groot deel is inmiddels gepensioneerd (46%).
- Kleine gemeenten vroegen of verplichtten hun medewerkers vaker om een rol te vervullen op het stembureau dan middelgrote of grote gemeenten.
- Van de verkiezingsdag vrijwilligers gaven de oudere vrijwilligers het vaakst aan geïnteresseerd te zijn in politiek.
- Voor ruim acht op de tien vrijwilligers was dit niet de eerste keer als vrijwilliger op een stembureau (83%).
- Een derde van de vrijwilligers is benaderd door de gemeente om zich aan te melden als vrijwilliger (36%), maar ook via vrienden/kennissen zijn veel vrijwilligers geworven (20%). 17% werkte voor de gemeente en 13% is via een advertentie in regionale of lokale krant geworven.
- 45% van de vrijwilligers gaf aan zowel stembureau lid als teller geweest te zijn en 18% van de vrijwilligers vervulde de rol van voorzitter. Voorzitters zijn relatief vaker man en wat jonger dan andere stembureauvrijwilligers.
- De meeste vrijwilligers werkten op een stembureau in de gemeente waar ze wonen (87%). Jongeren en vrijwilligers uit kleine gemeenten staan er vaker voor open om in een andere gemeente te helpen.
- De belangrijkste motivatie om aan deze verkiezing mee te werken was om iets te willen doen voor de samenleving. Als de verkiezingen in het weekend zouden worden gehouden, zou dit het voor de meeste vrijwilligers niet makkelijker of moeilijker maken om mee te helpen (68%). De mogelijkheid om het stembureau te kiezen (niet mogelijk in alle gemeenten) en duidelijkheid over wat er werd verwacht speelden een belangrijke rol bij de aanmelding. Bijna

¹ Het was mogelijk dat vrijwilligers zowel op de dag van stemming als op de dag van de GSB-zitting hebben geholpen. Dit kan ervoor hebben gezorgd dat bepaalde vrijwilligers in de schatting dubbel zijn geteld. Dit betrof een relatief kleine groep.

alle vrijwilligers willen zich (waarschijnlijk) ook voor een volgende verkiezing weer aanmelden (96%).

- Hoewel dit niet bij alle gemeenten mogelijk is, vonden ervaren vrijwilligers het belangrijk dat ze konden kiezen op welk stembureau ze werkten, dat ze samen met bekenden konden werken, dat ze de mogelijkheid hadden om een dagdeel te werken in plaats van een hele dag en dat ze een financiële vergoeding kregen.

1.3 Training verkiezingsdag vrijwilligers

- Bijna alle vrijwilligers kregen ter voorbereiding op hun rol een training aangeboden (99%). Dit was in de meeste gevallen verplicht om te volgen (91%) en was vaak in de vorm van een e-learning module (94%).
- Door de training voelden vrijwilligers zich op alle taken binnen het stembureau (volledig) voorbereid. Toch heeft een op de tien vrijwilligers te maken gehad met situaties waar ze niet op voorbereid waren (9%).

1.4 Verloop verkiezingsdag

- Bijna alle vrijwilligers vonden dat ze voldoende kennis hadden om hun taken op het stembureau op een goede manier uit te voeren (98%). Ook waren vrijwilligers goed in staat om vragen van kiezers te beantwoorden over het stemproces (98%).
- 96% van de vrijwilligers was ervan overtuigd dat hun bijdrage aan de Tweede Kamerverkiezing ertoe deed.
- Het verloop van de verkiezingsdag is door de vrijwilligers als erg positief ervaren. Over het algemeen gaven vrijwilligers aan dat er weinig fouten zijn gemaakt, dat er voldoende vrijwilligers aanwezig waren en dat andere stembureauleden hun taken goed uitvoerden.
- Het werken in shifts werd door veel vrijwilligers (81%) als positief of zelfs heel positief ervaren.
- Bij alle onderdelen van de vrijwilligersrol gaf minimaal de helft van de vrijwilligers aan dit leuk of zelfs heel erg leuk te vinden, waarbij ze het contact met de kiezers (97%) en de samenwerking met andere vrijwilligers (96%) over het algemeen het leukste vonden. Taken die door sommigen als moeilijk werden ervaren, waren bijvoorbeeld het bepalen wie er hulp mocht krijgen in het stemhokje (5%) en het tellen van de stembiljetten (6%).
- Ruim twee derde van de vrijwilligers heeft geen gebruik gemaakt van de beschikbare hulplijnen. Wanneer er wel een hulplijn nodig was, werd voornamelijk de hand-out 'stembureau-instructie' op het stembureau gebruikt (28%).
- Een ruime meerderheid vond de ruimte van het stembureau op alle verschillende onderdelen geschikt. Het meest genoemde punt van verbetering was de temperatuur, die was voor 12% matig of onvoldoende.
- Vrijwilligers kregen vrijwel altijd waardering voor hun inzet, waarbij 85% meerdere manieren van waardering rapporteerden. De meeste vrijwilligers waren (heel) tevreden over deze waardering (89%).
- De grootste groep ondervraagde vrijwilligers was tevreden over de werkwijze tijdens de verkiezingsdag en zag hierbij geen punten voor verbetering. Volgens 4% van de vrijwilligers betreffen aandachtspunten voor het verkiezingsproces de voorbereiding van de voorzitters, de begrijpelijkheid en opvolging van de gebruikte telmethode, het tellen van relatief grote

stembiljetten, het zorgdragen dat tellers het protocol volgen en het oplossen van technische problemen, onder andere met tablets. De meest genoemde tips voor de Kiesraad en gemeenten waren: maak het stembiljet kleiner, zorg voor kortere shifts, goede catering, een uniforme vergoeding en betere selectie en training van voorzitters.

1.5 Profiel vrijwilligers GSB

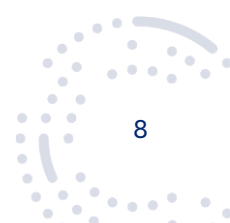
- Vrijwilligers op het gemeentelijk stembureau zijn gemiddeld iets jonger dan de vrijwilligers op de verkiezingsdag. De GSB vrijwilligers bestonden voor een iets groter deel uit vrouwen (59%) dan mannen. Het opleidingsniveau van de ondervraagde GSB vrijwilligers is vergelijkbaar met de verkiezingsdag vrijwilligers (namelijk hoog opgeleid: 58% hbo of universiteit). Bij de GSB vrijwilligers was een kleiner percentage gepensioneerd (36%) en werkten er in verhouding meer ambtenaren (43%).
- Van de ondervraagde vrijwilligers in kleine gemeenten gaf een kwart aan dat ze als gemeenteambtenaar door hun werkgever werden verplicht om bij het GSB te werken (24%).
- De GSB vrijwilligers waren iets minder geïnteresseerd in politiek dan verkiezingsdag vrijwilligers.
- Voor een derde van de GSB vrijwilligers was dit hun eerste gemeentelijke telling.
- 40% van de vrijwilligers was op de hoogte van de mogelijkheid om te helpen bij de verkiezing door hun werk bij de gemeente. Het grootste deel hiervan is door hun werkgever, de gemeente, gevraagd (76%) of verplicht (8%) om op het GSB te werken.
- Driekwart van de GSB vrijwilligers bestond uit tellers en 11% was leider van het telteam. Bij gemeenten met DSO waren vrijwilligers gemiddeld 5 uur en een kwartier aan het werk en bij een CSO 7 uur.
- GSB vrijwilligers werden vooral gemotiveerd tot deelname door de mogelijkheid om samen met bekenden te werken (34%), maar ook omdat de dag van de telling (donderdag) ze beter uitkwam (32%) en de duidelijkheid over de verwachtingen (31%). Ook bij de GSB vrijwilligers is er veel animo om zich bij een volgende verkiezing (waarschijnlijk) weer aan te melden (97%).

1.6 Training GSB vrijwilligers

- Binnen gemeenten met een CSO werd vaker een training aangeboden voor het werken op het GSB (87%) dan bij DSO gemeenten (70%). Daarnaast werden er vaker trainingen aangeboden in middelgrote steden (89%) en was de training voor 71% van de vrijwilligers verplicht.
- GSB vrijwilligers voelden zich goed (67%) of zelfs uitstekend (18%) voorbereid op hun taken na de training, waarbij ervaren vrijwilligers zich het beste voorbereid voelden. Net als bij de verkiezingsvrijwilligers heeft ook 1 op de 10 GSB vrijwilligers een situatie meegemaakt waar ze niet op voorbereid waren in de training.

1.7 Verloop zitting GSB

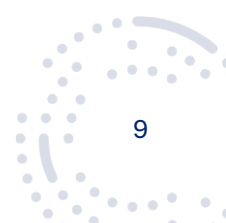
- De meeste GSB vrijwilligers hadden de ervaring dat ze voldoende kennis hadden om hun taak goed uit te voeren (95%), met name de oudere vrijwilligers. Ook vonden vrijwel alle

vrijwilligers dat ze een nuttige bijdrage hebben geleverd (97%), in de grote gemeenten werd dat het sterkst ervaren.

- Over het algemeen zijn de GSB vrijwilligers tevreden of zelfs erg tevreden met de organisatie van de gemeentelijke telling. Meer dan 90% vond dat er voldoende tellers waren, dat de werkdruk goed te doen was, dat het duidelijk was wat er van de vrijwilligers werd gevraagd en is ervan overtuigd dat de vastgestelde tellingen kloppen.
- Alle omstandigheden rondom de ruimte waar de gemeentelijke telling plaatsvond werden als goed of uitstekend ervaren door bijna alle GSB vrijwilligers. Ook bij het GSB is de temperatuur het meest genoemde aandachtspunt.
- Op de GSB-dag ontvingen vrijwilligers minder vaak een financiële vergoeding (60%) als blijk van waardering dan op de verkiezingsdag (80%). De ondervraagde vrijwilligers die op de GSB dag werkten bestaan dan ook voor een groter deel uit gevraagde of verplichte ambtenaren dan bij de verkiezingsdag. Vrijwilligers die vanuit hun werk bij de gemeente zijn gevraagd (of verplicht) om te helpen bij de gemeentelijke telling noemden minder vaak een financiële vergoeding (20%) dan respondenten die niet vanuit hun werk werden gestimuleerd om vrijwilliger te zijn (83%). Zeven op de tien vrijwilligers ontvingen een dankwoord vanuit de gemeente en/of kregen catering aangeboden. 92% was (heel) tevreden over de waardering die ze kregen voor hun inzet.
- De meeste GSB vrijwilligers hadden geen zorgen over de manier van werken op de dag van de gemeentelijke telling. Slechts enkele vrijwilligers (3%) gaven aan dat er mogelijke aandachtspunten zijn voor de GSB dag. Hierbij kan worden gedacht aan meer training voor de telleiders, en meer nadruk op het bewaken van de rust en het volgen van het protocol bij het tellen.
- GSB vrijwilligers hebben verschillende tips voor de Kiesraad of de gemeente omtrent de inzet van vrijwilligers bij de gemeentelijke telling. De belangrijkste verbeterpunten zijn onder andere: kleinere stembiljetten, betere doorstroming bij het tellen, duidelijkere instructies, betere fysieke omstandigheden en focus op werving en selectie.

2 Inleiding

2.1 Onderzoeksvragen

De Kiesraad is verantwoordelijk voor de organisatie van verkiezingen en voert na elke verkiezing een evaluatie uit. In dit onderzoek gaat het om de ervaringen van verkiezingsvrijwilligers tijdens de dag van de Tweede Kamerverkiezing op 29 oktober 2025 en de dag van de gemeentelijke telling op het GSB, op 30 (en eventueel 31) oktober 2025. De resultaten van deze evaluatie worden door de Kiesraad gebruikt voor het schrijven van een evaluatieadvies. Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in wie deze verkiezingsvrijwilligers zijn, wat hun motivatie is om zich aan te melden als vrijwilliger en wat hun ervaringen zijn.

Om deze doelstelling te realiseren richt dit onderzoek zich op de volgende **onderzoeksvragen**:

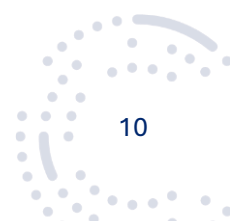
1. Wie zijn de stembureauleden en wat zijn hun motieven om zich aan te melden?
 - 1a. Zijn er verschillen tussen stembureauleden (leeftijd, rollen, ervaring) en de motieven voor het aanmelden?
2. Wat zijn de ervaringen tijdens de verkiezingsdag op 29 oktober 2025 en de voorbereidende training?
 - 2a. Zijn er verschillen tussen stembureauleden met verschillende rollen (voorzitters, leden, tellers)?
 - 2b. Zijn er verschillen tussen gemeenten op basis van stemopneming (centraal of decentraal) en gemeentegrootte?
3. Wat zijn de ervaringen tijdens de gemeentelijke telling en de voorbereidende training?
 - 3a. Zijn er verschillen tussen soorten vrijwilligers (voorzitters, leden, tellers)?
 - 3b. Zijn er verschillen tussen gemeenten op basis van stemopneming (centraal of decentraal) en gemeentegrootte?
4. Welke verbeterpunten zien de verkiezingsvrijwilligers?

2.2 Onderzoeksopzet

Onderzoeksbureau Centerdata voert dit evaluatieonderzoek uit in opdracht van de Kiesraad. De verkiezingsvrijwilligers zijn via de projectleiders verkiezingen van gemeenten gevraagd deel te nemen aan het onderzoek door middel van het invullen van een online vragenlijst. Zowel de vrijwilligers op het stembureau (voorzitters, plaatsvervangend voorzitters, stembureauleden, tellers) als alle vrijwilligers die hebben geholpen op het gemeentelijk stembureau zijn hiervoor benaderd.

2.2.1 Dataverzameling

Het veldwerk vond plaats tussen 11 november en 2 december 2025, direct na het definitief vaststellen van de verkiezingsuitslag op 10 november. De uitnodiging werd in eerste instantie verstuurd naar de projectleiders verkiezingen van 74 gemeenten die representatief zijn voor heel Nederland. De gemeenten die meededen aan een experiment met een nieuw stembiljet (Alphen aan den Rijn, Boekel, Borne, Midden-Delfland en Tynaarlo) werden uitgesloten. Het ministerie van BZK verzorgt aparte evaluatieonderzoeken in deze gemeenten. Ook de bijzondere gemeenten (Bonaire, Sint-Eustatius en Saba) zijn niet benaderd, omdat de vragenlijst alleen in het Nederlands

beschikbaar was. Nadat uit verschillende reacties van de benaderde gemeenten bleek dat verschillende gemeenten hun eigen evaluatieonderzoek onder vrijwilligers deden, zijn op 17 november 2025 ook alle andere (263) gemeenten uitgenodigd om zo tot een voldoende grote steekproef van vrijwilligers te komen.

Voor de vragenlijst is gebruik gemaakt van een algemene (niet persoonlijke) link. Respondenten konden niet geïdentificeerd worden via een persoonlijke code. Wanneer een respondent de vragenlijst heeft afgebroken en op een later tijdstip wilde deelnemen, werd een nieuwe vragenlijst aangemaakt. Om deze reden filterden we de incomplete vragenlijsten uit de dataset en rapporteren we alleen over de volledig afgeronde vragenlijsten.

Tijdens het veldwerk is eenmaal een herinneringsmail verstuurd aan gemeenten uit de oorspronkelijke steekproef van 74 gemeenten, waarvan nog geen vrijwilligers hadden gerespondeerd. Niet-responderende gemeenten uit die steekproef zijn tevens telefonisch benaderd om deelname te stimuleren. De uitnodiging werd opnieuw verzonden naar een andere contactpersoon binnen de gemeente wanneer de oorspronkelijke contactpersoon afwezig was of wanneer er na 2,5 week veldwerk nog geen respons was én de medewerker niet telefonisch bereikt kon worden. Wanneer er geen vervangende contactpersoon was of deze ook niet reageerde, werd de uitnodiging gestuurd naar het algemene (verkiezing) e-mailadres van de gemeente.

2.2.2 Representativiteit

In totaal hebben 6.749 verkiezingsvrijwilligers de volledige vragenlijst afgerond. Hiervan hebben 5.488 vrijwilligers alleen geholpen op de verkiezingsdag 29 oktober 2025 (81%), 679 deelnemers waren alleen vrijwilliger op de dag van de gemeentelijke telling (10%), en 582 deelnemers waren op beide dagen vrijwilliger (9%).

Er zijn geen exacte aantallen bekend van het aantal vrijwilligers dat betrokken is geweest bij de verkiezingsdag en de dag van de gemeentelijke telling. In tabel 2.1 is een schatting gemaakt van de aantallen vrijwilligers, gebaseerd op de antwoorden van de gemeenteambtenaren in het evaluatieonderzoek TK25 op de vraag naar het aantal stembureauvrijwilligers, aangewezen GSB leden en GSB ondersteuners.

Tabel 2.1. Verdeling deelnemende vrijwilligers naar gemeentegrootte

	Aantal gemeenten in bruto steekproef	Aantal gemeenten in netto steekproef	Schatting aantal vrijwilligers	Netto steekproef
Kleine gemeenten (<20.000 inwoners)	63 (19%)	19 (21%)	7.623 (6%)	764 (11%)
Middelgrote gemeenten (20.000- 100.000 inwoners)	243 (72%)	61 (69%)	81.405 (65%)	4.738 (70%)
Grote gemeenten (>100.000 inwoners)	31 (9%)	9 (10%)	36.673 (29%)	1.247 (18%)
Totaal	337	89	125.701	N = 6.749

De deelnemers waren vrijwilliger in 89 verschillende gemeenten. Hoewel de verdeling op gemeenteniveau overeenkomt met de verdeling in de bruto steekproef, is te zien dat wanneer de aantallen vrijwilligers worden meegenomen, de kleine en middelgrote gemeenten wat oververtegenwoordigd zijn en de grote gemeenten wat ondervertegenwoordigd. Verschillende grote gemeenten hebben aangegeven niet te willen deelnemen omdat zij hun eigen evaluatieonderzoek onder hun vrijwilligers uitvoerden.

Bij de analyse van de data is besloten om geen weging toe te passen. Er is onvoldoende informatie beschikbaar over de onderliggende populatie om verantwoorde wegingsfactoren te bepalen. Daardoor blijft onduidelijk welk effect weging zou hebben op de uitkomsten en bestaat het risico dat de resultaten eerder worden vertekend dan gecorrigeerd.

In plaats daarvan wordt bij de interpretatie van de resultaten expliciet rekening gehouden met de verdeling van de steekproef. Zodra er een effect is van gemeentegrootte, is het van belang de resultaten per categorie te beschouwen.

Dit onderzoek is gebaseerd op een steekproef van verkiezings- en GSB vrijwilligers. Niet alle benaderde gemeenten en vrijwilligers hebben aan het onderzoek deelgenomen. Omdat het profiel en de opvattingen van de non-respondenten niet bekend zijn, kan niet worden uitgesloten dat hun ervaringen en perspectieven op bepaalde punten afwijken van die van de respondenten.

2.3 Leeswijzer

De vragenlijst bestond uit twee delen: een deel voor de vrijwilligers die op 29 oktober 2025 op het stembureau hebben gewerkt, en een deel voor de vrijwilligers die betrokken waren bij de gemeentelijke telling op 30 (en 31) oktober 2025. Dit onderscheid is ook gemaakt in deze rapportage. Drie hoofdstukken (hoofdstuk 3 t/m 5) gaan over de vrijwilligers betrokken bij de verkiezingsdag, en drie hoofdstukken (hoofdstuk 6 t/m 8) gaan over de vrijwilligers die op het gemeentelijk stembureau werkzaam waren. Hierbij wordt steeds in het eerste hoofdstuk (hoofdstuk 3 en 6) een profiel geschetst van de vrijwilligers: hoe zagen zij eruit qua leeftijd, gender, opleiding en werksituatie? Hoe zijn deze vrijwilligers geworven, welke rol hadden zij bij hun werkzaamheden en met welke motivatie hebben zij zich aangemeld als vrijwilliger? Het tweede hoofdstuk (hoofdstuk 4 en 7) gaat vervolgens over de training. Tot slot bevat het derde hoofdstuk (hoofdstuk 5 en 8) de ervaringen met het verloop van de dag en de werkzaamheden. De beantwoording van de onderzoeksvragen is opgenomen in hoofdstuk 9.

Waar relevant zijn uitkomsten gerapporteerd naar gemeentegrootte, ervaring van de vrijwilliger, leeftijd, rol, mate waarin in shifts (dagdelen) werd gewerkt en/of de manier van stemopneming (CSO of DSO). Omdat bepaalde kenmerken verband kunnen houden met elkaar – zo maakten grote gemeenten bv. vaker gebruik van een CSO – werden multivariate analyses uitgevoerd om voor deze samenhang te corrigeren.

Leeswijzer statistische resultaten

Hieronder leggen we een aantal zaken uit over het lezen van de statistische resultaten.

- Het aantal respondenten in de steekproef wordt aangegeven met een N .
- Verschillen op achtergrondkenmerken worden alleen gerapporteerd als ze significant van elkaar verschillen (bij $p < 0,05$). Als een verschil significant is weerspiegelt het verschil zeer waarschijnlijk een reëel verschil. Het is onwaarschijnlijk dat dit verschil door toeval is ontstaan.
- Als we benoemen dat er 'geen verschil' is bedoelen we daarmee dat het verschil statistisch niet significant is.
- We ronden af op gehele percentages, daardoor kan het voorkomen dat percentages net niet precies optellen tot 100%.

De resultaten zijn waar mogelijk vergeleken met een eerder onderzoek onder voorzitters en andere stembureauleden (namelijk rondom de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen van 2019 (PSWS19)). De resultaten worden met elkaar vergeleken op basis van beschrijvende statistieken (gemiddelden of percentages per vraag). Omdat we hiervoor gebruik maken van gerapporteerde resultaten, is het niet mogelijk om na te gaan de verschillen met PSWS19 statistisch significant zijn.

3 Verkiezingsdag - Vrijwilligersprofiel

Van de ondervraagde vrijwilligers, hebben er 5.488 alleen geholpen op de dag van stemming (29 oktober 2025). 582 deelnemers traden zowel op de dag van stemming op als vrijwilliger, als bij de gemeentelijke telling op het GSB (30 en 31 oktober 2025). Dit hoofdstuk gaat over de 6.070 vrijwilligers die tenminste op de dag van stemming hebben geholpen. In dit hoofdstuk staat beschreven welke achtergrondkenmerken deze vrijwilligers typeren, hoe zij geworven zijn als vrijwilliger, welke rol ze hadden op het stembureau, en met welke motivatie zij hebben bijgedragen aan de Tweede Kamerverkiezing van 2025.

3.1 Belangrijkste uitkomsten

- Driekwart van de verkiezingsdag vrijwilligers was 55 jaar of ouder (74%), waarbij de gemiddelde leeftijd in grote gemeenten (59 jaar) iets lager lag dan bij middelgrote gemeenten (61 jaar). Het aandeel mannen en vrouwen was ongeveer gelijk. Een meerderheid van de vrijwilligers heeft een hbo- of universitaire opleiding gevolgd (56%) en een groot deel is inmiddels gepensioneerd (46%).
- Kleine gemeenten vroegen of verplichtten hun medewerkers vaker om een rol te vervullen op het stembureau dan middelgrote of grote gemeenten.
- Van de verkiezingsdag vrijwilligers gaven de oudere vrijwilligers het vaakst aan geïnteresseerd te zijn in politiek.
- Voor ruim acht op de tien vrijwilligers was dit niet de eerste keer als vrijwilliger op een stembureau (83%).
- Een derde van de vrijwilligers is benaderd door de gemeente om zich aan te melden als vrijwilliger (36%), maar ook via vrienden/kennissen zijn veel vrijwilligers geworven (20%). 17% werkt voor de gemeente en 13% is via een advertentie in regionale of lokale krant geworven.
- 45% van de vrijwilligers gaf aan zowel stembureau lid als teller geweest te zijn en 18% van de vrijwilligers vervulde de rol van voorzitter. Voorzitters zijn relatief vaker man en wat jonger dan andere stembureauvrijwilligers.
- De meeste vrijwilligers werkten op een stembureau in de gemeente waar ze wonen (87%). Jongeren en vrijwilligers uit kleine gemeenten staan er vaker voor open om in een andere gemeente te helpen.
- De belangrijkste motivatie om aan deze verkiezing mee te werken was om iets te willen doen voor de samenleving. Als de verkiezingen in het weekend zouden worden gehouden, zou dit het voor de meeste vrijwilligers niet makkelijker of moeilijker maken (68%). De mogelijkheid om het stembureau te kiezen (niet mogelijk in alle gemeenten) en duidelijkheid over wat er werd verwacht speelden een belangrijke rol bij de aanmelding. Bijna alle vrijwilligers willen zich (waarschijnlijk) ook voor een volgende verkiezing weer aanmelden (96%).
- Hoewel dit niet bij alle gemeenten mogelijk is, vonden ervaren vrijwilligers het belangrijk dat ze konden kiezen op welk stembureau ze werkten, dat ze samen met bekenden konden werken, dat ze de mogelijkheid hadden om een dagdeel te werken in plaats van een hele dag en dat ze een financiële vergoeding kregen.

3.2 Achtergrond vrijwilligers

De meeste vrijwilligers die op het stembureau werkzaamheden hebben verricht op 29 oktober 2025 waren 55 jaar of ouder (74%). De gemiddelde leeftijd was 61 jaar. Er is een verschil te zien tussen de middelgrote en grote gemeenten, waarbij de gemiddelde leeftijd bij de grote gemeenten iets lager lag (59 jaar) dan bij de middelgrote gemeenten (61 jaar).

Tabel 3.1: Leeftijd in categorieën² (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal (%)	Totaal (N)	Nederlandse bevolking ³
18 t/m 34 jaar	6%	6%	11%	7%	418	27%
35 t/m 44 jaar	6%	6%	6%	6%	386	15%
45 t/m 54 jaar	15%	13%	12%	13%	782	15%
55 t/m 64 jaar	23%	24%	26%	24%	1.466	17%
65 t/m 74 jaar	42%	41%	35%	40%	2.435	14%
75 jaar of ouder	7%	10%	10%	10%	583	12%
Totaal	100%	100%	100%	100%	6.070	100%

In het onderzoek naar de ervaringen van vrijwilligers tijdens de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen uit 2019 (PSWS19) werd een andere leeftijdsindeling gehanteerd. Een vergelijking op deze indeling tussen PSWS19 en TK25 staat in tabel 3.2. De vrijwilligers die aan het onderzoek van PSWS19 meededen waren iets jonger dan de vrijwilligers die aan het TK25 evaluatieonderzoek meededen. Bij het PSWS19 onderzoek was 40% 65 jaar en ouder (TK25: 50%), terwijl 12% in de jongste leeftijdscategorie viel (18 t/m 34 jaar, TK25: 7%).

Tabel 3.2: Leeftijd in categorieën (Vergelijking met PSWS19)

	PSWS19	TK25
18 t/m 34 jaar	12%	7%
35 t/m 50 jaar	14%	13%
51 t/m 64 jaar	33%	31%
65 jaar of ouder	40%	50%
Totaal	100%	100%

Het aandeel mannen en vrouwen onder de verkiezingsdag vrijwilligers was nagenoeg gelijk: 51% was man, 48% was vrouw. Er werden hierbij geen verschillen tussen gemeenten van verschillende grootte geconstateerd.

² Waarden tot 18 en vanaf 99 zijn als missing gecodeerd en niet meegenomen in de analyses.

³ Bron: CBS Statline – 1 januari 2025.

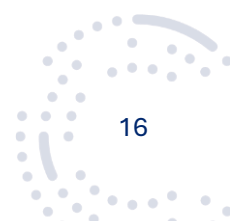
Meer dan de helft van de verkiezingsdag vrijwilligers (56%) was hbo- of universitair opgeleid. Vergeleken met de totale Nederlandse bevolking (36%) is dit een bovengemiddeld groot aandeel. Bij de PSWS19 was bijna de helft hbo of universitair opgeleid (47%). Bijna 1 op de 5 vrijwilligers had een mbo-opleiding en daarnaast had 3% een vmbo of soortgelijke opleiding gevolgd. 9% heeft mavo, havo of onderbouw vwo als hoogst afgeronde opleiding opgegeven.

Tabel 3.3: Wat is de hoogste opleiding die u hebt gevolgd?

	%	N	PSWS19	Nederlandse bevolking ⁴
Geen onderwijs/ basisonderwijs / cursus inburgering / cursus Nederlandse taal	0%	3	0%	9%
Lbo/vbo/vmbo (kader- of beroepsgerichte leerweg) / mbo 1 (assistentenopleiding)	3%	154	5%	10%
Mavo/havo of vwo (eerste drie jaar) / ulo/mulo/vmbo (theoretische of gemengde leerweg) / voortgezet speciaal onderwijs	9%	573	15%	9%
Mbo 2, 3, 4 (basis beroeps-, vak-, middenkader- of specialistenopleiding) of mbo oude structuur (vóór 1998)	19%	1.174	19%	27%
Havo of vwo (overgegaan naar de 4e klas) / hbs/mms/hbo- propedeuse of wo-propedeuse	11%	679	11%	10%
Hbo (behalve hbo master) / wo kandidaats- of wo bachelor	37%	2.263	33%	22%
Wo doctoraal of wo master of hbo master/postdoctoraal onderwijs	19%	1.161	14%	14%
Weet niet/ wil niet zeggen	1%	63	2%	1%
Totaal	100%	6.070	100%	100%⁵

⁴ Bron: CBS Statline – vierde kwartaal 2024.

⁵ Door afronding tellen de individuele percentages hierboven op tot meer dan 100%.

Een groot deel van de verkiezingsdag vrijwilligers was gepensioneerd: 46%. Dit is een iets groter aandeel dan bij de vrijwilligers die aan het PSWS19 onderzoek meededen (39%). Daarnaast was 21% werkzaam bij de overheid (bij het PSWS19 onderzoek was dit aandeel even groot). Dit zullen veel gemeenteambtenaren zijn die vanuit hun werk (vrijwillig of verplicht) hielpen op het stembureau. Het aandeel werkenden vanuit het bedrijfsleven en het aandeel zelfstandigen bedroeg bij elkaar 17%.

Tabel 3.4: Wat beschrijft uw dagelijkse bezigheid het beste?

	%	N	PSWS19
Ondernemer met personeel	1%	64	1%
ZZP'er/freelancer	4%	229	4%
Werkzaam in loondienst (bedrijfsleven)	12%	757	12%
Werkzaam bij de overheid	21%	1.267	21%
Werkzaam bij de semioverheid (onderwijs, zorg, politie, etc.)	8%	485	7%
Arbeidsongeschikt	1%	80	2%
Werkloos/ werkzoekend/ bijstand	1%	43	2%
Gepensioneerd of VUT	46%	2.767	39%
Studerend/ schoolgaand	2%	92	5%
Huisvrouw/ huisman	2%	129	4%
Anders	2%	133	2%
Weet niet/wil ik niet zeggen	0%	24	1%
Totaal	100%	6.070	100%

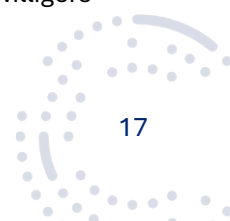
In kleine gemeenten veel vrijwilligers gevraagd of verplicht door hun werkgever

Vrijwilligers die werkzaam zijn bij de overheid werd gevraagd of zij op verzoek van hun werkgever een rol hebben vervuld op het stembureau. We zien daarbij een duidelijk verschil tussen vrijwilligers in kleine en vrijwilligers in grote gemeenten. Voor 42% van de vrijwilligers in kleine gemeenten werd het door hun werkgever verplicht een bijdrage te leveren. Daarnaast is 39% van de vrijwilligers in kleine gemeenten gevraagd door hun werkgever, maar werd het ze niet verplicht. Bij vrijwilligers in middelgrote en grote gemeenten is 66% tot 71% ook gevraagd door de werkgever, maar was het meestal een vrijwillige keuze.

Tabel 3.5: Bent u door uw werkgever gevraagd een rol te vervullen op het stembureau? (N = 1.267; werkzaam bij de overheid) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja, dit was verplicht	42%	8%	1%	10%
Ja, maar de keuze was vrijwillig	39%	63%	65%	60%
Nee	19%	29%	34%	29%

Alle vrijwilligers die in het dagelijks leven werken, maar niet bij de overheid, is gevraagd of de verkiezingsdag voor hen normaalgesproken een werkdag was. 40% van de werkzame vrijwilligers

heeft een vrije dag opgenomen: in de middelgrote en grote gemeenten wat meer dan in de kleine gemeenten. 7% hoefde van de werkgever geen vrije dag op te nemen, zij kregen doorbetaald op de dag dat ze bij de Tweede Kamerverkiezing hebben geholpen.

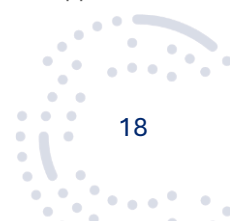
Tabel 3.6: Was de verkiezingsdag (29 oktober 2025) normaal gesproken voor u een werkdag? (N =1.535; werkzaam, niet bij de overheid) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja, ik heb een vrije dag opgenomen	33%	40%	42%	40%
Ja, maar van mijn werkgever hoefde ik geen vrije dag op te nemen (ik kreeg doorbetaald)	11%	5%	10%	7%
Ja, maar ik heb die week op een andere dag gewerkt wanneer ik normaal gesproken vrij ben	18%	15%	16%	15%
Nee, ik zou deze dag niet werken	24%	25%	19%	24%
Nee, ik werk niet (meer)	1%	2%	1%	2%
Overig	12%	14%	12%	13%

Naarmate verkiezingsvrijwilligers ouder zijn, meer politieke interesse

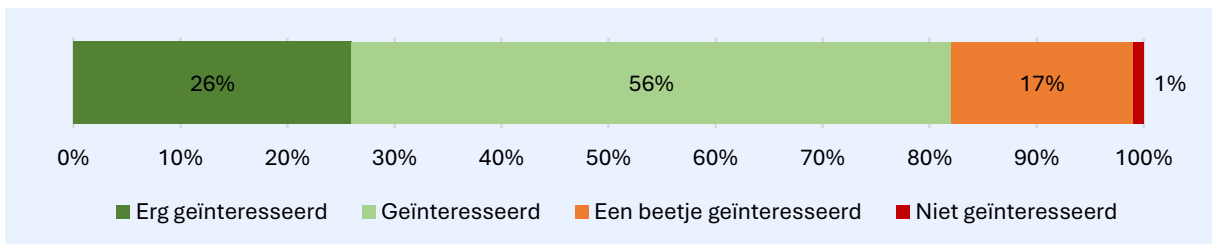
Uit cijfers van het Nationaal Kiezersonderzoek 2023⁶, bleek dat in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezing van 2023 17% van de geïnterviewde Nederlandse kiesgerechtigden zeer geïnteresseerd was in politiek in het algemeen. 45% was tamelijk geïnteresseerd, 28% was niet zo geïnteresseerd en 11% helemaal niet. Dit betrof een steekproef van de volledige (kiesgerechtigde) Nederlandse bevolking. Het valt te verwachten dat verkiezingsdag vrijwilligers zich aanmelden omdat ze in een bepaalde mate interesse hebben in de politiek, of juist meer interesse krijgen door hun werk als vrijwilliger. Dit evaluatieonderzoek laat zien dat de verkiezingsdag vrijwilligers in hoge mate geïnteresseerd zijn in de politiek in het algemeen: 82% gaf aan geïnteresseerd of erg geïnteresseerd te zijn (NKO 2023 landelijk: 62%). Wanneer we kijken naar leeftijd, gender, grootte van de gemeente en aantal keer dat men vrijwilliger is geweest, zien we dat de eerste drie genoemde drie variabelen voorspellen in welke mate men geïnteresseerd is in de politiek in het algemeen. Hoe ouder de vrijwilliger is, des te meer interesse hij/zij in de politiek in het algemeen heeft. In de grote gemeenten zien we een iets groter aandeel dat erg geïnteresseerd is (29%), vergeleken met kleine (23%) en middelgrote gemeenten (26%). Mannen zeiden vaker dat ze erg geïnteresseerd zijn in politiek, vrouwen gaven relatief vaker aan een beetje geïnteresseerd te zijn.

⁶ Bron: <https://www.dpes.nl/wp-content/uploads/2024/07/NKO2023-Rapportage-De-verkiezingen-van-2023-1.pdf>. De rapportage in het kader van het Nationaal Kiezersonderzoek 2025 is op het moment van schrijven van dit rapport nog niet gepubliceerd.

Figuur 3.7: In hoeverre bent u geïnteresseerd in politiek in het algemeen? (N = 6.070)

De meeste verkiezingsdag vrijwilligers gaven aan niet politiek actief te zijn (80%). 7% was op dat moment (passief) lid van een partij, 3% gaf aan actief lid van een partij te zijn. 9% was op dat moment niet meer politiek actief, maar wel in het verleden (o.a. door lidmaatschap van een politieke partij). 1% gaf aan volksvertegenwoordiger te zijn. De verhoudingen komen overeen met de resultaten bij het onderzoek naar de PSWS19: destijds was 83% van de ondervraagde vrijwilligers niet politiek actief, 9% vooral passief lid van een partij, en 2% actief als volksvertegenwoordiger.

Ruim 4 op de 5 vrijwilligers heeft ervaring met eerdere verkiezingen

Een ruime meerderheid van 83% van de stembureauvrijwilligers was al eens eerder vrijwilliger op een stembureau. Van de 65-plussers heeft zelfs 9 op de 10 mensen al eens eerder vrijwilligerswerk gedaan op het stembureau. We zien geen verschillen wanneer we onderscheid maken naar gemeentegrootte.

Bij de voorzitters en plaatsvervangend voorzitters had meer dan 90% al ervaring met het werken op een stembureau. Bij de reguliere stembureauleden was het voor 17% de eerste keer dat ze vrijwilliger waren bij het stembureau. Van de tellers was het voor 23% de eerste keer.

Tabel 3.8: Hoe vaak hebt u eerder op het stembureau gezeten? (N = 6.070) (Uitgesplitst op rol)

	Voorzitter	Plaats- vervangend voorzitter	Lid	Teller	Totaal	PSWS19
Dit was de eerste keer	7%	9%	17%	23%	17%	15%
1 keer	3%	3%	6%	8%	6%	15%
2 keer	4%	5%	10%	12%	9%	8%
3 keer	7%	11%	12%	14%	12%	7%
4 keer	9%	12%	13%	13%	12%	8%
5 keer	12%	15%	14%	11%	12%	8%
6 keer	10%	10%	7%	6%	8%	7%
7 keer	4%	4%	4%	3%	3%	3%
8 keer	5%	3%	3%	2%	3%	6%
9 keer	1%	1%	1%	1%	1%	1%
10 keer	6%	5%	3%	2%	3%	10%
11 t/m 20 keer	20%	13%	7%	5%	9%	13%
21 t/m 30 keer	8%	5%	2%	1%	3%	4%

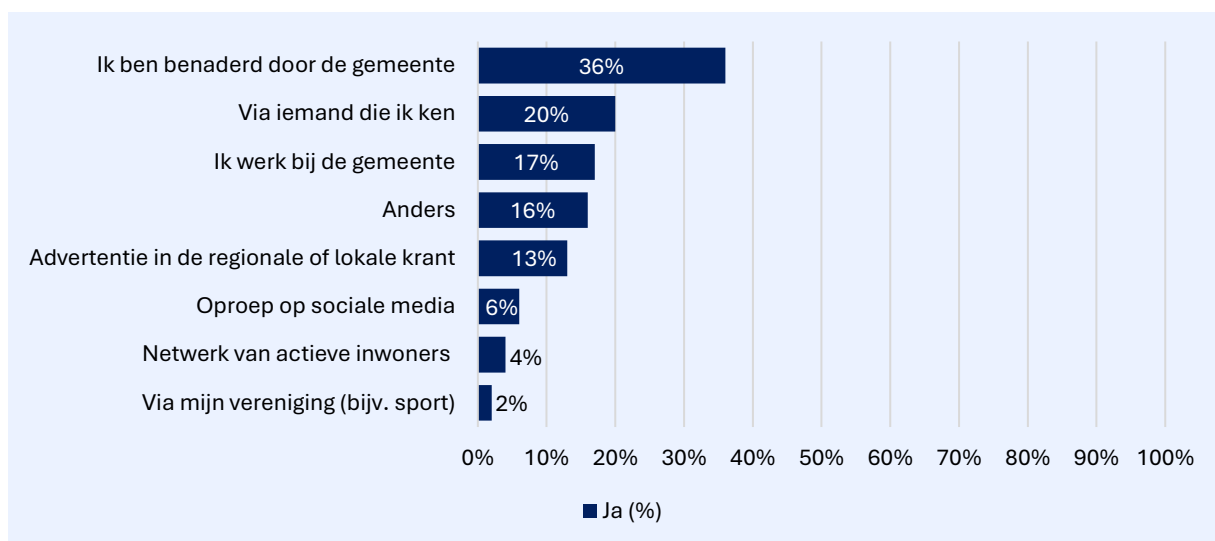
31 t/m 40 keer	3%	3%	1%	0%	1%	1%
41 t/m 50 keer	1%	0%	0%	0%	0%	1%
Meer dan 50 keer	1%	0%	0%	0%	0%	0%

Bij de PSWS19 was 85% al eerder vrijwilliger geweest op het stembureau (TK25: 83%).

3.3 Werving

De gemeenten hebben een bestand met vrijwilligers die opnieuw worden aangeschreven bij een nieuwe verkiezing. Ruim een derde van de verkiezingsdag vrijwilligers gaf aan benaderd te zijn door de gemeente (36%). 17% van de deelnemers gaf aan bij de gemeente te werken en daarom te zijn gevraagd door hun werkgever om als vrijwilliger op te treden, of hierover te zijn geïnformeerd. Een groep van 16% gaf aan op een andere manier te hebben gehoord over de mogelijkheid om je aan te melden als vrijwilliger. De meeste daarvan gaven als toelichting dat ze dit werk als stembureau lid al jaren doen. Daarnaast zeiden mensen dat ze zich op eigen initiatief hebben aangemeld. Een deel refereerde aan de coronaperiode, toen er een landelijke oproep was om vrijwilliger op het stembureau te worden, omdat de verkiezing over meerdere dagen was verspreid.

Figuur 3.9: Hoe hoorde u over de mogelijkheid om u aan te melden als vrijwilliger bij de verkiezing? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 6.070)

In kleine gemeenten is men vaker via een advertentie in de regionale of lokale krant geworven (19%), dan bij middelgrote (14%) of grote gemeenten (10%). Ook de oproep op sociale media was voor vrijwilligers in kleine gemeenten vaker aanleiding om zich aan te melden (9%), dan bij middelgrote (7%) of grote gemeenten (4%). Aan de andere kant zijn vrijwilligers in grote gemeenten weer vaker via mond-tot-mond reclame geworven: 24% van deze vrijwilligers hoorde over de mogelijkheid van aanmelden via een kennis, tegenover 20% van de vrijwilligers in middelgrote gemeenten en 16% van de vrijwilligers in kleine gemeenten.

Bij het PSWS19 onderzoek, gaf ruim de helft van de ondervraagde vrijwilligers aan dat ze door de gemeente waren gevraagd. Daarnaast hoorde 15% over de mogelijkheid om zich aan te melden via

een bekende (TK25: 20%). De advertentie in de krant werd in het PSWS19 onderzoek minder vaak genoemd (7%) dan in het TK25 onderzoek (13%). De oproep via sociale media zorgde in 2019 voor 4% van de aanmeldingen, in het onderliggende TK25 onderzoek was dit 6%.

Er zijn grote verschillen tussen gemeenten als het gaat om de mate waarin vrijwilligers mochten bepalen op welk stembureau ze werkten. Bij de grote gemeenten mocht 91% een voorkeur aangeven voor het stembureau of dit volledig zelf bepalen, bij de middelgrote gemeenten was dit 61% en bij de kleine gemeenten 51%. Bij de grote gemeenten is 21% toch op een ander stembureau ingedeeld, ondanks dat ze hun voorkeur hadden aangegeven.

Tabel 3.10: Mocht u zelf bepalen op welk stembureau u vrijwilliger werd? (N = 6.070) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja (vrijwilligers mochten het volledig zelf bepalen)	10%	10%	17%	11%
Ik mocht een voorkeur aangeven en ben op dat stembureau ingedeeld	35%	40%	53%	42%
Ik mocht een voorkeur aangeven maar ben op een ander stembureau ingedeeld	8%	11%	21%	12%
Nee (vrijwilligers mochten het niet zelf bepalen en geen voorkeur aangeven)	47%	39%	9%	35%

Tips voor werving vrijwilligers

Vrijwilligers werd gevraagd of zij tips hadden voor de gemeenten als het gaat om de werving van vrijwilligers. Ongeveer 40% gaf hierop een antwoord. De overige vrijwilligers hadden geen tips, of vonden dat het binnen hun gemeente al uitstekend was geregeld of dat er meer dan voldoende vrijwilligers waren.

De antwoorden zijn in te delen in een aantal categorieën.

Wervingsmethoden

- Advertenties en artikelen in lokale media: huis-aan-huisbladen, regionale kranten, lokale radio/tv.
- Vraag huidige vrijwilligers om in hun eigen netwerk mensen te werven.

Focus op jongere vrijwilligers (en studenten)

- Actief inzetten op sociale media platforms zoals Instagram en TikTok om jongeren te bereiken.
- Werk samen met verenigingen (sport, studentenverenigingen) en hogescholen om jonge vrijwilligers te werven.

Financiële prikkels

- Zorg voor een hogere of belastingvrije vrijwilligersvergoeding.
- Bied de mogelijkheid om de vergoeding te doneren aan een vereniging of goed doel.

Betere voorwaarden

- Zorg voor kortere diensten: deel de dag op in shifts (bijv. ochtend/middag/avond).
- Zorg voor goede catering en pauzes.
- Zorg voor duidelijke communicatie als het gaat om verwachtingen, tijden, vergoeding en de aanmeldprocedure.

Bekendheid en waardering

- Leg meer uit over het belang van het werk en het democratisch proces.
- Gebruik ervaringsverhalen en ambassadeurs of lokale influencers om het werk als leuk en zinvol te presenteren.

Vrijwilligers willen de gemeenten onder andere meegeven:

- *“Probeer een jongere doelgroep aan te spreken d.m.v. social mediacampagnes of folders door de bus.”*
- *“Volgens mij zijn er veel inwoners die willen helpen. Ze moeten alleen even weten dat het nodig is. Een oproep op de website, evt. in de lokale krant en mond-tot-mondreclame werken dan goed.”*
- *“Hogere vergoeding belastingvrij (onkostenvergoeding en zie het niet als inkomen). Er blijft erg weinig over van het geld dat je ontvangt.”*
- *“De diensten opknippen. De dag is m.i. veel te lang en dat zorgt buiten vermoeidheid ook nog eens voor een behoorlijke verbintenis die mensen moeten aangaan. Ook kan de interesse richting de vrijwilligers beter: regel bijv. drinken en laat iemand even langskomen om na te gaan hoe het gaat.”*
- *“Er leven veel vooroordelen, merk ik: saai, lange dagen, heeft geen zin. Maar wat vond ik het leuk om samen met een groep een klus te klaren! Daar kreeg ik energie van.”*

3.4 Rol op stembureau

De helft van de ondervraagde verkiezingsdag vrijwilligers was stembureaulid (56%). 18% was voorzitter, en 9% plaatsvervangend voorzitter. 46% heeft als teller gewerkt. Men kon meerdere rollen vervullen. Voornamelijk tussen de rollen van stembureaulid en teller zien we overlap: 45% van de stembureauleden heeft ook als teller gewerkt.

Voorzitters zijn relatief vaker man dan vrouw, tellers iets vaker vrouw dan man. Voorzitters waren gemiddeld iets jonger (58 jaar) dan andere stembureauvrijwilligers (60 jaar of ouder). Het aandeel jonger dan 55 jaar was bij voorzitters ruim een derde (36%), terwijl dat bij de overige vrijwilligers rond een kwart was.

Tabel 3.11: Welke rol had u op het stembureau? (N = 6.070) (Uitgesplitst naar gender en leeftijd)

	Voorzitter	Plaats- vervangend voorzitter	Stem- bureau lid	Teller	Totaal
Gender⁷					
Man	61%	53%	50%	48%	51%
Vrouw	39%	47%	50%	52%	48%
Leeftijd					
jonger dan 35 jaar	7%	7%	6%	7%	7%
35 t/m 44 jaar	10%	6%	5%	6%	6%
45 t/m 54 jaar	19%	13%	11%	13%	13%
55 t/m 64 jaar	26%	24%	23%	24%	24%
65 t/m 74 jaar	30%	40%	45%	41%	40%
75 jaar of ouder	9%	10%	11%	8%	10%

3.5 Motivatie

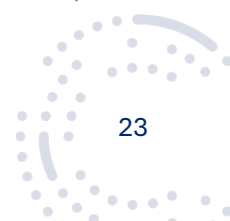
De meeste vrijwilligers zijn op de verkiezingsdag aan de slag gegaan in de gemeente waar ze ook zelf wonen (87%). Ditzelfde resultaat werd gevonden bij de PSWS19 (87%).

De overige vrijwilligers is gevraagd wat maakte dat ze in een andere gemeente op het stembureau hebben gewerkt. Voor bijna driekwart gold dat het de gemeente betrof waar ze werkzaam waren, of waaraan ze op een andere manier zijn verbonden, bijvoorbeeld door lidmaatschap bij een vereniging (73%). Van de vrijwilligers die door hun werkgever (de gemeente) zijn gevraagd of verplicht, en die in een andere gemeente vrijwilliger waren dan hun woonplaats, zei 94% dat de reden hiervoor was dat het dezelfde gemeente is waarvoor ze werkten (of op een andere manier zijn verbonden).

De vrijwilligers in dit onderzoek die een andere reden noemden, gaven onder andere aan dat het de gemeente betrof waar ze voorheen werkzaam waren, dat het een gemeente betrof waar Prokkelduo's⁸ welkom waren, dat de eigen gemeente niet had gereageerd op de aanmelding, dat men zich vanuit een tekort bij deze gemeente had aangemeld, of dat een bekende of familielid werkzaam was bij deze gemeente.

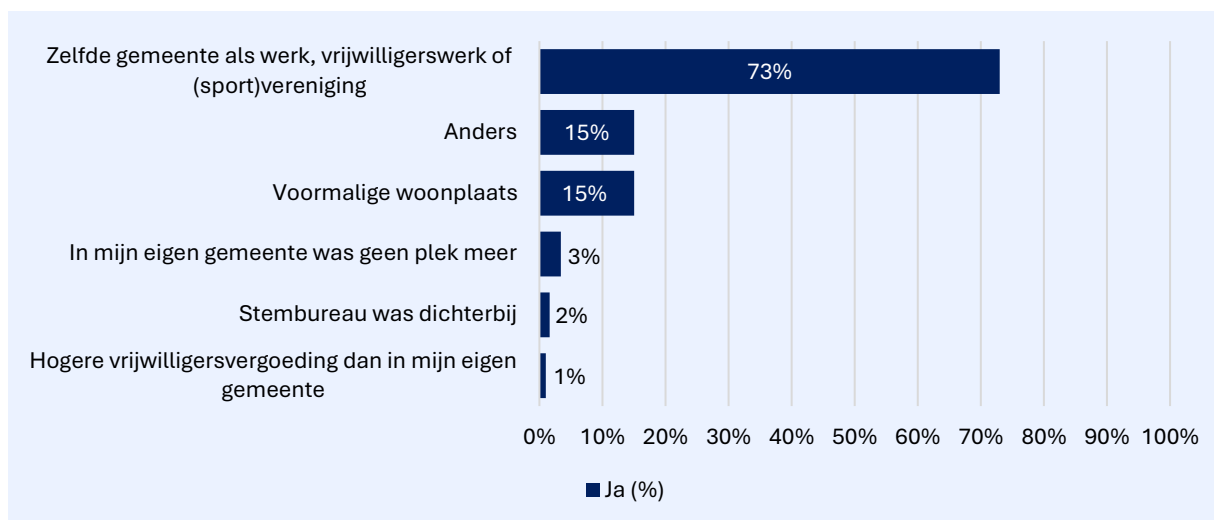
⁷ Categorie 'anders' 0,0% en 'Wil ik niet zeggen' 0,3%.

⁸ Initiatief van Stichting Prokkel waarbij een vrijwilliger met verstandelijke beperking én iemand zonder samen op een stembureau werken.

Figuur 3.12: Wat maakte dat u in een andere gemeente vrijwilliger was dan in de gemeente waar u woont? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 774; vrijwilliger in andere gemeente dan woonplaats)

Jongere vrijwilligers en vrijwilligers in kleine gemeenten relatief vaker inzetbaar in andere gemeenten

Een derde van de vrijwilligers die in de eigen gemeente hebben geholpen zou er wel voor openstaan om in een andere gemeente te helpen bij een verkiezing. In de kleine gemeenten stond men daar meer voor open (41%), dan in middelgrote (34%) of grote gemeenten (31%). Ook leeftijd speelde een rol bij deze overweging: jongere verkiezingsvrijwilligers stonden hier over het algemeen vaker voor open (<35 jaar: 44%) dan vrijwilligers die 35 jaar of ouder zijn (30%-36%).

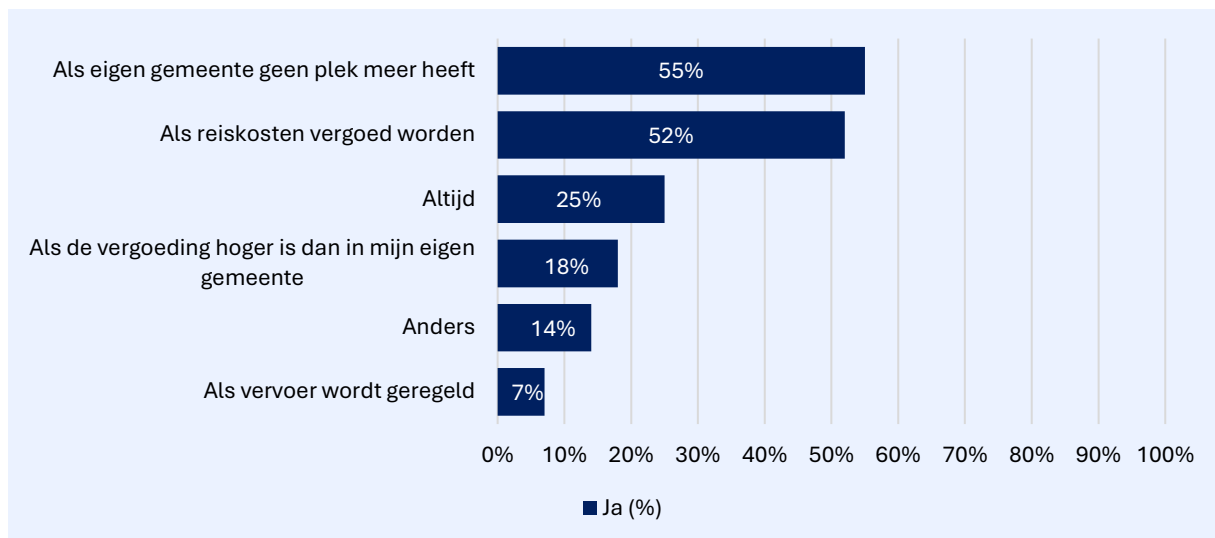
Tabel 3.13: Zou u ervoor openstaan om in een andere gemeente verkiezingsvrijwilliger te zijn? (N = 5.296; vrijwilliger in woonplaats) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja	41%	34%	31%	34%
Nee	59%	66%	70%	66%

Een kwart van de vrijwilligers die openstaan om in een andere gemeente verkiezingsvrijwilliger te zijn, zei hier altijd voor open te staan. De meeste geven aan dat ze ervoor open staan als de eigen gemeente geen plek meer heeft (55%). Daarnaast noemt 52% van de vrijwilligers die zouden overwegen in een andere gemeente hun werk te verrichten dat ze wel als voorwaarde stellen dat de reiskosten worden vergoed. Van de mensen die een andere voorwaarde noemden (14%), zeiden de meeste dat het afhangt van de reistijd. Verder werd vaker genoemd dat men het zou overwegen als er een tekort aan vrijwilligers zou zijn bij die andere gemeente.

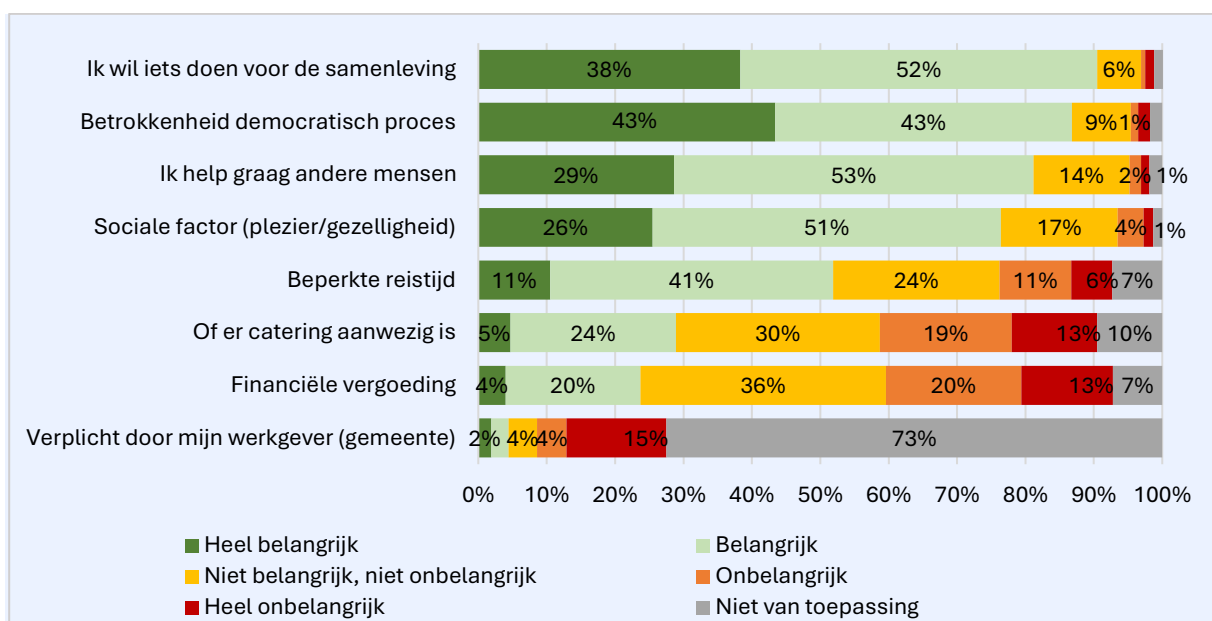
Figuur 3.14: Wanneer zou u ervoor openstaan om in een andere gemeente verkiezingsvrijwilliger te zijn? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 1.791; staat ervoor open in andere plaats dan woonplaats vrijwilliger te zijn)

Iets willen doen voor de samenleving voor meeste verkiezingsvrijwilligers belangrijke motivatie

Van de redenen die aan de vrijwilligers werden voorgelegd, is het iets willen doen voor de samenleving een hele belangrijke: 90% gaf aan dit een belangrijke of hele belangrijke reden te vinden om zich aan te melden als verkiezingsvrijwilliger. Verder stonden betrokkenheid bij het democratisch proces (86% vond dit (heel) belangrijk), het graag helpen van andere mensen (82%) en de sociale factor (77%) in de top van redenen voor aanmelding. De financiële vergoeding was voor een groot deel niet zo belangrijk: 33% gaf aan dit niet belangrijk te vinden, 36% noemde de vergoeding niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk.

Figuur 3.15: Hoe belangrijk waren de volgende redenen om uzelf aan te melden als vrijwilliger voor deze verkiezing? (N = 6.070)

Bij het onderzoek naar de PSWS19 werden andere motieven voorgelegd, maar daar bleek dat het leveren van een bijdrage aan de democratie veruit de belangrijkste motivatie was. Op de tweede plaats stond plezier en gezelligheid. Politieke interesse en de vergoeding kwamen daarna en waren in dat onderzoek even belangrijk.

Uit een analyse van verschillende factoren zoals gemeentegrootte, leeftijd, gender, ervaring, shifts en rol blijkt dat er bij alle redenen om je aan te melden als verkiezingsvrijwilliger verschillen werden gevonden tussen bepaalde groepen. In tabel 3.16 is met een vinkje aangegeven als er een verband werd gevonden tussen een bepaalde factor (in de kolommen: gemeentegrootte, leeftijd, gender, ervaring, shifts en rol) en een motivatie (rijen).

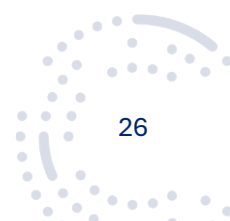
Tussen voorzitters, plaatsvervangend voorzitters, leden en tellers (kolom 'Rol') in de tabel werden voor alle motivaties verschillen gevonden in de mate waarin deze meespeelden bij het aanmelden als vrijwilliger. In de tekst onder de tabel worden alle verschillen tussen achtergrondkenmerken als het gaat om motivatie toegelicht.

Tabel 3.16: Hoe belangrijk of onbelangrijk waren de volgende redenen om uzelf aan te melden als vrijwilliger voor deze verkiezing? – Verschillen naar achtergrondkenmerken

Motivatie	Grootte gemeente	Leeftijd	Gender	Ervaring (eerste keer of vaker)	Shifts (ja/nee)	Rol
Betrokkenheid democratisch proces	✓	-	✓	-	-	✓
Iets doen voor de samenleving	-	-	-	-	-	✓
Helpen andere mensen	✓	-	-	-	✓	✓
Sociale factor	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Verplicht door werkgever	✓	✓	✓	-	✓	✓
Vergoeding	✓	✓	✓	✓		✓
Catering	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Reistijd	✓	✓	✓	-	✓	✓

✓ = significante verschillen
($p < 0.05$)

- De betrokkenheid bij het democratisch proces was voor veel vrijwilligers een belangrijke motivatie. Voorzitters vonden **de betrokkenheid bij het democratisch proces** nog belangrijker dan vrijwilligers met een andere rol. Ook mannen in het algemeen gaven deze motivatie een hogere score dan vrouwen. Ten slotte werd de motivatie hoger gescoord door vrijwilligers in grote gemeenten, ten opzichte van vrijwilligers in kleine gemeenten.
- Reguliere stembureauleden gaven nog vaker aan dat ze het belangrijk vonden **iets voor de samenleving** te kunnen doen, dan vrijwilligers met een andere rol (voorzitter, teller). Ook zei deze groep relatief vaker dat ze het werk deden omdat ze graag **andere mensen helpen**. Vrijwilligers die *niet* in een shift werkten (dus de hele dag werken), vonden het helpen van andere mensen ook een iets belangrijkere overweging dan mensen die wel in shifts werkten. Ten slotte zien we bij kleine en middelgrote gemeenten dat de motivatie om mensen te helpen ook belangrijker was dan bij vrijwilligers in grotere gemeenten.

- De **sociale factor** was vaker van belang in de afweging om zich aan te melden als vrijwilliger voor vrouwen, voor vrijwilligers die ouder zijn, in kleinere gemeenten wonen, die al vaker vrijwilliger waren, en voor voorzitters of reguliere stembureauleden die *niet* in shifts werkten.
- Jongere mensen, vrijwilligers in kleine gemeenten, mensen met ervaring, vrouwen, voorzitters en vrijwilligers die in shifts werkten gaven vaker aan dat het werken op het stembureau **verplicht werd door de werkgever**.
- De **financiële vergoeding** was een relatief belangrijke motivatie voor jongere vrijwilligers, voor vrijwilligers uit grote gemeenten, voor vrijwilligers die al ervaring hebben met het vrijwilligerswerk, voor vrouwen, voor reguliere stembureauleden en voor vrijwilligers die *niet* in shifts, maar de hele dag werkten.
- De **catering** was relatief belangrijk voor mannen, voor vrijwilligers die ouder zijn, vrijwilligers die in kleine of middelgrote gemeenten werkten, die vaker hebben deelgenomen en voor vrijwilligers die regulier stembureauleid waren en *niet* in shifts werkten.
- Beperkte **reistijd** was een relatief belangrijke afweging voor oudere vrijwilligers, vrijwilligers in grote gemeenten en voor vrouwen. Voor voorzitters was dit juist een *minder* belangrijk motief. Ook voor vrijwilligers die in shifts werkten was dit minder belangrijk.

Aan de vrijwilligers werd gevraagd of er nog andere redenen zijn die belangrijk waren. Ze noemden vooral:

- **Interesse**
Mensen wilden zien ‘hoe het eraan toegaat’, hoe het tellen van stemmen werkt, en wat er achter de schermen gebeurt.
- **Bijdragen aan democratie en burgerplicht**
Vrijwilligers benadrukten nog eens betrokken te willen zijn bij het democratisch proces en vonden dat ‘iemand het moet doen’.
- **Gezelligheid en sociale contacten**
Men vond het samenwerken in een leuk team plezierig, het contact met collega-vrijwilligers en de ontmoetingen met inwoners.
- **Iets willen doen voor de gemeenschap**
Men leverde graag een bijdrage aan de eigen buurt, dorp of gemeente, vaak versterkt door trots of verbondenheid.
- **Interesse in politiek**
Sommige vrijwilligers gaven aan politiek geïnteresseerd te zijn of (voorheen) politiek actief te zijn geweest en dat ze meer bij het verkiezingsproces willen worden betrokken.
- **Vergoeding doorgeven aan vereniging of goed doel**
De vrijwilligersvergoeding werd soms gedoneerd aan een (sport)vereniging, muziekvereniging of een goed doel.
- **Persoonlijke ontwikkeling en ervaring opdoen**
Men noemde het vrijwilligerswerk waardevol voor hun CV, werkervaring, netwerken of voor het opdoen van nieuwe vaardigheden.
- **Traditie, routine of eerdere positieve ervaring**
Voor een deel van de vrijwilligers gold dat ze dit al jaren doen, of via familie (ouders, partner) zijn ingestroomd en blijven terugkomen.
- **Zinvolle dagbesteding (o.a. gepensioneerden)**
Vrijwilligers gaven aan dat het betekenisvol, leuk en afwisselend werk is, zeker als men gepensioneerd is.

- **Verzoek of oproep (werkgever, gemeente, bekenden)**

Een deel van de mensen meldde zich aan na een directe oproep van collega's, gemeente, buurtapp of vrienden.

Minder animo voor verkiezingen in het weekend

Op de vraag of het makkelijker zijn om als vrijwilliger deel te nemen aan de verkiezingen als die in het weekend zouden worden gehouden, zei 5% dat het dan inderdaad makkelijker zou zijn. Voor ruim een kwart zou het juist minder makkelijk zijn (27%). De meeste vrijwilligers maakt het niet uit (68%). De grootte van de gemeente maakt verschil: in kleine gemeenten gaven mensen vaker aan dat het minder makkelijk zou zijn als de verkiezing in het weekend zou plaatsvinden (29%), dan bij middelgrote (27%) en grote gemeenten (23%).

Tabel 3.17: Zou het voor u makkelijker, even makkelijk of minder makkelijk zijn om als vrijwilliger deel te nemen als de verkiezingen in het weekend worden gehouden? (N = 6.070) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Makkelijker	4%	5%	7%	5%
Even makkelijk	67%	68%	70%	68%
Minder makkelijk	29%	27%	23%	27%

Voor alle leeftijdsgroepen gold dat het voor maar een klein deel (1-13%) makkelijker zou zijn om als vrijwilliger aan de slag te gaan als de verkiezing in het weekend zou plaatsvinden. Naarmate vrijwilligers jonger zijn, gaven ze vaker aan dat het makkelijker zou zijn als de verkiezing in het weekend zou plaatsvinden.

Tabel 3.18: Zou het voor u makkelijker, even makkelijk of minder makkelijk zijn om als vrijwilliger deel te nemen als de verkiezingen in het weekend worden gehouden? (N = 6.070) (Uitgesplitst op leeftijd)

	jonger dan 35 jaar	35 t/m 44 jaar	45 t/m 54 jaar	55 t/m 64 jaar	65 t/m 74 jaar	75 jaar of ouder	Totaal
Makkelijker	13%	12%	9%	7%	1%	1%	5%
Even makkelijk	46%	44%	54%	65%	80%	78%	68%
Minder makkelijk	40%	45%	37%	27%	19%	21%	27%

Mogelijkheid om stembureau te kiezen en duidelijkheid over werkzaamheden belangrijke overwegingen bij aanmelding

Zoals eerder beschreven, werd uit de voorgelegde **motieven** om verkiezingsvrijwilliger te zijn duidelijk dat men het vooral belangrijk vond iets voor de samenleving te kunnen doen, dat ze zich betrokken voelden bij het democratisch proces, dat ze graag andere mensen wilden helpen en het gezellig vonden om met andere vrijwilligers te helpen bij de verkiezingen.

Daarnaast is een aantal **voorwaarden** voorgelegd die kunnen meespelen bij het besluit om zich aan te melden als vrijwilliger. Hierbij werd gevraagd de drie belangrijkste zaken aan te vinken (figuur 3.19).

Figuur 3.19: Welke dingen speelden voor u mee bij het besluit om u aan te melden als stembureauvrijwilliger? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 6.070)

Zaken die voornamelijk een belangrijke rol speelden bij het besluit om zich aan te melden als vrijwilliger waren: de mogelijkheid om het stembureau te kiezen (33%), duidelijkheid over wat er werd verwacht (32%), de financiële vergoeding (24%) en de mogelijkheid om samen met bekenden op het stembureau te zitten (22%). Ruim een kwart noemde een andere reden. Deze redenen verwijzen naar de achterliggende motieven die eerder als belangrijk werden aangemerkt en zijn samen te vatten onder de categorieën:

- Bijdrage aan de democratie
- Gezelligheid en plezier
- Betrokkenheid bij de gemeente of samenleving
- Sociale contacten (andere inwoners ontmoeten)
- Collega's of de werkgever helpen

De antwoordoptie '**mogelijkheid om een dagdeel te werken**' werd alleen voorgelegd aan vrijwilligers die in shifts hebben gewerkt. Van deze groep selecteerde 37% deze reden als één van de drie belangrijkste voorwaarden die een rol hebben gespeeld bij het besluit om zich aan te melden.

Voor deze groep was het de meest geselecteerde voorwaarde. Daarna volgden de mogelijkheid om het stembureau te kiezen (33%) en duidelijkheid over wat er wordt verwacht (30%).

Tabel 3.20: Welke dingen speelden voor u mee bij het besluit om u aan te melden als stembureauvrijwilliger? – Verschillen naar achtergrondkenmerken

Voorwaarden	Grootte gemeente	Leeftijd	Gender	Ervaring (eerste keer of vaker)	Shifts (ja/nee)	Rol
Dag van de week	✓	✓	✓	-	-	✓
Type verkiezing	-	✓	✓	✓	✓	✓
Kiezen stembureau	✓	✓	✓	✓	-	✓
Samen met bekenden	✓	✓	-	✓	✓	✓
Dagdeel werken	✓	-	-	✓	-	✓
Duidelijkheid	-	✓	-	-	✓	✓
Uitslag dezelfde avond	-	✓	✓	-	-	✓
Financiële vergoeding	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Verzorging/catering	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Verplichting werkgever	✓	-	-	-	✓	✓

✓ = significante verschillen
($p < 0.05$)

Voor gemeenten blijft het een uitdaging om voldoende vrijwilligers te vinden. Daarom is het relevant te weten wat juist belangrijk is voor de vrijwilligers die voor het eerst hebben meegedaan. We zien dat mensen die voor de eerste keer vrijwilliger waren het minder belangrijk vonden dat ze konden kiezen op welk stembureau ze werkten dan ervaren vrijwilligers, het minder belangrijk vonden dat ze samen met bekenden konden werken en dat ze ook minder vaak aangaven dat het belangrijk was dat ze de mogelijkheid hadden om een dagdeel te werken in plaats van een hele dag. Ook de financiële vergoeding werd net iets minder vaak aangemerkt als belangrijke voorwaarde dan door ervaren vrijwilligers. Het **type verkiezing** was juist een belangrijkere voorwaarde voor vrijwilligers voor wie het de eerste keer op een stembureau was dan voor ervaren vrijwilligers.

Daarnaast zien we, als het gaat om alle vrijwilligers ongeacht het aantal jaren ervaring, de volgende verschillen op het gebied van leeftijd, gender, gemeentegrootte het werken in shifts en de rol op het stembureau:

- Voor jongere vrijwilligers (tot 55 jaar) was de **dag van de week** een belangrijkere overweging om zich aan te melden, dan voor oudere vrijwilligers. In middelgrote gemeenten werd deze overweging vaker genoemd dan in kleine en grote gemeenten. Voor mannen was het een iets belangrijkere overweging dan voor vrouwen. Ditzelfde gold voor (plaatsvervangend) voorzitters.
- Het **type verkiezing** was minder belangrijk voor de meeste jongere vrijwilligers dan voor de 75-plussers. Voor mannen was het een iets belangrijkere voorwaarde dan voor vrouwen. Ook voor voorzitters en vrijwilligers die in shifts werkten, speelde dit relatief *minder* vaak mee.
- In kleine en middelgrote gemeenten was de mogelijkheid om **te kiezen op welk stembureau** je terecht komt een minder belangrijke overweging dan in grote gemeenten. Ook leeftijd speelde mee: vooral voor de oudste vrijwilligers was dit belangrijk. Ook vrouwen wilden,

vaker dan mannen, graag zelf kiezen op welk stembureau ze werden ingedeeld. Ditzelfde gold voor reguliere stembureauleden vergeleken met andere rollen.

- De mogelijkheid om **samen met bekenden** te werken, was belangrijker voor vrijwilligers uit kleine en middelgrote gemeenten, dan voor vrijwilligers uit grote gemeenten. Voor vrijwilligers tussen de 35 en 65 jaar was deze overweging *minder* belangrijk, vergeleken met 75-plussers. Voor reguliere stembureauleden is het relatief belangrijker, en voor tellers juist *minder* belangrijk. Ook voor mensen die in shifts werkten is het minder belangrijk.
- De mogelijkheid om in **dagdelen** (shifts) te werken, is voor vrijwilligers in grote gemeenten vaker een belangrijke overweging dan voor vrijwilligers in kleine of middelgrote gemeenten. Tellers noemen dit *minder* vaak als relevante overweging.
- **Duidelijkheid** over wat er wordt verwacht van de vrijwilligers is relatief belangrijk voor de oudere vrijwilligers. Voor reguliere stembureauleden geldt dat de overweging iets *minder* vaak wordt gekozen dan door de overige leden. Ditzelfde geldt voor vrijwilligers die in shifts werkten.
- Dat de **uitslag dezelfde avond bekend** wordt gemaakt, is een *minder* belangrijke overweging voor vrijwilligers jonger dan 65 jaar, voor vrouwen en reguliere stembureauleden. Tellers (op het stembureau op 29 oktober 2025) selecteren deze overweging juist relatief vaker.
- De **financiële vergoeding** is relatief belangrijker voor vrijwilligers uit grote gemeenten, jongere vrijwilligers (18-35 jaar), vrouwen, vrijwilligers met een *andere rol* dan voorzitter en vrijwilligers die *niet* in shifts werkten.
- De aanwezigheid van **catering** is een relatief belangrijke overweging voor vrijwilligers in kleine en middelgrote gemeenten, oudere vrijwilligers (75 jaar en ouder), mannen, plaatsvervangend voorzitters en stembureauleden en vrijwilligers die *niet* in shifts werkten.
- Dat het stembureauwerk werd **verplicht door de werkgever** speelde vooral een rol voor vrijwilligers uit kleine en middelgrote gemeenten, voorzitters en vrijwilligers die in shifts werkten. Uiteraard hangt deze overweging ook samen met leeftijd, omdat dit voor gepensioneerden niet van toepassing is.

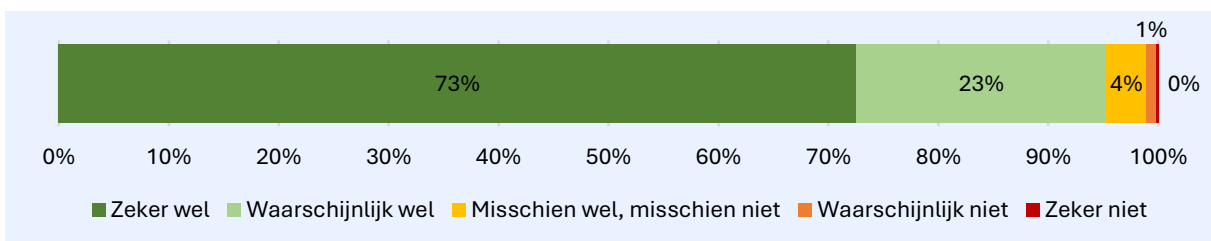
Bijna alle vrijwilligers willen zich weer aanmelden voor een volgende verkiezing

Als vrijwilligers eenmaal bekend zijn met het werken op het stembureau, lukt het de gemeenten goed om ze vast te houden voor volgende verkiezingen. Een ruime meerderheid van de vrijwilligers zou zich bij een volgende verkiezing weer aanmelden, 73% zou dat zeker wel doen en 23% waarschijnlijk wel. Er is hierbij niet gespecificeerd om welk soort verkiezing het zou gaan. Leeftijd speelt hierbij een rol, oudere vrijwilligers zeggen vaker zich zeker wel opnieuw te zullen aanmelden. Vrijwilligers jonger dan 55 jaar houden iets vaker een slag om de arm en geven relatief vaker aan zich *waarschijnlijk* wel te zullen aanmelden. Verder geldt dat naarmate iemand vaker vrijwilliger is geweest, men ook vaker zeker weet zich weer te zullen aanmelden: van de mensen voor wie de Tweede Kamerverkiezing 2025 de eerste keer was zegt 60% zich zeker weer aan te melden, van de mensen met meer ervaring wil 75% zeker doorgaan. Wat verder opvalt is dat er ook een verschil is tussen de mensen die in shifts hebben gewerkt en mensen die de hele dag hebben meegedaan. Degenen die de hele dag hebben gewerkt weten net iets vaker zeker dat ze zich de volgende keer weer zouden aanmelden (76% tegenover 70% van de mensen die in een shift werkten). Waarschijnlijk betreft dit voornamelijk sterk betrokken vrijwilligers, voor wie de volledige dag inzet geen belemmering vormde.

Figuur 3.21: Zou u zich opnieuw als vrijwilliger aanmelden bij een volgende verkiezing? (N = 5.488; vrijwilligers die uitsluitend aan verkiezingsdag hebben deelgenomen)

Bij de PSWS19 gaf 81% aan zich een volgende keer weer aan te melden als vrijwilliger, 12% waarschijnlijk wel en 5% misschien wel. Slechts 2% wilde zich niet weer als vrijwilliger aanmelden voor een volgende verkiezing (waarbij in het midden werd gelaten welke verkiezing). Bij TK25 is het aandeel dat zeker is van aanmelding voor een volgende verkiezing groot (73%), maar iets kleiner dan bij het PSWS19 onderzoek (81%).

Vrijwilligers is gevraagd waarom ze zich de volgende keer niet, of juist wel zouden aanmelden. Vrijwilligers die zich (waarschijnlijk) niet meer willen aanmelden zeiden dat dit komt omdat ze zelf op de kandidatenlijst staan, de werkdagen te lang en/of te zwaar zijn, vanwege frustratie over de telmethode en organisatie, omdat ze negatieve ervaringen hebben met slechte samenwerking of aansturing, te lage vergoeding en afgenomen motivatie.

Hieronder staan de categorieën met redenen waarom men zich niet meer zal aanmelden, met steeds één of meerdere uitspraken van deelnemers als voorbeeld.

- **Formele redenen (niet mogen/ niet kunnen)**
“Sta op kandidatenlijst dus mag het niet.”
- **Te zware belasting en te lange dagen**
“Ik was pas om 1.30 uur klaar met tellen. Veel te laat, veel te druk, te grote formulieren, te zwaar. Moeite met de concentratie, te veel verantwoordelijkheid.”
- **Onvrede over telmethode en/of werkwijze**
“Ik vind het telsysteem ongelooflijk waardeloos. Zeker als ik bedenken dat ik jaren als voorzitter het telsysteem geleid heb en het toen sneller en net zo zorgvuldig ging. Huidige telsysteem is veel te bureaucratisch en tijdrovend en niet betrouwbaarder.”
- **Negatieve ervaringen met organisatie**
“Het was een slecht georganiseerd proces dat onnodig lang werk opleverde (ik was er om 20.30 uur en pas om half vier in de ochtend klaar) en behalve koffie en een koekje waren er geen voorzieningen/catering.”
- **Moeizame samenwerking binnen het team**
“Dit was mijn tweede slechte ervaring met een stembureauvoorzitter die geen overzicht had en niet goed wist hoe hij fouten moest oplossen.”
- **Te lage vergoeding**
“De verhouding vergoeding tot tijdsinvestering is zoek.”
- **Verlies van motivatie**
“Doe het nu 30 jaar. Vind het geen uitdaging meer en de dagen zijn lang.”
- **Praktische omstandigheden**
“Zeer slecht stemlokaal, ijskoude sporthal en slecht voorbereid door gemeente.”
“De dag was te lang. Pauzes waren te kort.”

“Ik vind de dag van 07.00 tot 01.00 uur te lang en het werken met de stembiljetten ondoenlijk. De meeste kiezers klaagden ook over de onhandelbaarheid van de biljetten. Het riep, ook bij het invouwen irritatie op.”

Vrijwilligers die het nog niet zo goed weten en hebben aangegeven zich misschien wel en misschien niet opnieuw aan te melden, noemden over het algemeen dezelfde redenen als de vrijwilligers die niet willen doorgaan met dit werk. Men twijfelt vooral door te lange dagen, de nieuwe telmethode, lage vergoeding, slechte organisatie, moeizame samenwerking, gebrek aan flexibiliteit, werk/privé-druk, leeftijd/gezondheid en er misschien geen zin meer in hebben.

Mensen die twijfelen of die hun werk als verkiezingsvrijwilliger niet willen continueren, is gevraagd onder welke voorwaarden ze dit wel weer zouden overwegen. Hieronder staan de categorieën, waarbij de meest genoemde antwoorden bovenaan staan. Hoewel de financiële vergoeding voor maar een kwart van de ondervraagde vrijwilligers een (heel) belangrijk motief was om zich aan te melden als vrijwilliger, lijkt deze factor wel te demotiveren als vrijwilligers zich daardoor ondergewaardeerd voelen. Hierbij dient er rekening mee te worden gehouden dat het hier een groep betreft die twijfelt over continuering van het vrijwilligerswerk. Deze groep is niet representatief voor de totale groep vrijwilligers. Vrijwilligers voor wie de financiële beloning echt onbelangrijk is, zullen hun werk wel voortzetten (of stoppen om een andere reden).

- **Vergoeding**

Veruit de meest genoemde voorwaarde: vrijwilligers willen een betere, hogere, eerlijkere en tijdige vergoeding. Ook reiskosten en beloning in verhouding tot de lange dag worden genoemd.

“Minimaal verdubbeling van vergoeding. Is nu ver onder minimumloon.”

“Reiskosten en goede beloning.”

- **Andere telmethode**

Een deel zal opnieuw aanmelden overwegen als de telprocedure wordt verbeterd: minder stappen, minder formulieren, minder hertellingen, minder nachtwerk.

“Naast een richtlijn voor het uitsorteren van de stembiljetten ook een duidelijke en acceptabele richtlijn voor het telproces.”

- **Meer regie**

Vrijwilligers willen meer regie: bv. zelf de locatie kiezen of de eigen rol kiezen (teller/voorzitter).

“Zelf kunnen kiezen bij welk stembureau.”

“Als ik alleen de hele dag op het stembureau aanwezig hoef te zijn en niet ook nog bij het tellen.”

- **Catering en pauzes**

Eten en drinken blijken belangrijk: vrijwilligers willen goede catering, voldoende pauzes en een locatie waar je fatsoenlijk kunt eten.

“Zorgen dat er lunch en diner wordt verzorgd.”

- **Kortere dag of werken in shifts**

Een aantal vrijwilligers overweegt terug te komen als de werkdag niet te lang duurt en als ze kunnen kiezen voor een dagdeel.

“Indien ik van 07.00 tot 14.00 uur zou kunnen werken.”

- **Betere organisatie en/of communicatie**

Voorwaarden in deze categorie gaan over duidelijke instructies, betere voorbereiding, en minder autoritaire of rommelige aansturing.

“Meer aandacht van de mensen van de gemeente en niet alles per mail maar zoals het eerder ging mensen uitnodigen en zaken en veranderingen bespreken wanneer iets niet werkt.”

- **Prettig team/ samenwerking**

Sociale factoren spelen mee: mensen willen een prettig team, werken met bekenden of een vaste ploeg.

“Onze vaste ploeg van 4 personen.”

- **Fysieke omstandigheden**

Locaties zijn soms te koud of slecht uitgerust. Ook de grootte van de stembiljetten speelt een rol.

“Betere locatie met goede mogelijkheid om te tellen en pauzes om even wat te drinken, te plassen en fatsoenlijk te kunnen eten. De dag erna wat later op kantoor mogen komen.”

Ook van de redenen waarom vrijwilligers zich waarschijnlijk of zeker wel opnieuw aanmelden valt te leren. Hieronder staan de categorieën waaronder deze antwoorden in te delen zijn, waarbij de meest genoemde redenen bovenaan staan.

- **Democratie en burgerplicht**

“Ik vond het een leerzame en leuke dag en ik vind dat je als gemeenteambtenaar prima een bijdrage kunt leveren aan democratisch proces.”

“Het is waardevol en leuk om te doen. Vrije verkiezingen zijn belangrijk en een groot goed (en helemaal niet zo vanzelfsprekend vandaag de dag) en ik voel het als een plicht én een voorrecht om eraan te kunnen bijdragen.”

- **Gezelligheid**

“Na 4 positieve ervaringen ga ik me weer aanmelden. Het is leuk, gezellig en kiezers kunnen het waarderen. Ik kom altijd wel een bekende tegen, ook dat is leuk.”

- **Bijdrage aan de samenleving/ gemeente**

“We hebben een ontzettend leuke dag gehad en op deze manier kun je iets terugdoen voor de gemeenschap.”

“Ik voel me betrokken bij de gemeente waar ik werk en ik wil mijn collega's van het team verkiezingen helpen.”

- **Persoonlijke voldoening**

“Het geeft me veel voldoening om iets te betekenen voor mijn gemeente en de samenleving. Verder geven de werkzaamheden en gezellige samenwerking mij veel plezier.”

- **Ervaring en traditie**

“Ik doe dit al een aantal jaren en als ik weer gevraagd zou worden zou ik me weer als teller aanmelden. Ervaren tellers zijn van grote waarde.”

- **Praktische overwegingen**

“Was een leuke dag. Zeker als er rekening wordt gehouden met voorkeur voor bepaald dagdeel.”

- **Vergoeding**

“Ook wel belangrijk voor mij is de vergoeding in geld: dit extraatje kan ik goed gebruiken.”

- **Waardering**

“Leuke dag samen met andere vrijwilligers en de waardering die je ontvangt van kiezers.”

4 Verkiezingsdag - Training

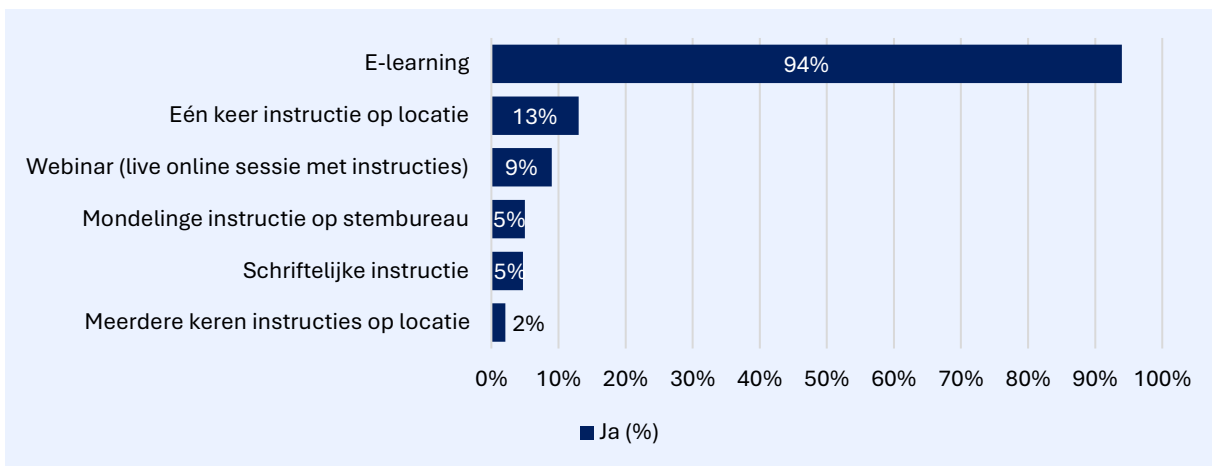
4.1 Belangrijkste uitkomsten

- Bijna alle vrijwilligers kregen ter voorbereiding op hun rol een training aangeboden (99%). Dit was in de meeste gevallen verplicht om te volgen (91%) en was vaak in de vorm van een e-learning module (94%).
- Door de training voelden vrijwilligers zich op alle taken binnen het stembureau (volledig) voorbereid. Toch heeft een op de tien vrijwilligers te maken gehad met situaties waar ze niet op voorbereid waren (9%).

4.2 Gevolgde trainingen

Bijna alle vrijwilligers (in alle rollen) geven aan dat ze ter voorbereiding op hun rol een training is aangeboden (99%). 91% van de vrijwilligers die een training aangeboden kreeg, geeft aan dat het verplicht was om de training te volgen. De overige vrijwilligers geven aan dat dit niet verplicht was (4%) of dat ze niet weten of het verplicht was om aan de training deel te nemen (5%). Het merendeel van de vrijwilligers voor wie de training of instructie niet verplicht was (inclusief degenen die niet wisten of het verplicht was) heeft hier wel aan deelgenomen (87%).

Figuur 4.1: Wat voor training of instructie heeft u gehad? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 5.913; vrijwilligers die training of instructie hebben gehad)

De meeste van de ondervraagde vrijwilligers gaven aan dat ze een training hebben gedaan in de vorm van een E-learning (94%). De rol van de vrijwilliger maakte uit voor de vorm waarin men de training kreeg: voorzitters kregen vaker een instructie op locatie (40% eenmalig, 8% meerdere keren) dan leden (4% eenmalig, 1% meerdere keren) en tellers (5% eenmalig en 1% meerdere keren). Voorzitters kregen vaker een schriftelijke instructie (12%, tegenover 2% van de leden en 4% van de tellers) en juist iets minder vaak een mondelinge instructie op het stembureau (2%, tegenover 4% van de leden en 8% van de tellers).

Bij deze resultaten moet in acht worden genomen dat een vrijwilliger meerdere rollen kon hebben.

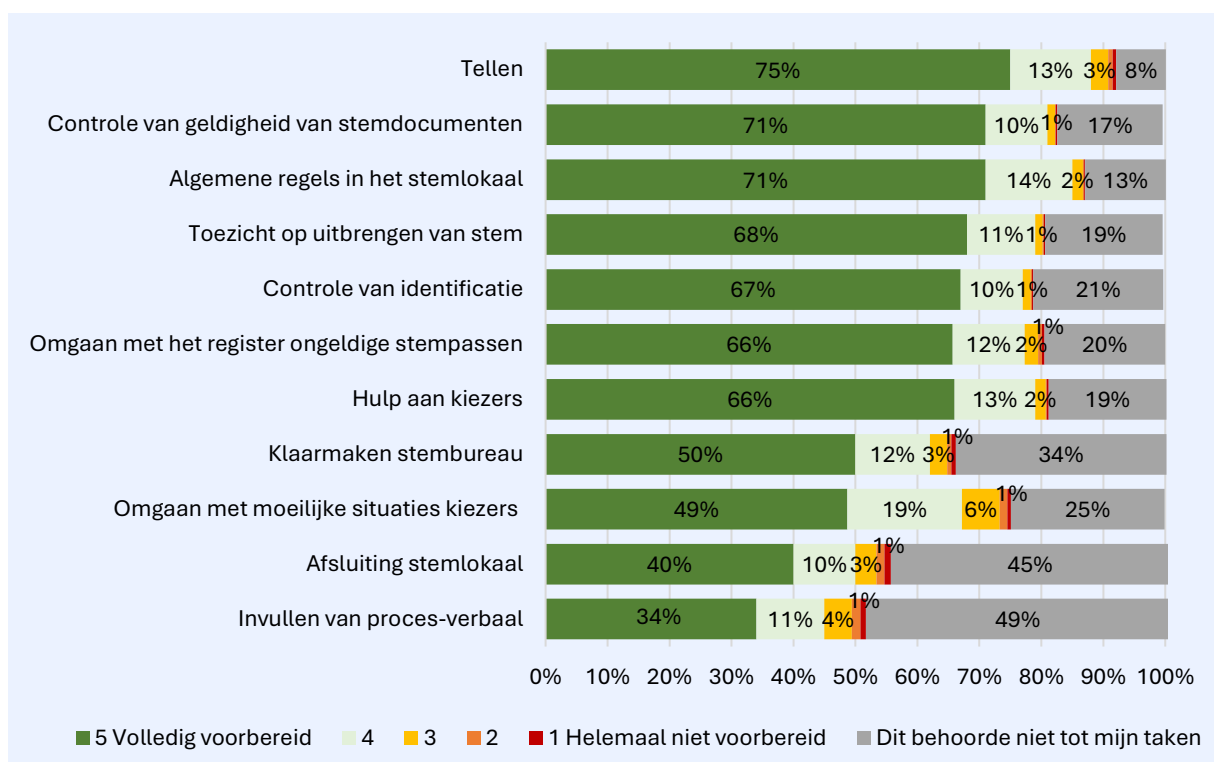

Van de vrijwilligers die een training hebben gedaan, heeft 89% na afloop een toets gemaakt. Deze toets was vaak een verplicht onderdeel: 95% geeft aan dat dit het geval was. Een klein deel weet niet of de toets verplicht was (4%).

4.3 Training als voorbereiding op werkzaamheden

De werkzaamheden van de vrijwilligers zijn heel divers en lopen uiteen van het inrichten van het stembureau (het klaarleggen van de materialen voor de inname van de stempassen, de check op identiteitsbewijs, de check op het ROS (register ongeldige stempassen⁹) en het uitreiken van het stembiljet) tot bijvoorbeeld het geven van hulp aan kiezers en het invullen van het proces verbaal na afloop. Voor zover verschillende taken behoorden tot het takenpakket van de betreffende vrijwilliger, voelden vrijwilligers zich over het algemeen door de training (volledig) voorbereid. Aan het klaarmaken en afsluiten van het stembureau zou in de training nog wat meer aandacht kunnen worden besteed, zodat vrijwilligers zich nog beter voorbereid voelen op deze taken. Ditzelfde geldt voor het invullen van het proces-verbaal. Hoewel het begrip ‘moeilijke situaties met kiezers’ breed geïnterpreteerd kan worden, zou ook voor dit onderdeel meer toelichting in de training gewenst zijn.

Figuur 4.2a: Heeft de training of instructie u voldoende voorbereid op de volgende taken in het stembureau? (vrijwilligers die training of instructie hebben gehad – N=5.913)

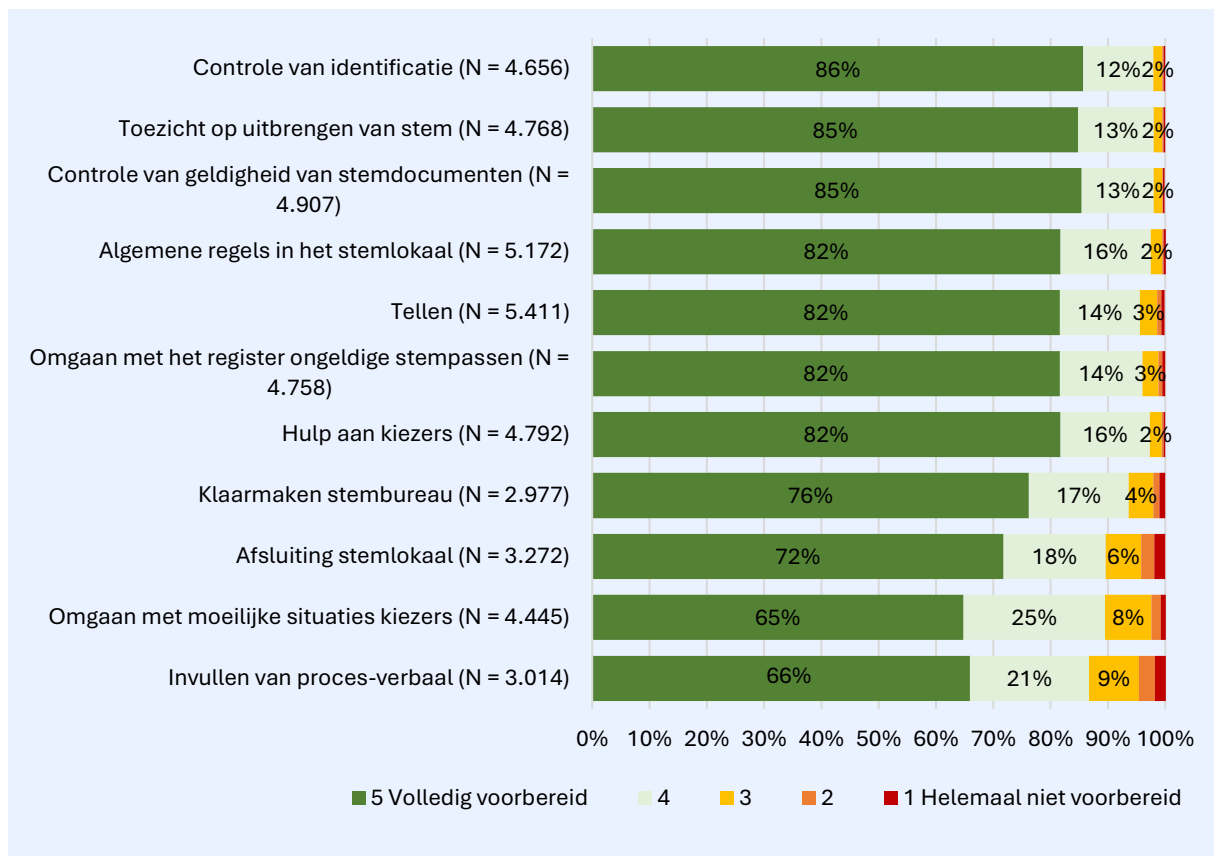

⁹ Elk stembureau beschikt over een register van ongeldig verklaarde stempassen om te voorkomen dat een kiesgerechtigde twee keer kan stemmen (<https://www.kiesraad.nl/verkiezingen/tweede-kamer/stembureaus/register-ongeldige-stempassen>).

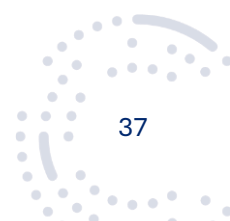

Figuur 4.2b behandelt dezelfde vraag als figuur 4.2a, alleen hier is de categorie ‘Dit behoorde niet tot mijn taken’ buiten beschouwing gelaten.

Figuur 4.2b: Heeft de training of instructie u voldoende voorbereid op de volgende taken in het stembureau? (vrijwilligers die training of instructie hebben gehad – categorie *Dit behoorde niet tot mijn taken* is buiten beschouwing gelaten in de afbeelding)

Een analyse naar gemeentegrootte, leeftijd, gender, ervaring en rol laat verschillen zien in de mate waarin men zich voorbereid voelde. Over het algemeen geldt dat oudere vrijwilligers, ervaren vrijwilligers, en vrouwen zich relatief vaker goed voorbereid voelden op de taken in het stembureau door de training of instructie. Verder geldt dat mensen die geen (plaatsvervangend) voorzittersrol vervulden, zich door de training of instructie wat *minder* voorbereid voelden op de meeste taken. Voor de meeste onderdelen was er geen verschil tussen mensen met verschillende opleidingsniveaus. Alleen als het gaat om het omgaan met moeilijke situaties met kiezers, voelden universitair opgeleiden zich gemiddeld minder voorbereid op deze situaties door de training dan lager opgeleiden.

1 op de 10 vrijwilligers had te maken met onverwachte situaties

Tabel 4.3: Bent u tijdens uw rol als vrijwilliger tegen situaties aangelopen waar u niet op was voorbereid in de training of instructie? (N = 5.913; vrijwilligers die training of instructie hebben gehad)

	Voorzitter	Plaats- vervangend voorzitter	Lid	Teller	Totaal
Ja	13%	11%	9%	8%	9%
Nee	87%	90%	91%	92%	91%

Iets minder dan 1 op de 10 verkiezingsvrijwilligers is tijdens de verkiezingsdag tegen situaties aangelopen waar ze niet op waren voorbereid door de training of instructie (9%). Voorzitters geven iets vaker aan dat ze tegen dergelijke situaties zijn aangelopen (13%) dan vrijwilligers in andere rollen.

Vrijwilligers liepen vooral aan tegen onduidelijkheden in regels en instructies, problemen met volmachten en stempassen, technische storingen, moeilijke situaties in verband met het gedrag van kiezers, chaos bij het tellen, onprofessioneel of onvoorbereid leiderschap door de voorzitter en praktische beperkingen van locaties en materialen.

- **Problemen met volmachten, stempassen of identificatie**

“Volmacht van persoon met aantekening op id dat betreffende persoon niet in staat was tot ondertekening.”

“De vervangende kiezerspas die door gemeente zelf is uitgegeven hebben geen qr-code. Dit bracht verwarring omdat het opviel dat deze geen code had, dit was ons niet bekend.”

“Verskil naam ID (meisjesnaam) en naam stembiljet (naam partner). Hierdoor was het even de vraag hoe hiermee om te gaan. Was vaak het geval na een recente huwelijksvoltrekking.”

- **Digitale moeilijkheden**

“ROS werd ineens digitaal via een iPad.”

“IPad werkte niet altijd met scannen of gaf aan dat het een ongeldige stempas was. Opgelost door te bellen met de hulplijn van het verkiezingsteam.”

- **Onduidelijke of complexe situaties met kiezers**

“Mensen met dementie. Dat zie je vaak niet aan de buitenkant. Mantelzorgers wilden toch mee het stembokje in om ze te helpen. Moet je dit nu wel of niet toe staan? Je wil die mensen ook in hun waarde laten en er geen groot iets van maken maar volgens de regels mag het niet. Dat vond ik wel lastig.”

“Agressief gedrag van mensen die kwamen stemmen.”

- **Problemen bij de telling**

“Dat het aantal stempassen en getelde biljetten na de eerste telronde perfect overeenkwamen, maar bij de telling van de voorkeursstemmen er opeens twee stemmen bij waren gekomen (fout bij registratie op het telformulier).”

- **Problemen met voorzitters of het team**

“Dat de voorzitter de regels aan zijn laars lapte. Ondanks dat ik er iets van gezegd had ging hij er mee door. De mede stembureauleden accepteerden dit gedrag van de voorzitter.”

- **Logistiek stembureau**

“Dat er onvoldoende ruimte was om de stembiljetten neer te leggen.”

“Dat de box waar de stembiljetten in moesten, helemaal vol waren. En de stembiljetten er uitstaken. Kregen daarna wel een 2e box.”

“De stroom viel gedurende de stembiljetten twee keer uit; beide keren terwijl het buiten al donker was.”

Hoewel de vraag iets anders werd geformuleerd, gaf in het PSWS19 onderzoek 8% aan dat ze iets in de instructie hadden gemist, een bijna even groot deel als in het TK25 onderzoek.

5 Verkiezingsdag - Verloop

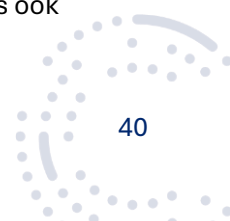
5.1 Belangrijkste uitkomsten

- Bijna alle vrijwilligers vonden dat ze voldoende kennis hadden om hun taken op het stembureau op een goede manier uit te voeren (98%). Ook waren vrijwilligers goed in staat om vragen van kiezers te beantwoorden over het stemproces (98%).
- 96% van de vrijwilligers was ervan overtuigd dat hun bijdrage aan de Tweede Kamerverkiezing ertoe deed.
- Het verloop van de verkiezingsdag is door de vrijwilligers als erg positief ervaren. Over het algemeen gaven vrijwilligers aan dat er weinig fouten zijn gemaakt, dat er voldoende vrijwilligers aanwezig waren en dat andere stembureauleden hun taken goed uitvoerden.
- Het werken in shifts werd door veel vrijwilligers (81%) als positief of zelfs heel positief ervaren.
- Bij alle onderdelen van de vrijwilligersrol gaf minimaal de helft van de vrijwilligers aan dit leuk of zelfs heel erg leuk te vinden, waarbij ze het contact met de kiezers (97%) en de samenwerking met andere vrijwilligers (96%) over het algemeen het leukste vonden. Taken die door sommigen als moeilijk werden ervaren, waren bijvoorbeeld het bepalen wie er hulp mocht krijgen in het stemhokje (5%) en het tellen van de stembiljetten (6%).
- Ruim twee derde van de vrijwilligers heeft geen gebruik gemaakt van de beschikbare hulplijnen. Wanneer er wel een hulplijn nodig was, werd voornamelijk de hand-out 'stembureau-instructie' op het stembureau gebruikt (28%).
- Een ruime meerderheid vond de ruimte van het stembureau op alle verschillende onderdelen geschikt. Het meest genoemde punt van verbetering was de temperatuur, die was voor 12% matig of onvoldoende.
- Vrijwilligers kregen vrijwel altijd waardering voor hun inzet, waarbij 85% meerdere manieren van waardering rapporteerden. De meeste vrijwilligers waren (heel) tevreden over deze waardering (89%).
- De grootste groep ondervraagde vrijwilligers was tevreden over de werkwijze tijdens de verkiezingsdag en zag hierbij geen punten voor verbetering. Volgens 4% van de vrijwilligers betreffen aandachtspunten voor het verkiezingsproces de voorbereiding van de voorzitters, de begrijpelijkheid en opvolging van de gebruikte telmethode, het tellen van relatief grote stembiljetten, het zorgdragen dat tellers het protocol volgen en het oplossen van technische problemen, onder andere met tablets. De meest genoemde tips voor de Kiesraad en gemeenten waren: maak het stembiljet kleiner, zorg voor kortere shifts, goede catering, een uniforme vergoeding en betere selectie en training van voorzitters.

5.2 Kennis en bijdrage

Hoofdstuk 4 ging over de training die verkiezingsvrijwilligers hebben gevolgd voorafgaand aan de verkiezingsdag, en in welke mate zij zich hierdoor goed voorbereid voelden op allerlei taken. Voor een ruime meerderheid van de vrijwilligers gold dat ze zich goed voorbereid voelden voor alle genoemde taken die onder hun takenpakket vielen (87% en hoger, afhankelijk van de taak).

Een klein deel (9%) had op de verkiezingsdag te maken met situaties waar ze zich door de training niet op voelden voorbereid. Vrijwilligers konden kennis opdoen via de training, maar het is ook

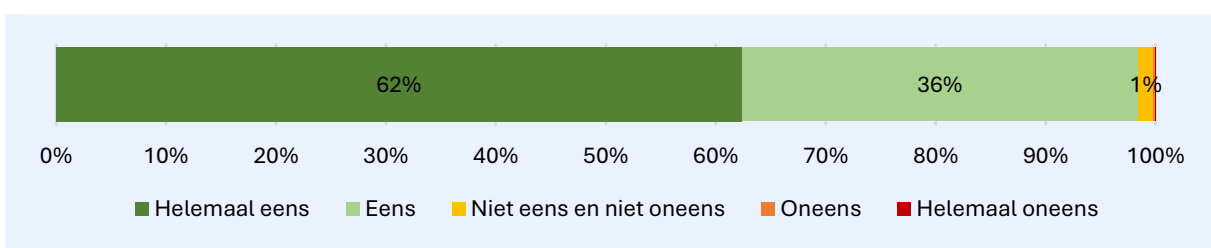

mogelijk dat vrijwilligers al op de hoogte waren van de gang van zaken bij de verkiezingsdag, bijvoorbeeld door hun werk bij de gemeente of door ervaringen uit het verleden.

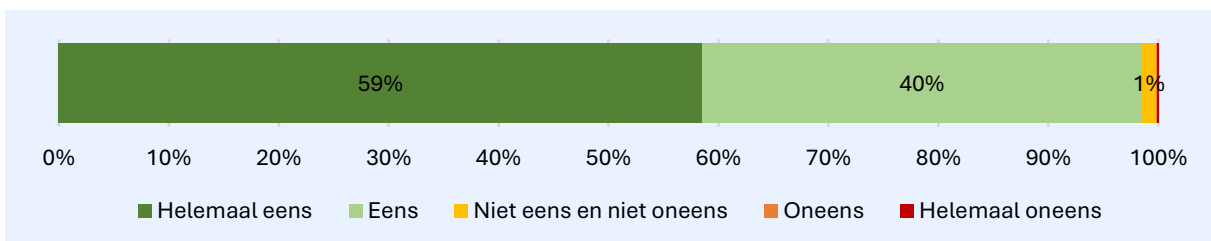
Terugkijkend op de verkiezingsdag, vinden bijna alle vrijwilligers dat ze voldoende kennis hadden om hun taak op het stembureau op een goede manier te kunnen uitvoeren (98%). Oudere vrijwilligers, ervaren vrijwilligers (voor wie de Tweede Kamerverkiezing 2025 niet de eerste keer was) en mannen geven relatief vaker aan dat ze voldoende kennis hadden om hun taak goed te volbrengen. Vrijwilligers die de rol van (plaatsvervangend) voorzitter hadden, scoorden hierop gemiddeld hoger dan mensen die een andere rol op het stembureau hadden. Er zijn geen verschillen zichtbaar tussen mensen met verschillende opleidingsniveaus, in de mate waarin ze vonden dat ze voldoende kennis hadden.

Figuur 5.1: Ik had voldoende kennis om mijn taak als vrijwilliger op het stembureau op een goede manier uit te voeren (N=6.070)

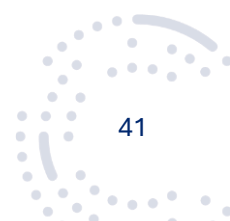

Vrijwel alle vrijwilligers voelden zich ook goed in staat om vragen van kiezers over het stemproces te beantwoorden. Deze vraag is alleen voorgelegd aan de reguliere stembureauleden en (plaatsvervangend) voorzitters (dus niet de tellers). Ook hier geldt dat oudere, en ervaren vrijwilligers zich het beste in staat voelden de kiezersvragen te beantwoorden. Mannen scoorden hier ook hoger dan vrouwen. Voorzitters voelden zich (nog) beter in staat de vragen te beantwoorden, dan vrijwilligers in een andere rol. Er zijn geen verschillen zichtbaar tussen mensen met verschillende opleidingsniveaus, in de mate waarin ze zichzelf goed in staat achtten om vragen van kiezers te beantwoorden.

Figuur 5.2: Ik was in staat vragen van kiezers te beantwoorden over het stemproces (N=4.818; reguliere stembureauleden)

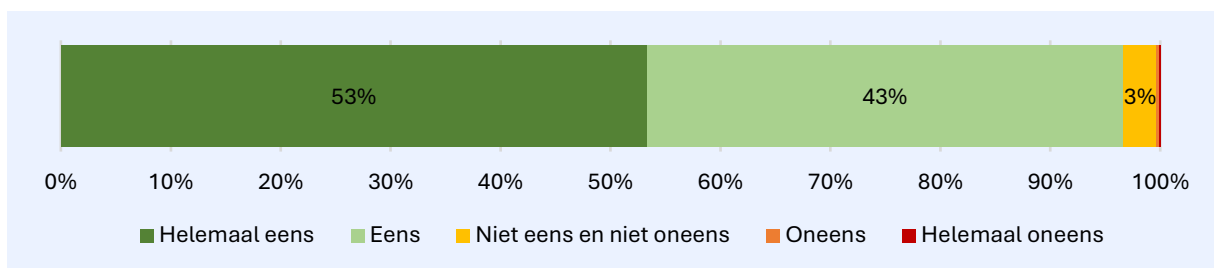
Vrijwilligers zijn er over het algemeen wel van overtuigd dat hun bijdrage aan de Tweede Kamerverkiezing 2025 ertoe deed (96% is het hiermee eens). Vrijwilligers uit middelgrote gemeenten scoren hierop iets *lager*, vergeleken met de grote gemeenten. Ervaren vrijwilligers hebben nog meer het gevoel dat hun bijdrage ertoe deed. Dit is ook het geval voor mannen, vergeleken met vrouwen.

Verder zien we dat vrijwilligers met een andere rol dan stembureaulid (voorzitter, teller) nog meer voldoening halen uit hun werk dan stembureauleden.

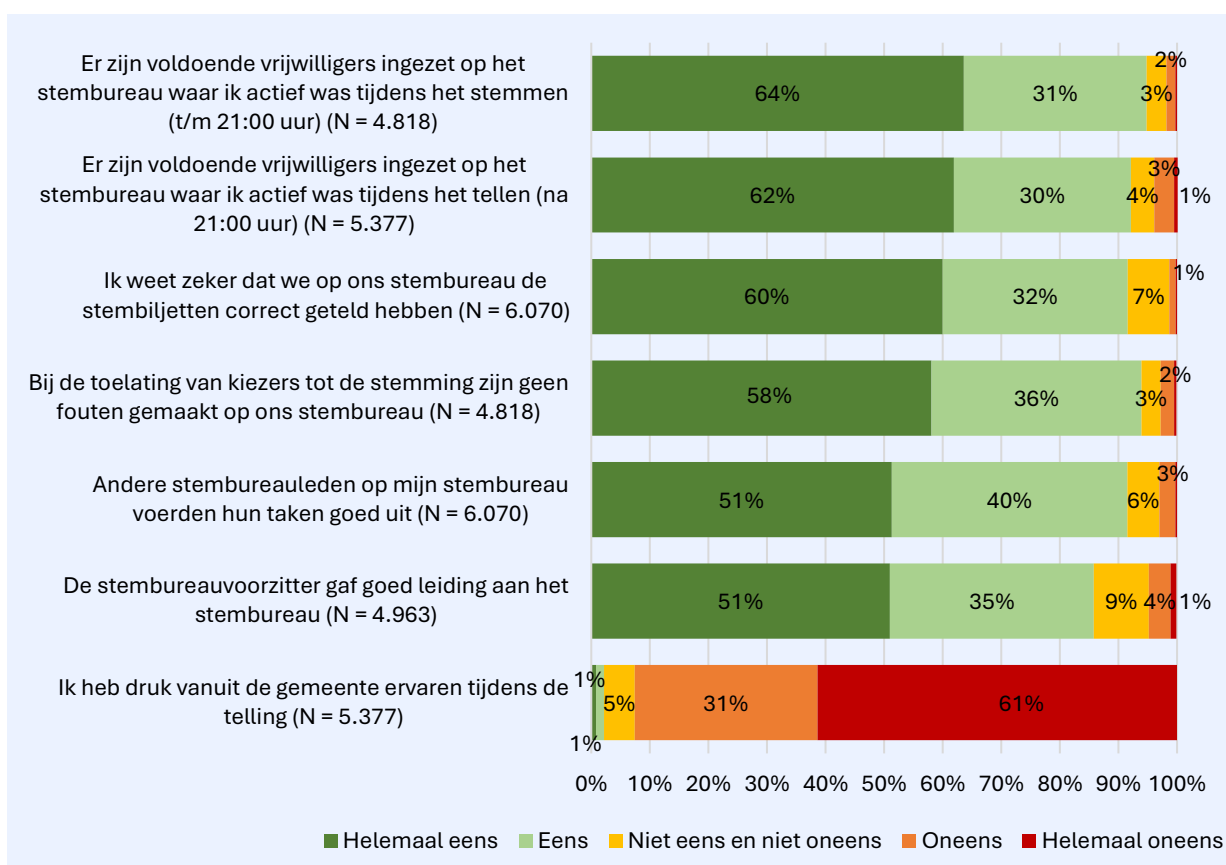
Figuur 5.3: Ik had het gevoel dat mijn bijdrage ertoe deed (N=6.070)

5.3 Kwaliteit en capaciteit stembureau

Onderstaande figuur toont het verloop van de verkiezingsdag in een zevental uitspraken. Over het algemeen waren de ondervraagde vrijwilligers erg tevreden over het de capaciteit op het stembureau, de kwaliteit van de telling en andere leden en voorzitters.

Figuur 5.4: Geef aan of u het eens of oneens bent met onderstaande uitspraken

Het grootste deel van de vrijwilligers is er (vrij) zeker van dat er **geen fouten** zijn gemaakt op hun stembureau bij de **toelating van kiezers** (94%). Oudere vrijwilligers, mannen en mensen *niet* in shifts werkten waren vaker zeker dat er geen fouten gemaakt waren.

Van alle stembureauvrijwilligers is 92% van mening dat de **stembiljetten** op hun bureau **correct geteld** zijn. Oudere vrijwilligers, mannen, vrijwilligers in een middelgrote gemeente (vergeleken met

grote gemeenten), tellers en mensen die niet in een shift werkten, waren het vaker met deze uitspraak eens.

Tijdens het stemmen, tot 21.00 uur, zijn er bij de meeste stembureaus **voldoende vrijwilligers** ingezet volgens 95% van de vrijwilligers. Men is het meer eens met deze uitspraak naarmate men ouder is. Ook in kleine en middelgrote gemeenten is men meer tevreden met de hoeveelheid vrijwilligers gedurende de dag, dan in grote gemeenten. Ervaren vrijwilligers, mannen, voorzitters en tellers scoren eveneens relatief hoger.

Na het stemmen, vanaf 21.00 uur, zijn er volgens 92% van de vrijwilligers (die toen aan het werk waren) **voldoende vrijwilligers** ingezet voor het tellen. Deze mening wordt in sterkere mate gedeeld door oudere vrijwilligers, vrijwilligers in kleine gemeenten en tellers. Ook bij gemeenten die gebruik maken van centrale stemopneming (CSO), zien we dat vrijwilligers het vaker eens zijn met deze stelling dan in DSO-gemeenten.

De meeste vrijwilligers (92%) hebben tijdens het tellen van de stemmen niet of nauwelijks **druk vanuit de gemeente** ervaren. Vrouwen geven relatief vaker aan druk te hebben ervaren. Dit geldt ook voor vrijwilligers die werkzaam waren in een gemeente met decentrale stemopneming.

Een ruime meerderheid van de stembureauvrijwilligers is tevreden over de mate waarin de andere leden hun taken uitvoerden: 91% geeft aan dat de **andere vrijwilligers hun taken op de juiste manier** uitvoerden. Oudere vrijwilligers zijn het eerder eens met deze stelling, net als vrijwilligers uit middelgrote gemeenten (vergeleken met grote gemeenten) en mannen. Ervaren vrijwilligers zijn het *minder* vaak eens met deze stelling vergeleken met vrijwilligers die voor het eerst meededen. Vrijwilligers die *niet* in shifts werkten zijn vaker tevreden over de werkzaamheden van hun collega vrijwilligers. Vrijwilligers in een andere rol dan voorzitter, zijn het over het algemeen *minder* eens met deze uitspraak dan voorzitters.

Vrijwilligers die een andere rol hadden dan voorzitter is gevraagd wat ze van het leiderschap van hun stembureauvoorzitter vonden. 86% van deze vrijwilligers vindt dat hun **voorzitter goed leiderschap** toonde, 5% was van mening dat de voorzitter niet goed leiding gaf. Oudere vrijwilligers en vrijwilligers in kleine en middelgrote gemeenten zijn het vaker eens met de stelling. Mannen en vrijwilligers die niet in shifts werkten zijn eveneens relatief vaker tevreden met het leiderschap van de voorzitter. Ervaren vrijwilligers zijn het er juist *minder* vaak mee eens dat de voorzitter goed leiding gaf.

5.4 Werken in shifts

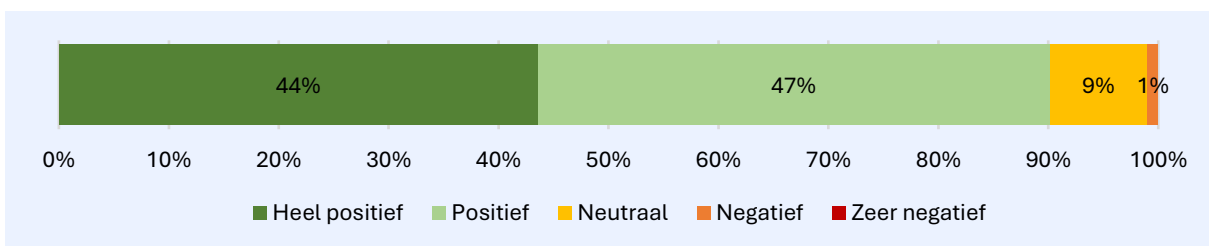
In grote gemeenten hebben vrijwilligers vaker de hele dag op het stembureau gezeten (63%), dan in de kleine (30%) of middelgrote gemeenten (25%). Ook bij de PSWS19 werkten vrijwilligers in grote gemeenten vaker de hele dag op het stembureau (60%), bij de kleine gemeenten was dit destijds 37% van de vrijwilligers¹⁰.

Tabel 5.5: Welke shifts was u vrijwilliger? (N = 6.070) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middel-groot	Groot	Totaal
Hele dag (stemming + telling)	30%	25%	63%	33%
Hele dag (alleen stemming)	4%	3%	1%	3%
Alleen eerste shift (ochtendteam)	5%	9%	8%	8%
Eerste shift (ochtendteam) + telling	18%	16%	1%	13%
Alleen tweede shift (middagteam)	1%	1%	0%	1%
Tweede shift (middagteam) + telling	23%	25%	8%	22%
Alleen telling stembureau	19%	22%	19%	21%

Vrijwilligers die in shifts hebben gewerkt (alleen eerste of alleen tweede, evt. met telling) is gevraagd naar hun ervaring met het werken in shifts. De overgrote meerderheid van 81% heeft dit als positief of heel positief ervaren. Vrijwilligers uit kleine gemeenten geven vaker aan neutraal te staan tegenover het werken in shifts (13%), dan vrijwilligers uit middelgrote (8%) of grote gemeenten (3%). Vrijwilligers uit middelgrote (44%) en grote (49%) gemeenten zeggen vaker dat ze werken in shifts als *heel* positief hebben ervaren dan kleine gemeenten (37%).

Figuur 5.6: Hoe ervaren u het werken op een deel van de dag in plaats van de hele dag? (N = 2.675; vrijwilligers die in shifts werkten)

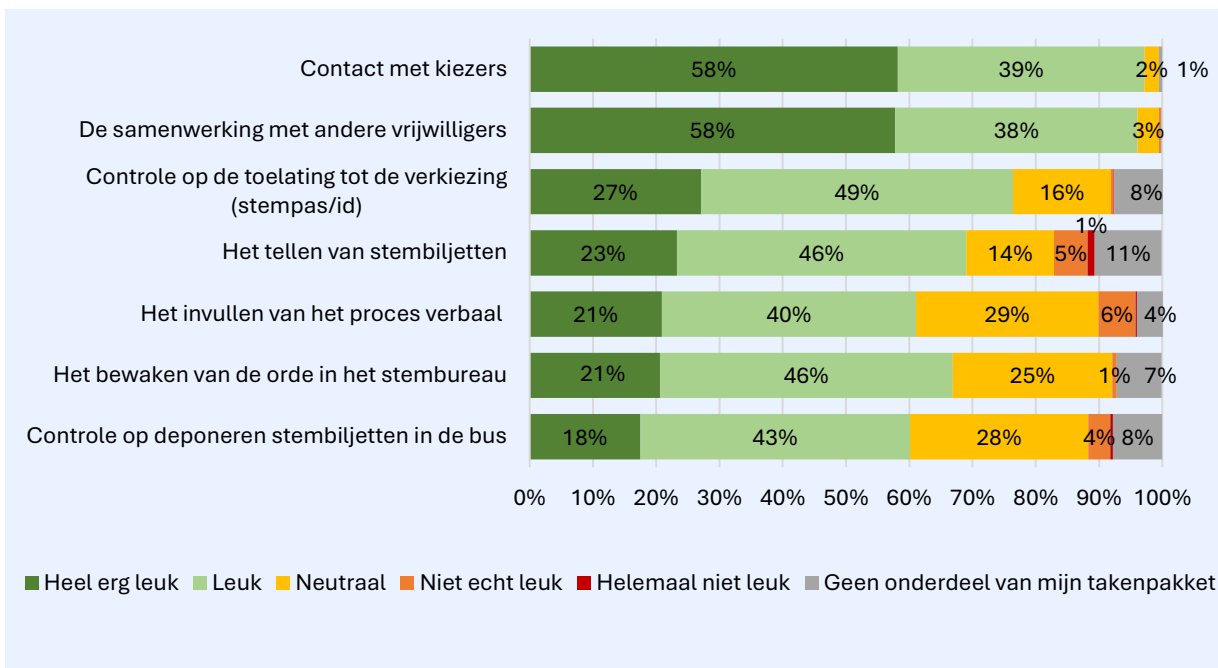
¹⁰ Bij het onderzoek onder vrijwilligers die deelnamen aan de Provinciale Statenverkiezingen 2019 is een andere indeling op gemeentegrootte gehanteerd. De categorie van middelgrote gemeenten is niet vergelijkbaar. Voor het vergelijken van de categorie groot gebruiken we de resultaten van de gemeenten met 100.000 – 400.000 inwoners. De categorie klein is <20.000, net als in het TK25 onderzoek.

5.5 Beoordeling takenpakket

Het contact met de kiezers en de samenwerking met andere vrijwilligers springen eruit als het gaat om de onderdelen die men leuk vond aan de rol als vrijwilliger. Voor alle taken geldt dat tenminste de helft van de vrijwilligers dit een leuk onderdeel vond. Bij de onderdelen *controle op deponeren stembiljetten in de bus*, *bewaken van de orde in het stembureau*, en het *invullen van het proces-verbaal* is wat meer verdeeldheid onder de vrijwilligers te zien: bij deze onderdelen is er ook een groep van 25% tot 35% die het een wat minder leuk onderdeel vond.

Figuur 5.7: Wat vond u leuke en wat vond u minder leuke onderdelen van uw rol als vrijwilliger?

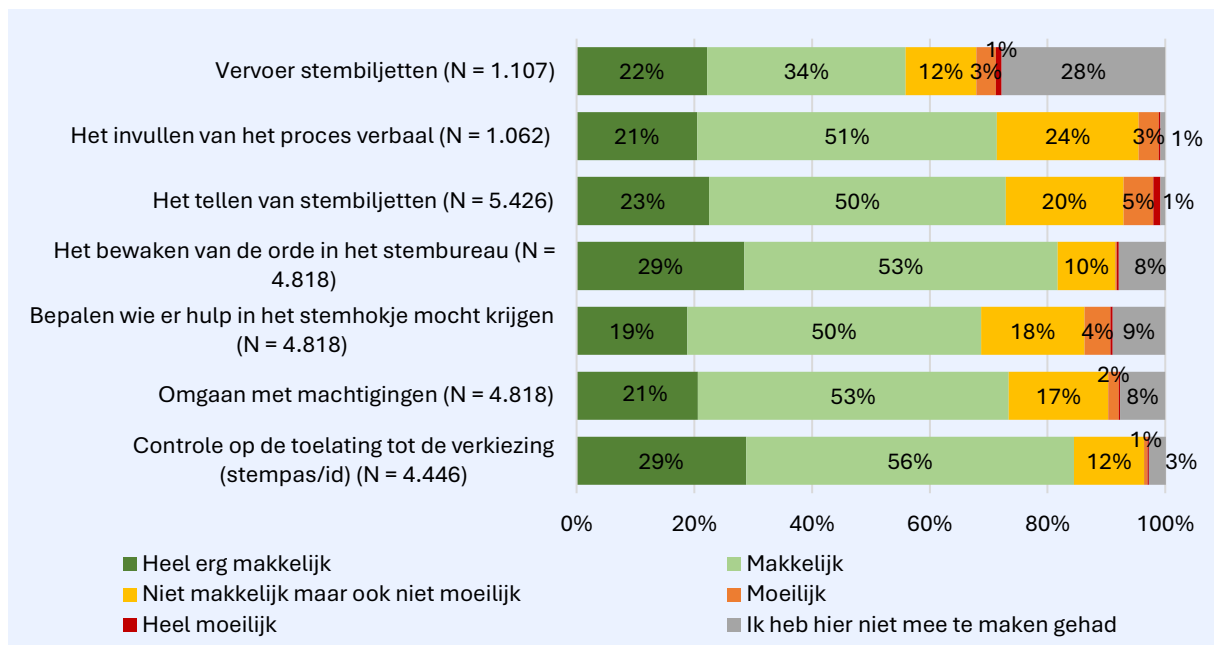

- Het **contact met de kiezers** wordt door alle vrijwilligers (zeer) sterk gewaardeerd. We zien een hogere score onder vrijwilligers die niet in shifts werkten, en onder vrouwen.
- Het **controleren van stempassen en ID's** van kiezers wordt leuker gevonden door vrijwilligers in middelgrote gemeenten, vrouwen en vrijwilligers die niet in shifts werkten.
- De taak van **controle op het deponeren van stembiljetten in de bus** wordt meer gewaardeerd door oudere vrijwilligers, in kleine gemeenten, en ook vrijwilligers die niet in shifts werkten kenmerkten dit vaker als leuke taak. Ditzelfde geldt voor vrijwilligers in een *andere* rol dan voorzitter.
- Het **bewaken van de orde** in het stembureau wordt leuker gevonden door oudere vrijwilligers en door vrijwilligers in kleine gemeenten.
- Vrijwilligers uit kleine gemeenten vinden het **tellen van stembiljetten** leuker dan die uit grote gemeenten. Ook vrouwen vinden dit leuker dan mannen. Bij dit item is ook de wijze van stemopneming meegenomen. Vrijwilligers uit DSO gemeenten scoren hier lager op dan vrijwilligers uit CSO gemeenten.
- De **samenwerking met andere vrijwilligers** wordt leuker gevonden door oudere vrijwilligers. Hetzelfde zien we bij vrijwilligers die niet in shifts werkten, en vrijwilligers in de rol van (plaatsvervangend) voorzitter of stembureau lid, in vergelijking met de tellers.
- Het **invullen van het proces verbaal** is een taak die door voorzitters van het stembureau wordt gedaan. Ruim een derde van de voorzitters staat hier neutraal tegenover of vindt het

niet echt leuk. Oudere vrijwilligers waarden deze taak meer, net als vrijwilligers die al vaker dan eens op het stembureau hebben gezeten. Eveneens zien we een relatief hogere waardering bij vrijwilligers die *niet* in shifts werkten.

Figuur 5.8: Hoe makkelijk of moeilijk vond u de volgende werkzaamheden?

Een klein deel van de vrijwilligers ervaarde moeilijkheden met: het bepalen wie er hulp mocht krijgen in het stemhokje (5%), het tellen van de stembiljetten (6%), het invullen van het proces verbaal (4%) en het vervoer van de stembiljetten (4%).

- Het **controleren en toelaten van kiezers** tot de verkiezing wordt makkelijker gevonden door vrijwilligers voor wie de Tweede Kamerverkiezing 2025 niet de eerste verkiezing was waar ze vrijwilliger waren. Ook mannen gaven vaker aan het makkelijker te vinden dan vrouwen. Verder werd deze taak gemiddeld makkelijker gevonden door vrijwilligers die niet in shifts werkten, en vrijwilligers in de rol van voorzitter.
- Oudere vrijwilligers vonden het **omgaan met machtigingen** een makkelijker taak dan jongere. Ook vrijwilligers uit middelgrote gemeenten (vergeleken met grote gemeenten), vrijwilligers met meer dan een jaar ervaring, en vrijwilligers die *niet* in shifts werkten vonden deze taak makkelijker. Vrijwilligers in een *andere* rol dan voorzitter, vonden de taak juist wat moeilijker dan voorzitters.
- Naarmate vrijwilligers ouder zijn, vonden ze het bepalen van wie er wel en niet **hulp mag krijgen in het stemhokje** makkelijker. Ook voor mannen en voorzitters was dit een makkelijker taak dan voor andere vrijwilligers.
- Als het gaat om het **bewaken van de orde** in het stembureau, zien we dat mannen en voorzitters dit een makkelijker taak vonden dan vrouwen en vrijwilligers in een andere rol dan voorzitter.
- Het **tellen van stembiljetten** werd in kleine en middelgrote gemeenten als makkelijker ervaren dan in grote gemeenten. Vrijwilligers met meer ervaring vonden het een makkelijker taak, net als tellers. Vrijwilligers uit DSO gemeenten vonden het tellen een moeilijker taak dan vrijwilligers uit CSO gemeenten.

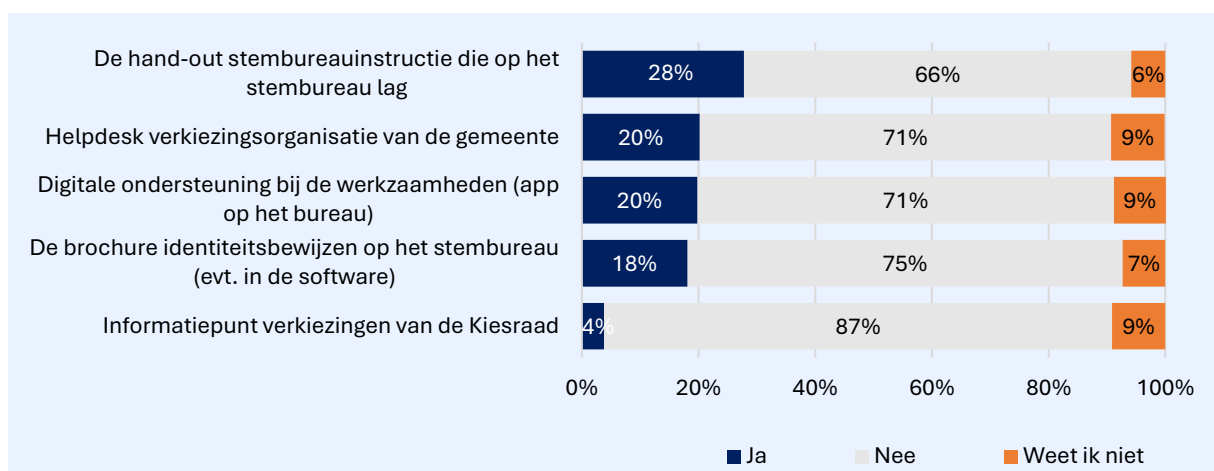

- Vrijwilligers met ervaring (meer dan één keer deelgenomen) en mannen vonden het **invullen van het proces verbaal** makkelijker dan vrouwen en diegenen voor wie het de eerste verkiezing was.
- Omdat alleen voorzitters verantwoordelijk zijn voor het **vervoer van de stemmen**, is aan hen gevraagd of ze deze taak makkelijk of moeilijk vonden. Ruim een kwart geeft aan dat ze hier niet mee te maken hadden (28%). Ruim de helft van de voorzitters vond het een (hele) makkelijke taak (56%).

5.6 Gebruik hulpbronnen

Figuur 5.9: Heeft u gebruik gemaakt van de volgende hulpbronnen? (N = 6.070)

Ruim twee derde van de vrijwilligers heeft geen gebruik hoeven te maken van de genoemde hulpbronnen. De hand-out stembureau instructie die op het stembureau lag is de meest gebruikte hulpbron (28%), gevolgd door de app op het stembureau (20%), de helpdesk verkiezingsorganisatie van de gemeente (20%) en de brochure identiteitsbewijzen op het stembureau (18%).

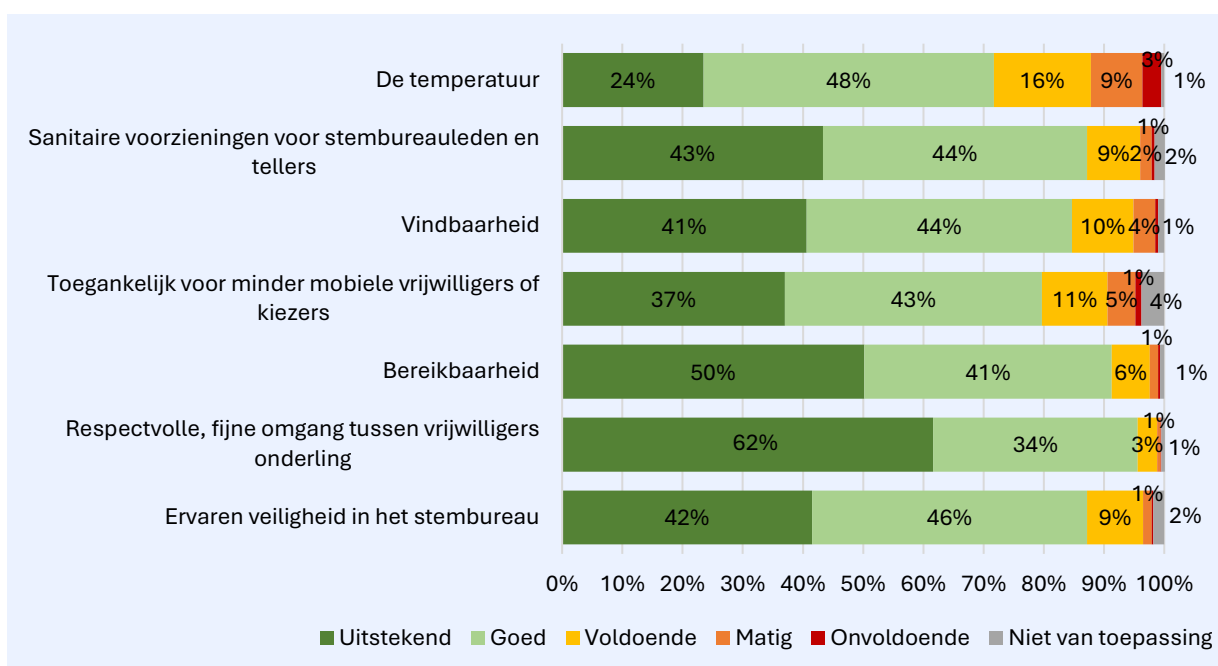
- Het **informatiepunt verkiezingen van de Kiesraad** werd vaker geraadpleegd door (plaatsvervangend) voorzitters, en juist minder vaak door vrijwilligers in de leeftijdscategorieën 45-75 jaar (vergeleken met 75-plussers).
- De **hand-out stembureauinstructie** werd vaker gebruikt door vrijwilligers met meer ervaring, jongere vrijwilligers tot 45 jaar, (plaatsvervangend) voorzitters en reguliere stembureauleden.
- De **brochure identiteitsbewijzen** werd uiteraard voornamelijk door (plaatsvervangend) voorzitters en stembureauleden gebruikt. Er zijn geen verschillen als het gaat om gemeentegrootte, leeftijd of ervaring.
- De **digitale ondersteuning** werd door vrijwilligers uit grote gemeenten vaker gebruikt dan door vrijwilligers uit kleine of middelgrote gemeenten. (Plaatsvervangend) voorzitters en reguliere stembureauleden gebruikten de ondersteuning vaker dan tellers.
- Ten slotte werd de **helpdesk verkiezingsorganisatie van de gemeente** vaker gebruikt bij grote gemeenten dan bij kleine en middelgrote gemeenten. Jongere vrijwilligers, tot 35 jaar, hebben hier relatief vaker gebruik van gemaakt. Dit geldt ook voor (plaatsvervangend) voorzitters en reguliere stembureauleden.

Wanneer men gebruik heeft gemaakt van minstens één van de vijf genoemde hulplijnen, is daarop gevraagd of dit de vrijwilligers ook heeft geholpen. De helpdesk verkiezingsorganisatie van de gemeente heeft de meeste vrijwilligers die hiervan gebruik maakten wel geholpen (91%). De digitale ondersteuning (81%), de brochure identiteitsbewijzen (81%) en de hand-out op het stembureau (84%) waren ook behulpzaam voor een groot deel van de gebruikers. Het informatiepunt verkiezingen van de Kiesraad hielp 66% van de vrijwilligers bij vragen of onduidelijkheden. 1 op de 5 gebruikers gaf aan dat het informatiepunt ze geen oplossing bood (19%), en 15% wist eigenlijk niet of het probleem was opgelost.

5.7 Beoordeling stemlokaal

Figuur 5.10: In hoeverre vond u de ruimte van het stembureau tijdens de verkiezingsdag geschikt? (N = 6.070)

De onderdelen van de ruimte waarin het stembureau zich bevond werden steeds door een meerderheid van de vrijwilligers als goed of uitstekend beoordeeld. Punten ter verbetering zijn de toegankelijkheid voor minder mobiele vrijwilligers of kiezers (6% matig tot onvoldoende), de vindbaarheid (4% matig - onvoldoende) en vooral: de temperatuur (12% vond de temperatuur matig - onvoldoende).

Tabel 5.11: In hoeverre vond u de ruimte van het stembureau tijdens de verkiezingsdag geschikt? – Verschillen naar achtergrondkenmerken

	Grootte gemeente	Leeftijd	Gender	Ervaring (eerste keer of vaker)	Shifts (ja/nee)	Rol
Ervaren veiligheid	✓	✓	✓	-	-	✓
Fijne omgang tussen vrijwilligers	-	✓	✓	-	✓	✓
Bereikbaarheid	✓	-	-	-	-	✓
Toegankelijkheid voor minder mobiele mensen	✓	-	-	-	✓	✓
Vindbaarheid	✓	✓	-	-	-	✓
Sanitaire voorzieningen	✓	-	✓	-	✓	✓
Temperatuur	-	✓	✓	-	-	✓
✓ = significante verschillen (p<0.05)						

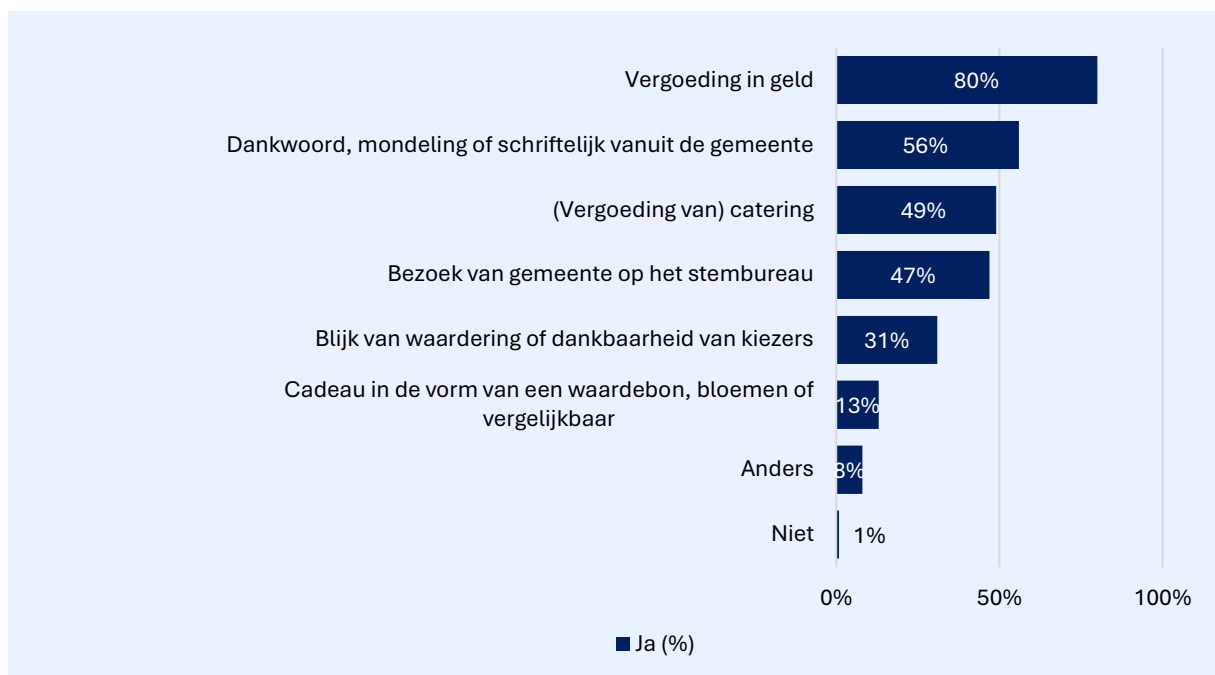
- Naarmate vrijwilligers ouder zijn, is de score op **ervaren veiligheid** in het stembureau lager. In middelgrote gemeenten wordt de ervaren veiligheid beter beoordeeld vergeleken met grote gemeenten. Mannen ervaren meer veiligheid dan vrouwen. Voorzitters en stembureauleden scoorden de ervaren veiligheid iets hoger dan tellers.
- Jongere vrijwilligers waren wat meer te spreken over de **omgang** onderling, dan oudere vrijwilligers. Mannen waren meer tevreden over de wijze waarop met elkaar wordt omgegaan dan vrouwen. Bij voorzitters en stembureauleden zien we ook meer tevredenheid op dit onderwerp dan tellers. Ten slotte zien we dat vrijwilligers die *niet* in shifts werken de omgang meer waardeerden dan vrijwilligers die in shifts werkten.
- De **bereikbaarheid** van het stembureau kreeg van vrijwilligers uit middelgrote gemeenten een hogere score dan vrijwilligers uit grote gemeenten. Tellers waren meer tevreden over de bereikbaarheid dan vrijwilligers met een andere rol.
- De **toegankelijkheid** van het stembureau voor minder mobiele vrijwilligers en kiezers werd door vrijwilligers in middelgrote gemeenten beter gescoord dan vrijwilligers uit grote gemeenten. Voorzitters, tellers, en vrijwilligers die *niet* in shifts werkten waren ook relatief meer tevreden met de toegankelijkheid.
- De **vindbaarheid** van het bureau werd beter gescoord naarmate vrijwilligers ouder zijn. Ook kleine en middelgrote gemeenten scoorden hierop hoger dan grote gemeenten. Tellers waren meer tevreden over de vindbaarheid dan andere vrijwilligers.
- De **sanitaire voorzieningen** op het stembureau werden beter gewaardeerd door vrijwilligers in kleine en middelgrote gemeenten. Mannen waren meer tevreden met de voorzieningen dan vrouwen. Mensen die *niet* in shifts werken, en voorzitters en reguliere stembureauleden ook.
- De **temperatuur** op de locatie werd vaker als goed beoordeeld naarmate vrijwilligers ouder zijn, en door mannen meer dan door vrouwen. De tellers waren relatief vaker tevreden over de temperatuur, de reguliere stembureauleden juist niet.

5.8 Beoordeling waardering

Figuur 5.12: Op welke manier werd u gewaardeerd voor uw vrijwillige inzet? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 6.070)

Vrijwel alle vrijwilligers kregen op de een of andere manier waardering voor hun inzet bij de Tweede Kamerverkiezing 2025. Slechts 1% geeft aan dat dit niet is gebeurd. Een ruime meerderheid van 85% noemt meer dan één vorm van waardering. Gemeenteambtenaren die zijn gevraagd of verplicht door hun werkgever, noemden relatief vaker dat ze een dankwoord hebben gehad (69%) of een cadeau (18%) en juist minder vaak een vergoeding in geld (47%).

De meeste vrijwilligers waren tevreden (56%) of heel tevreden (33%) met deze waardering. 10% gaf aan hier neutraal tegenover te staan; 1% was (helemaal) niet tevreden. Mensen die vrijwilliger zijn geweest, en niet gevraagd of verplicht door hun werkgever, waren nog net vaker tevreden of heel tevreden (89%) dan gemeenteambtenaren die vanuit hun werkgever zijn gevraagd of verplicht (85%). Van de vrijwilligers die (ten minste) een bezoek van de gemeente op het stembureau hebben gehad, was 93% (heel) tevreden met de waardering. Ook de mensen die een schriftelijk of mondeling dankwoord vanuit de gemeente kregen waren bovengemiddeld tevreden met de waardering die ze kregen (93%). Ditzelfde gold voor vrijwilligers voor wie de catering werd vergoed of verzorgd (93%), en de vrijwilligers die in ieder geval een vergoeding in geld ontvingen (93%).

Van het kleine groepje dat geen waardering heeft gekregen, gaf ruim de helft aan dat ze het wel belangrijk vinden om (meer) waardering te krijgen.

Oudere vrijwilligers waren meer tevreden over de waardering. In kleine gemeenten was men relatief meer tevreden met de waardering, vergeleken met grote gemeenten. Vrouwen waren meer tevreden dan mannen. Voorzitters en reguliere stembureauleden waren meer tevreden dan de overige vrijwilligers.

5.9 Aandachtspunten werkwijze

De verkiezingsvrijwilligers werd gevraagd of er tijdens de verkiezingsdag momenten zijn geweest waarbij ze zich zorgen maakten over de betrouwbaarheid van de manier van werken, om zo te zien of er punten zijn die extra aandacht vragen en eventueel kunnen worden verbeterd. Een groep van 4% gaf aan dat ze dit wel eens hadden. Kijken we naar gemeentegrootte, ervaring, leeftijd, rol, shifts en de wijze van stemopneming, dan zien we dat alleen leeftijd een belangrijke indicator is van de mate waarin men kwetsbaarheden signaleert. Jongeren tot 35 jaar (8%) en vrijwilligers van 35 t/m 44 jaar (7%) gaven relatief vaker aan dergelijke momenten te hebben gehad. Van de 75-plussers zei slechts 1% zich wel eens zorgen te hebben gemaakt.

Tabel 5.13: Zijn er momenten geweest waarbij u zich zorgen maakte over de betrouwbaarheid van de manier van werken? (N = 6.070) (Uitgesplitst op leeftijd)

	jonger dan 35 jaar	35 t/m 44 jaar	45 t/m 54 jaar	55 t/m 64 jaar	65 t/m 74 jaar	75 jaar of ouder	Totaal
Ja	8%	7%	4%	3%	3%	1%	4%
Nee	92%	93%	96%	97%	97%	99%	97%

Gevraagd om een toelichting, gaf de grootste groep van de vrijwilligers die zich zorgen hadden gemaakt aan dat er problemen met **voorzitters** waren. Men noemt dat voorzitters onvoldoende voorbereid waren, onzeker, chaotisch, eigenwijs, of het protocol niet goed opvolgden. Dit leidde tot fouten, frustratie en risico's voor de betrouwbaarheid.

- “Voorzitter was niet goed voorbereid en handelde niet altijd adequaat. Bovendien leek de voorzitter onzeker/onverschillig en kwam daardoor wat onvriendelijk over. Ook naar de kiezers.”
- “Voorzitter ongeschikt voor zijn rol. Dit kenbaar gemaakt bij de gemeente via uitgebreide mailwisseling. Voorzitter wordt niet meer opgeroepen.”

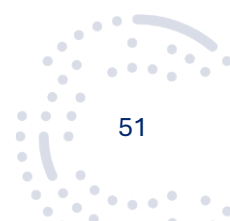
Bijna net zo vaak als de voorzitters, werd de **telmethode** aangekaart.

De telmethode werd niet altijd begrepen of gevolgd, wat leidde tot chaos, vertraging en fouten.

- “Met de VOX-methode wordt er gebruik gemaakt van een turflijstje op kandidaat niveau, dit was een zeer onoverzichtelijke lijst waardoor er snel fouten gemaakt kunnen worden. Zeker na al een lange dag op een stembureau gezeten te hebben. Ook gaf het veel onrust en verwarring dat dit met 2 personen gebeurt en er dus hardop steeds nummers van kandidaten geroepen werden, wat de tellers naast je weer verwarring kon geven.”

De derde uitdaging die naar voren kwam in de antwoorden, was het tellen van de stembiljetten, gezien de **grootte van de biljetten**. Soms waren er te weinig tafels of te kleine ruimtes wat het werken met de grote biljetten bemoeilijkte. Ook gingen tellers soms wat minder zorgvuldig te werk, wat volgens de vrijwilligers ook aan de grootte van het biljet te wijten is.

- “De stembiljetten waren zo ontzettend groot dat ze lastig te hanteren waren (bijv. bij het verplaatsen). We hadden papierklemmen om ze vast te zetten, maar ik vond het toch lastig en zwaar. Ook om de stapels te maken zijn zulke grote biljetten echt onhandig!”
- “Het tellen van de stemmen ging soms onzorgvuldig, met name door vrijwilligers met een hoge leeftijd. De grootte van het stembiljet maakt dat de tellers vaak alleen daadwerkelijk de

blaadjes tellen ipv een dubbele controle van hetgeen dat gestemd is. Ik heb daardoor ook twee fouten kunnen herstellen waarbij twee stempassen ongeldig zijn verklaard.”

Drukke en vermoeidheid werden daarna het meest genoemd als mogelijk risico.

- *“Door de enorme en constante drukte was er bijna geen tijd om iets te drinken te pakken of even te ontspannen. Het was een lange dag en dan vraag ik me af of iedereen nog scherp genoeg is om door te gaan tot de stemmen op lijstniveau zijn geteld.”*

Een kleiner deel van de mensen die zich wel eens zorgen maakten, geeft aan dat ze **tellers** hebben gesignaleerd die **niet volgens het protocol** werkten.

- *“We hadden een eigenwijze teller die op een eigen manier ging tellen. Dat ging voor mijn gevoel niet goed. Ik heb toen ook in moeten grijpen.”*

Tot slot gaf een klein deel aan dat ze **technische problemen hebben gehad**, bijvoorbeeld bij het scannen met de iPad.

- *“Toen het online systeem uitviel en wij niet meteen contact kregen met de gemeente. Dit duurde zeker 10 minuten, maar er stonden zeker 60 mensen in de rij. We zijn toen handmatig verder gegaan, maar omdat we met 3 man op het bureau zaten en de voorzitter aan het bellen was kon er niemand naast de stembus zitten en daar turven.”*

In het PSWS19 onderzoek werd de vrijwilligers gevraagd of de werkzaamheden van het stembureau zorgvuldig zijn verlopen. Destijds gaf 96% aan dat dit het geval was.

5.10 Tips

De vrijwilligers hebben een aantal aanbevelingen voor de Kiesraad en de gemeenten als het gaat om de inzet van vrijwilligers bij de verkiezingsdag. Hieronder staan een aantal vaker genoemde tips.

- **Maak de stembiljetten kleiner**
“Doe s.v.p. iets aan de omvang van het stembiljet. Nu was het stembiljet groter dan het stemhokje. Een kleiner formaat is bij de telling ook handiger. Geeft minder kans op telfouten en je kunt foutjes sneller achterhalen.”
- **Werk met kortere shifts en scheid stem- en teltaken**
“Wellicht splitsen stemming en telling. Na 21.00 uur merk je dat de scherpte gaat afnemen. Frisse krachten zijn welkom.”
- **Zorg voor goede catering**
“In tegenstelling tot andere keren was er dit jaar geen catering. We moesten zelf om drinken vragen. We kregen 1 doosje chocolade flikken die de ochtendgroep met de middaggroep moest delen.”
- **Maak de vrijwilligersvergoeding uniform en belastingvrij**
“Zorg voor uniforme vergoeding, niet in elke gemeente wordt dezelfde vergoeding gehanteerd. Maak de vergoeding belastingvrij of hanteer de vrijwilligersvergoeding met vergoeding voor reiskosten en catering.”
- **Verbeter selectie en training van voorzitters**
“Voorzitters zouden altijd eerdere ervaring moeten hebben als stembureaulid. Een onervaren voorzitter moet teveel nakijken en het goede verloop van het tellen is dan vooral afhankelijk van de ervaring van de aanwezige tellers.”

- **Zorg voor locaties met voldoende ruimte, tafels, stoelen en aangename temperatuur**
“Ik zou graag meer tafels in de tel ruimte willen, omdat het sorteren van de te grote vellen heel lastig is als ze op de grond moeten liggen.”
“Ik stond deze keer in een kale (en koude) gymzaal. Dat is nogal ver weg van het feest van de democratie wat je zou willen.”
- **Zorg voor een divers team met jonge en oudere, ervaren en nieuwe vrijwilligers**
“Let wel op de diversiteit, door bv. bij scholen of migrantenorganisaties te werven.”
- **Start gerichte werving van jongeren (scholen, sportclubs, social media)**
“Jongeren betrekken (maatschappelijke stage, persoonlijke benadering via onderwijsinstellingen en sportlocaties).”
- **Verbeter communicatie (duidelijk, tijdig) en instructies/training**
“E-learning is wel erg theoretisch. Praktijk van controle passen en ID's komt te weinig aan bod.”
“Goede en correcte informatie vanuit de gemeente. Tijdige actie van de voorzitter van het stembureau. Ik kreeg pas op maandagmiddag een appje over de stembag op woensdag. De voorwaarden waren mij niet helder. Ik ben ambtenaar; wist niet dat ik een vrije dag moest nemen en dat ik mijn eigen catering moest afnemen op eigen kosten. Ook niet dat ik een vergoeding kreeg. Bij vragen aan het stembureau van de gemeente kreeg ik nietszeggende antwoorden als: 'ja, dat is vervelend, maar zo is het nu eenmaal' op mijn vraag waarom ik eigen catering moet betalen.”
- **Houd waar mogelijk rekening met voorkeuren voor locatie en teamindeling**
“Ik wilde graag helpen in het dorp waar ik woon. Dit heb ik zelf in een notitie aangegeven. Fijn dat daarmee rekening is gehouden.”

6 Zitting GSB - Vrijwilligersprofiel

Het gemeentelijk stembureau (GSB) wordt ingesteld door het college van B&W en had op donderdag 30 oktober 2025 (met eventueel uitloop naar 31 oktober) de verantwoordelijkheid om de uitkomsten van de stembureaus definitief te tellen. De uitkomsten werden bij elkaar opgeteld om zo tot de gemeentelijke uitkomst te komen. Na afloop van de zitting op het GSB worden de stembescheiden, het proces-verbaal en de digitale bestanden overgedragen aan de gemeente.

Bij een **centrale stemopneming** (CSO) telt het gemeentelijk stembureau alle stembiljetten op kandidaatsniveau. De resultaten van deze telling is de definitieve uitkomst.

Bij een **decentrale stemopneming** (DSO) zijn de stemmen op lijst en kandidaatsniveau al geteld op de avond van de verkiezingsdag. Het GSB controleert daarna de processen-verbaal van de stembureaus. Bij (vermoedelijke) fouten worden de stemmen van een stembureau geheel of gedeeltelijk opnieuw geteld.

Aan dit evaluatieonderzoek hebben 1.261 vrijwilligers meegedaan die bij de zitting op het GSB hebben geholpen. Hiervan is iets minder dan de helft (582) ook vrijwilliger geweest op de verkiezingsdag. Hoofdstuk 6 t/m 8 beschrijven de resultaten van het onderzoek onder deze 1.261 vrijwilligers.

6.1 Belangrijkste uitkomsten

- Vrijwilligers op het gemeentelijk stembureau zijn gemiddeld iets jonger dan de vrijwilligers op de verkiezingsdag. De GSB vrijwilligers bestonden voor een iets groter deel uit vrouwen (59%) dan mannen. Het opleidingsniveau van de ondervraagde GSB vrijwilligers is vergelijkbaar met de verkiezingsdag vrijwilligers (namelijk hoog opgeleid: 58% hbo of universiteit). Bij de GSB vrijwilligers was een kleiner percentage gepensioneerd (36%) en werkten er in verhouding meer ambtenaren (43%).
- Van de ondervraagde vrijwilligers in kleine gemeenten gaf een kwart aan dat ze als gemeenteambtenaar door hun werkgever werden verplicht om bij het GSB te werken (24%).
- De GSB vrijwilligers waren iets minder geïnteresseerd in politiek dan verkiezingsdag vrijwilligers.
- Voor een derde van de GSB vrijwilligers was dit hun eerste gemeentelijke telling.
- 40% van de vrijwilligers was op de hoogte van de mogelijkheid om te helpen bij de verkiezing door hun werk bij de gemeente. Het grootste deel hiervan is door hun werkgever, de gemeente, gevraagd (76%) of verplicht (8%) om op het GSB te werken.
- Driekwart van de GSB vrijwilligers bestond uit tellers en 11% was leider van het telteam. Bij gemeenten met DSO waren vrijwilligers gemiddeld 5 uur en een kwartier aan het werk en bij een CSO 7 uur.

GSB vrijwilligers werden vooral gemotiveerd tot deelname door de mogelijkheid om samen met bekenden te werken (34%), maar ook omdat de dag van de telling (donderdag) ze beter uitkwam (32%) en de duidelijkheid over de verwachtingen (31%). Ook bij de GSB vrijwilligers is er veel animo om zich bij een volgende verkiezing (waarschijnlijk) weer aan te melden (97%).

6.2 Achtergrond vrijwilligers

De vrijwilligers die op 30 oktober 2025 hebben geholpen op het gemeentelijk stembureau zijn gemiddeld iets jonger (57 jaar) dan de vrijwilligers op de verkiezingsdag (61 jaar). In kleine gemeenten zijn de GSB vrijwilligers gemiddeld jonger (52 jaar) dan in middelgrote en grote gemeenten (58 jaar).

Tabel 6.1: Leeftijd in categorieën¹¹ (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal (%)	Totaal (N)	Nederlandse bevolking ¹²
18 t/m 34 jaar	15%	8%	13%	9%	119	27%
35 t/m 44 jaar	15%	12%	8%	11%	142	15%
45 t/m 54 jaar	24%	17%	10%	16%	203	15%
55 t/m 64 jaar	21%	25%	26%	25%	312	17%
65 t/m 74 jaar	22%	32%	35%	32%	399	14%
75 jaar of ouder	2%	7%	7%	7%	86	12%
Totaal	100%	100%	100%	100%	1.261	100%

Op het gemeentelijk stembureau hebben meer vrouwen (59%) meegewerkt dan mannen (41%). Vooral in kleine gemeenten werden de werkzaamheden op het GSB voor een groot deel door vrouwelijke vrijwilligers gedaan (72%).

Tabel 6.2: Gender (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal (%)	Totaal (N)	Nederlandse bevolking ¹³
Man	28%	43%	41%	41%	515	50%
Vrouw	72%	57%	59%	59%	741	50%
Anders	0%	0%	0%	0%	2	n/a
Wil niet zeggen	1%	0%	0%	0%	3	n/a
Totaal	100%	100%	100%	100%	1.261	100%

Het opleidingsniveau van de GSB vrijwilligers komt sterk overeen met dat van de verkiezingsdag vrijwilligers. Een groot deel heeft een hbo- (41%) of universitaire opleiding (17%) afgerond. Ongeveer 20% van de GSB vrijwilligers heeft een mbo-opleiding gevolgd. Ten opzichte van de totale Nederlandse bevolking (22%), is het aandeel hbo-ers relatief groot onder de ondervraagde GSB

¹¹ Waarden tot 18 en vanaf 99 zijn als missing gecodeerd en niet meegenomen in de analyses.

¹² Bron: CBS Statline – 1 januari 2025.

¹³ Bron: CBS Statline – 1 januari 2025.

vrijwilligers (41%). Het aandeel met basisonderwijs of lbo/vbo/vmbo/mbo 1 onder de ondervraagde GSB vrijwilligers is relatief klein (2%) ten opzichte van de Nederlandse bevolking (19%).

Tabel 6.3: Wat is de hoogste opleiding die u hebt gevolgd?

	%	N	Nederlandse bevolking ¹⁴
Geen onderwijs / basisonderwijs / cursus inburgering / cursus Nederlandse taal	0%	3	9%
lbo/vbo/vmbo (kader- of beroepsgerichte leerweg) / mbo 1 (assistentenopleiding)	2%	27	10%
mavo/havo of vwo (eerste drie jaar) / ulo/mulo/vmbo (theoretische of gemengde leerweg) / voortgezet speciaal onderwijs	8%	106	9%
mbo 2, 3, 4 (basis beroeps-, vak-, middenkader- of specialistenopleiding) of mbo oude structuur (vóór 1998)	19%	237	27%
havo of vwo (overgegaan naar de 4e klas) / hbs/mms/hbo-propedeuse of wo-propedeuse	11%	142	10%
hbo (behalve hbo master) / wo kandidaats- of wo bachelor	41%	513	22%
wo doctoraal of wo master of hbo master/postdoctoraal onderwijs	17%	220	14%
Weet niet / wil niet zeggen	1%	13	1%
Totaal	100%	1.261	100%

Ruim een derde van de GSB vrijwilligers is gepensioneerd. Een groter aandeel is werkzaam bij de overheid (43%). Onder de GSB vrijwilligers bevinden zich verhoudingsgewijs dus ongeveer twee keer zoveel ambtenaren als onder de verkiezingsdag vrijwilligers (21%, tabel 3.3).

Tabel 6.4: Wat beschrijft uw dagelijkse bezigheid het beste?

	%	N
Ondernemer met personeel	0%	5
ZZP'er/freelancer	3%	42
Werkzaam in loondienst (bedrijfsleven)	7%	83
Werkzaam bij de overheid	43%	536
Werkzaam bij de semi-overheid (onderwijs, zorg, politie, etc.)	4%	54

¹⁴ Bron: CBS Statline – vierde kwartaal 2024.

Arbeidsongeschikt	2%	19
Werkloos / werkzoekend / bijstand	1%	8
Gepensioneerd of VUT	36%	455
Studerend / schoolgaand	1%	16
Huisvrouw / huisman	2%	19
Anders	2%	20
Weet niet/wil ik niet zeggen	0%	4
Totaal	100%	1.261

In kleine gemeenten kwart van de vrijwilligers verplicht door hun werkgever aan de slag op het GSB

Van de vrijwilligers die bij de overheid werkzaam zijn, is een groot deel gevraagd of ze op het GSB wilden meehelpen. De grootte van de gemeente speelt daarbij een rol: in kleine gemeenten zijn vrijwilligers vaker gevraagd (93%) en vaker verplicht (24%) dan in grote gemeenten (70% werd gevraagd en voor 4% werd deze inzet verplicht). Het verschil tussen CSO en DSO gemeenten is niet significant.

Tabel 6.5: Bent u door uw werkgever gevraagd een rol te vervullen bij de gemeentelijke telling? (N = 536)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja, dit was verplicht	24%	6%	4%	8%
Ja, maar de keuze was vrijwillig	70%	80%	66%	76%
Nee	7%	14%	30%	15%

Van de totale groep ondervraagde GSB vrijwilligers (N = 1.261), is 36% door hun werkgever gevraagd of verplicht om mee te helpen. Bij de vrijwilligers die uitsluitend op het GBS vrijwilliger zijn geweest is dit aandeel groter (N = 679, 45%) dan bij de vrijwilligers die zowel bij de gemeentelijke telling als op de verkiezingsdag vrijwilliger zijn geweest (N = 582, 26%).

Vrijwilligers die betaald werk doen is gevraagd of zij een vrije dag moesten opnemen om te kunnen helpen bij de gemeentelijke telling. Voornamelijk in kleine gemeenten hoefden werknemers geen vrije dag op te nemen. Dit was al enigszins af te leiden aan het grote aandeel dat werd verplicht of gevraagd door hun werkgever. In grote gemeenten heeft ruim een kwart van de werkende vrijwilligers een vrije dag opgenomen om te kunnen helpen op het GSB (27%).

Tabel 6.6: Was de dag van de gemeentelijke telling (30 oktober 2025) normaal gesproken voor u een werkdag? (N = 715) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja, ik heb een vrije dag opgenomen	3%	14%	27%	15%
Ja, maar van mijn werkgever hoefde ik geen vrije dag op te nemen (ik kreeg doorbetaald)	73%	66%	52%	65%
Ja, maar ik heb die week op een andere dag gewerkt wanneer ik normaal gesproken vrij ben	7%	7%	9%	7%
Nee, ik zou deze dag niet werken	11%	8%	7%	8%
Nee, ik werk niet (meer)	0%	1%	2%	1%
Overig	5%	4%	2%	4%

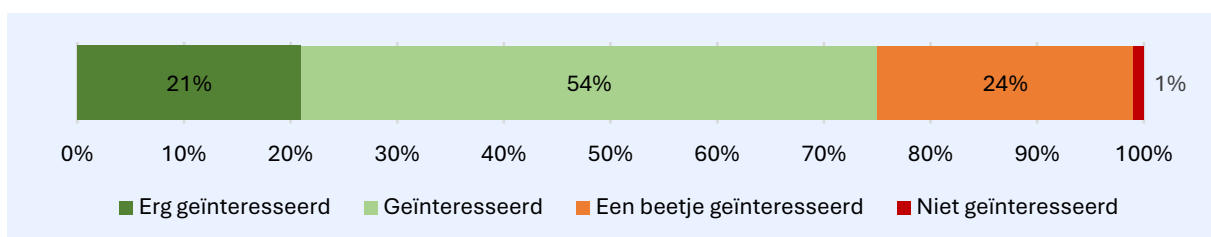
Centrale of decentrale stemopneming

Van de ondervraagde GSB vrijwilligers werkte veruit het grootste deel in een gemeente waarbij sprake was van centrale stemopneming (93%, n = 1.171). Slechts 90 GSB vrijwilligers in de steekproef waren vrijwilliger in een gemeente waarbij sprake was van DSO.

GSB vrijwilligers iets minder gedreven door politieke interesse dan verkiezingsdagvrijwilligers

Hoewel een groot deel van de GSB vrijwilligers heeft aangegeven erg geïnteresseerd te zijn in politiek in het algemeen (21%) of geïnteresseerd (54%), scoorden zij net iets lager op politieke interesse dan de vrijwilligers die op de verkiezingsdag hebben geholpen (van de verkiezingsdag vrijwilligers was 26% erg geïnteresseerd en 56% geïnteresseerd). De GSB vrijwilligers in dit onderzoek zijn over het algemeen wel in hogere mate geïnteresseerd in politiek (75% is (erg) geïnteresseerd), dan de Nederlandse kiesgerechtigden uit het Nationaal Kiezersonderzoek uit 2023¹⁵ (62%).

Figuur 6.7: In hoeverre bent u geïnteresseerd in politiek in het algemeen? (N = 1.261)

Het grootste deel van de GSB vrijwilligers was op het moment van dit evaluatieonderzoek niet politiek actief (86%). De resterende 14% van de vrijwilligers was op dat moment (vooral passief) lid van een politieke partij (6%), in het verleden politiek actief (4%), of in het verleden lid van een partij (2%). Een klein deel van 2% was op dat moment op een bepaalde manier actief lid binnen een partij (maar geen volksvertegenwoordiger).

¹⁵ Bron: <https://www.dpes.nl/wp-content/uploads/2024/07/NKO2023-Rapportage-De-verkiezingen-van-2023-1.pdf>. De rapportage in het kader van het Nationaal Kiezersonderzoek 2025 is op het moment van schrijven van dit rapport nog niet gepubliceerd.

Bijna een derde van de vrijwilligers voor het eerst betrokken bij de gemeentelijke telling

Op 1 januari 2023 trad de vernieuwde Kieswet in werking, waarin de invoering van GSB's als controlerende en vaststellende organen is opgenomen. Sindsdien stelt iedere gemeente voor elke verkiezing een GSB in om de processen-verbaal te controleren en de gemeentelijke uitslag vast te stellen.¹⁶

Aangezien de GSB's pas sinds enkele jaren worden ingezet, en sindsdien meer mankracht nodig is dan voorheen, is het te verwachten dat de ondervraagde vrijwilligers minder ervaring hebben met gemeentelijke tellingen dan met de zitting op het stembureau. Bij de gemeentelijke telling zien we dan ook meer vrijwilligers die dit werk bij de Tweede Kamerverkiezing 2025 voor het eerst deden (31%) dan bij de verkiezingsdag (17%, tabel 3.8). Verschillen tussen gemeenten van verschillende grootte zijn niet significant.

Tabel 6.8: Hoe vaak bent u eerder vrijwilliger bij de gemeentelijke telling geweest? (N = 1.261) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Dit was de eerste keer	37%	30%	29%	31%
1 keer	9%	11%	14%	11%
2 keer	14%	17%	19%	17%
3 keer	15%	16%	18%	16%
4 keer	7%	11%	10%	10%
5 keer	2%	5%	5%	4%
6 keer	3%	3%	3%	3%
7 keer	12%	8%	4%	7%

¹⁶¹⁶ Bron: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/09/19/beleidsevaluatie-npwv>

In tabel 6.9 staan de resultaten uitgesplitst naar de rol die de vrijwilliger vertegenwoordigde op het gemeentelijk stembureau. Tellers gaven relatief vaker aan dat het de eerste keer was dat ze betrokken waren bij de gemeentelijke telling (35%). Hoewel het in dit onderzoek kleine aantallen betreft die een andere rol vervulden, hadden de ondervraagde leiders van de telteams, de vrijwilligers verantwoordelijk voor het invullen van het proces-verbaal, de OSV invoerders en de vrijwilligers die het controleprotocol uitvoerden over het algemeen vaker meer ervaring. Voor 4 op de 5 vrijwilligers uit deze groepen (en zelfs 9 op de 10 OSV invoerders) betrof de TK25 niet de eerste gemeentelijke telling.

Tabel 6.9: Hoe vaak bent u eerder vrijwilliger bij de gemeentelijke telling geweest? (N = 1.261) (Uitgesplitst op rol – meerdere rollen mogelijk)

	Teller (n = 951)	Leider telteam (n = 145)	GSB lid (n = 45)	Verant- woorde- lijke PV (n = 79)	OSV in- voerder (n = 38)	Uitvoer- der controle protocol (n = 17)	PV contro- leur (n = 41)	Totaal
Dit was de eerste keer	35%	17%	29%	19%	11%	18%	27%	31%
1 keer	12%	8%	4%	15%	11%	18%	7%	11%
2 keer	17%	13%	11%	18%	8%	24%	20%	17%
3 keer	16%	20%	18%	17%	16%	12%	7%	16%
4 keer	9%	19%	13%	8%	18%	12%	10%	10%
5 keer	3%	9%	4%	11%	3%	0%	7%	4%
6 keer	2%	6%	7%	4%	0%	6%	7%	3%
7 keer	6%	9%	13%	9%	34%	12%	15%	7%

6.3 Werving

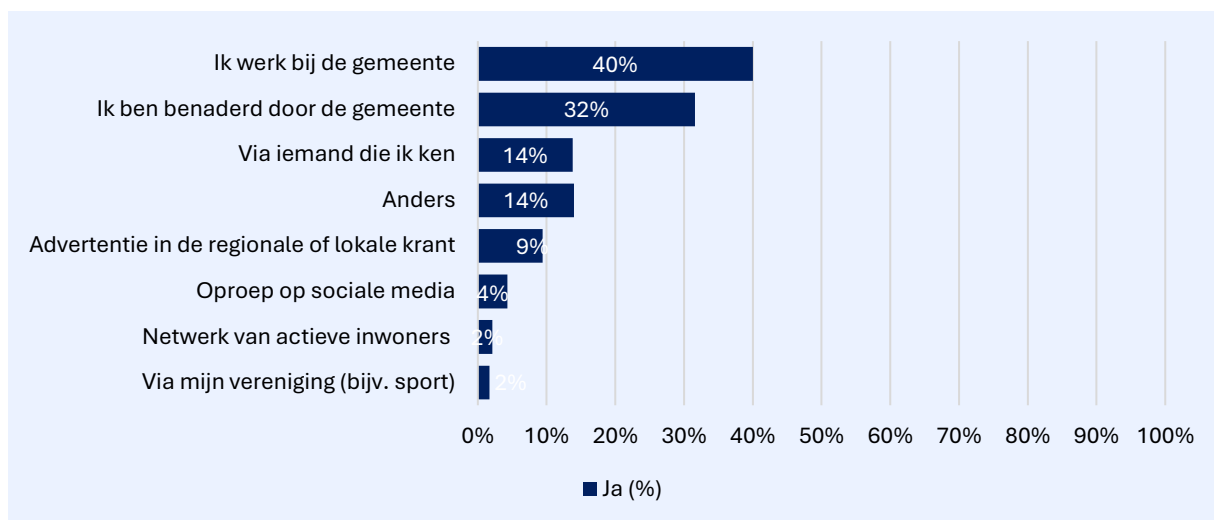
De meeste GSB vrijwilligers waren op de hoogte van de mogelijkheid te helpen bij de verkiezing omdat ze zelf bij de gemeenten werken (40%), of omdat ze werden benaderd door de gemeente (32%). Vrijwilligers met enige ervaring zijn vaker benaderd door de gemeente (37%) dan vrijwilligers voor wie dit de eerste GSB zitting was (20%).

Vrijwilligers die hebben aangegeven op een andere manier te zijn geworven geven aan dat ze zich uit zichzelf hebben aangemeld, of refereren aan de coronaperiode waarin mensen extra werden opgeroepen zich aan te melden.

Figuur 6.10: Hoe hoorde u over de mogelijkheid om u aan te melden als vrijwilliger bij de verkiezing? (N = 1.261)

Op de vraag of men een advies heeft voor de gemeente als het gaat om het werven van vrijwilligers, noemde men: meer publiciteit door middel van stukken in lokale media, posters en flyers, het gebruik van sociale media (voornamelijk om jongere vrijwilligers te werven), gericht scholen en verenigingen te benaderen, de inzet van mond-tot-mond reclame aan te moedigen, deelname aantrekkelijker te maken door hogere vergoedingen, betere catering of kortere shifts en duidelijke communicatie over het verkiezingsproces (hoe je je moet aanmelden en welke rollen er zijn).

De helft van de vrijwilligers mocht een voorkeur aangeven voor een rol bij de gemeentelijke telling (50%). De meeste vrijwilligers hebben de rol gekregen die ze zelf wilden, slechts 3% heeft een voorkeur aangegeven maar kreeg toch een andere rol toegewezen. In grote gemeenten kon men vaker bepalen welke rol men kreeg (55%) dan in kleine gemeenten (45%).

Tabel 6.11: Mocht u zelf bepalen welke rol u had bij de gemeentelijke telling? (N = 1.261) (Uitgesplitst op gemeentegrootte)

	Klein	Middelgroot	Groot	Totaal
Ja (vrijwilligers mochten het volledig zelf bepalen)	16%	15%	16%	15%
Ik mocht een voorkeur aangeven en heb die rol ook gekregen	23%	31%	37%	31%
Ik mocht een voorkeur aangeven maar heb die rol niet gekregen	6%	3%	2%	3%
Nee (vrijwilligers mochten het niet zelf bepalen en geen voorkeur aangeven)	55%	51%	45%	50%

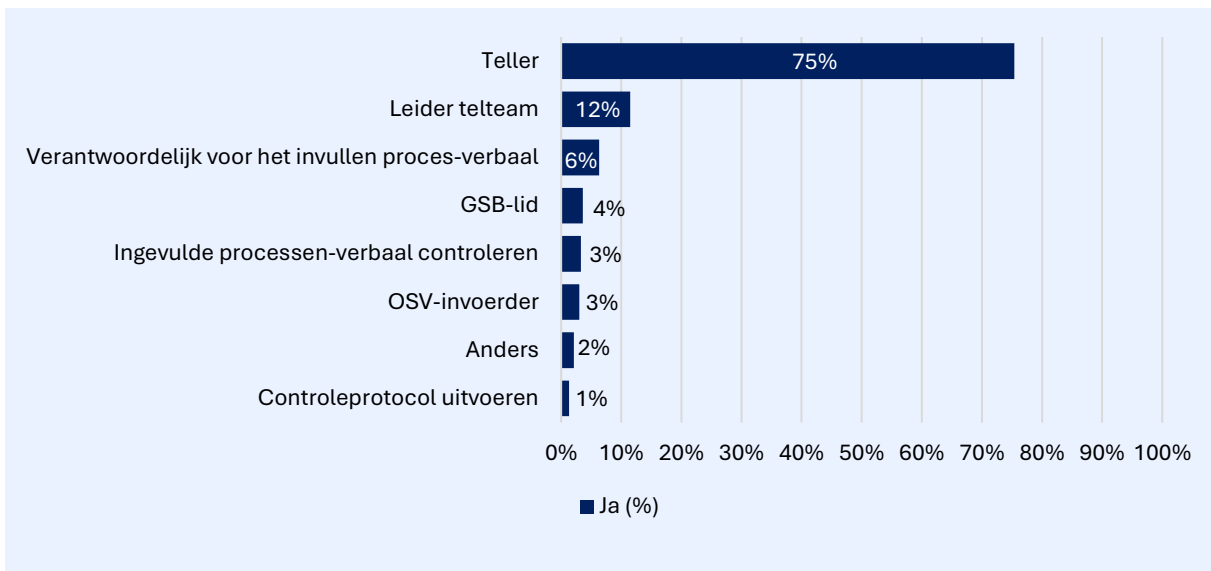

6.4 Rol tijdens gemeentelijke telling

De meeste GSB vrijwilligers zouden zichzelf als teller omschrijven (75%). Een klein deel van de vrijwilligers was leider van het telteam (11%), en/of verantwoordelijk voor het invullen van het proces verbaal (6%).

Tabel 6.12: Welke rol had u tijdens de gemeentelijke telling op 30 oktober 2025? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 1.261)

Bij gemeenten met decentrale stemopneming was men op 30 oktober 2025 gemiddeld 5 uur en een kwartier aan het werk. Bij gemeenten met centrale stemopneming was dit 7 uur¹⁷. De tijd die door vrijwilligers op het GSB werd besteed varieerde van gemiddeld 6 uur bij kleine gemeenten, tot ruim 6 en een half uur bij middelgrote gemeenten, tot gemiddeld 8 uur bij grote gemeenten.

6.5 Motivatie

Van de redenen die aan de GSB vrijwilligers werden voorgelegd, waren het iets willen doen voor de samenleving (88% belangrijk of heel belangrijk) en de betrokkenheid bij het democratisch proces (85% belangrijk of heel belangrijk) de hoofdredenen voor het aanmelden als vrijwilliger. Dat men graag mensen helpt (79%), en de sociale factor (76%) waren voor de ondervraagde GSB vrijwilligers ook belangrijke motieven.

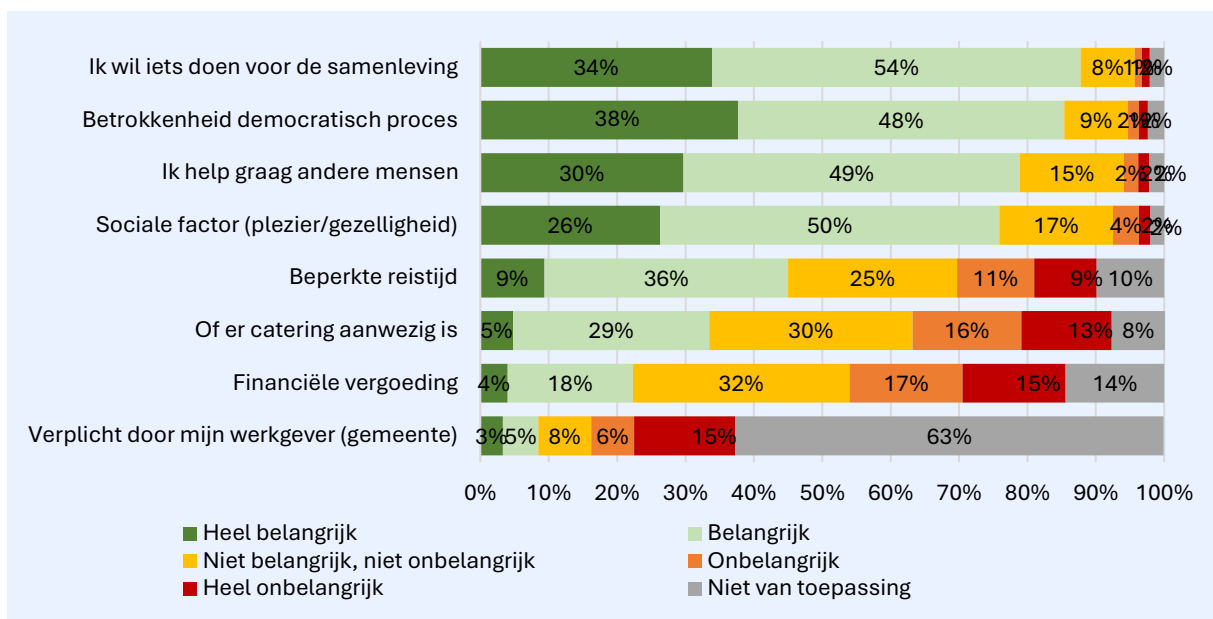
De financiële vergoeding was voor circa een derde van de GSB vrijwilligers (heel) onbelangrijk bij het aanmelden. Nog eens 32% gaf aan de vergoeding niet belangrijk, maar ook niet onbelangrijk te hebben gevonden.

¹⁷ Outliers onder de 60 minuten en boven de 17 uur zijn als missing gedefinieerd.

Figuur 6.13: Hoe belangrijk waren de volgende redenen om uzelf aan te melden als vrijwilliger voor deze verkiezing? (N = 1.261)

Uit een analyse van verschillende factoren zoals gemeentegrootte, leeftijd, gender, ervaring (eerste keer als GSB vrijwilliger of niet), en of men verplicht of gevraagd was door de werkgever, blijkt dat er bij alle motieven om je aan te melden als GSB vrijwilliger verschillen werden gevonden tussen bepaalde groepen. In tabel 6.14 is met een vinkje aangegeven als er een verband werd gevonden tussen een bepaalde factor (in de kolommen: gemeentegrootte, leeftijd, gender, ervaring, en verplicht of gevraagd door de werkgever) en een motivatie (rijen). In de tekst onder de tabel worden alle verschillen tussen achtergrondkenmerken als het gaat om motivatie toegelicht.

Tabel 6.14: Hoe belangrijk of onbelangrijk waren de volgende redenen om uzelf aan te melden als vrijwilliger voor deze verkiezing? – Verschillen naar achtergrondkenmerken

Motivatie	Grootte gemeente	Leeftijd	Gender	Ervaring (eerste keer of vaker)	Verplicht of gevraagd door werkgever
Betrokkenheid democratisch proces	-	-	-	-	✓
Iets doen voor de samenleving	-	-	-	-	✓
Helpen andere mensen	-	-	✓	✓	✓
Sociale factor	-	-	✓	✓	✓
Verplicht door werkgever	✓	-	-	-	✓
Vergoeding	✓	-	-	✓	✓
Catering	-	✓	-	✓	✓
Reistijd	✓	✓	✓	-	✓

✓ = significante verschillen (p<0.05)

- De **betrokkenheid bij het democratisch proces** en het **iets willen doen voor de samenleving** was voor veel GSB vrijwilligers een belangrijke motivatie. Ambtenaren die werden verplicht of gevraagd door hun werkgever scoorden lager op deze motieven dan vrijwilligers die niet zijn gevraagd of verplicht vanuit hun werkgever.
- Ook het **willen helpen van mensen** kreeg van verplichte of gevraagde ambtenaren een gemiddeld minder hoge score dan van vrijwilligers die zich *niet* vanuit hun werk hebben aangemeld. Voor vrijwilligers die al vaker op het GSB hebben meegewerkt, was de motivatie dat ze graag andere mensen helpen een belangrijkere motivatie dan voor vrijwilligers die voor het eerst hebben meegedaan. Vrouwen zeiden vaker dat ze dit vrijwilligerswerk doen omdat ze graag andere mensen helpen dan mannen.
- De **sociale factor** laat hetzelfde beeld zien als het motief van het willen helpen van mensen. Dit werd belangrijker gevonden door vrijwilligers die niet door hun werk zijn gevraagd of verplicht, door vrijwilligers die al vaker op het GSB vrijwilliger zijn geweest, en door vrouwen.
- De **verplichting door de werkgever** was voor GSB vrijwilligers in kleine gemeenten een belangrijkere motivatie voor het aanmelden dan voor vrijwilligers in grote gemeenten.
- De **financiële vergoeding** was voor vrijwilligers uit middelgrote gemeenten minder belangrijk bij het aanmelden dan voor vrijwilligers uit grote gemeenten. Voor vrijwilligers die al vaker op het GSB hebben gezeten was dit een belangrijkere motivatie dan voor vrijwilligers voor wie de TK25 de eerste keer was. Voor vrijwilligers die niet gevraagd of verplicht zijn door hun werkgever was dit ook een relatief belangrijke motivatie.
- Naarmate vrijwilligers ouder zijn, was de verzorging van **catering** een belangrijker motief bij het aanmelden voor het werk op het GSB. Voor niet gevraagde of verplichte vrijwilligers is het ook een belangrijkere overweging, ten opzichte van vrijwilligers die vanuit hun werkgever zijn gestuurd of gevraagd. Verder zien we dat de catering belangrijker was voor vrijwilligers die al vaker hebben geholpen op het GSB dan voor vrijwilligers voor wie dit de eerste keer betrof.
- De **reistijd** naar de locatie van het GSB was een belangrijkere overweging voor het wel of niet aanmelden naarmate vrijwilligers ouder zijn, voor vrijwilligers in grote gemeenten, voor vrouwen en voor vrijwilligers die niet zijn verplicht of gevraagd door hun werkgever.

Aan de vrijwilligers werd gevraagd of er nog andere belangrijke motieven waren voor het aanmelden. Hieronder staan de categorieën met de meest genoemde antwoorden.

- **Loyaliteit naar werkgever en collega's**
Hierbij werd het willen helpen van de collega's genoemd, dat het bij hun baan bij de gemeente hoort om een bijdrage te leveren.
- **Leuk/interessant werk**
Mensen vinden de werkzaamheden op het GSB leuk. Voor ambtenaren was het een afwisseling op hun reguliere werkzaamheden.
- **Interesse, nieuwsgierigheid**
Men gaf aan benieuwd te zijn hoe het proces na stemming verloopt.
- **Financiële vergoeding (evt. in te zetten voor een goed doel)**
- **Tekort aan vrijwilligers**
- **Mensen leren kennen en saamhorigheid**
- **Een bijdrage willen leveren aan de samenleving**
Onder andere gepensioneerden geven aan het prettig te hebben gevonden iets voor de maatschappij te kunnen betekenen, na hun pensioen.

Dag waarop telling plaatsvond en duidelijkheid over wat er werd verwacht belangrijke voorwaarden voor een derde van de GSB vrijwilligers

Net als bij de stembureau vrijwilligers, werd uit de voorgelegde **motieven** om GSB vrijwilliger te zijn duidelijk dat men het vooral belangrijk vond iets voor de samenleving te kunnen doen, dat ze zich betrokken voelden bij het democratisch proces, dat ze graag andere mensen wilden helpen en het gezellig vonden om met andere vrijwilligers te helpen bij de verkiezingen. Daarnaast is een aantal **voorwaarden** voorgelegd die kunnen meespelen bij het besluit om zich aan te melden als vrijwilliger.

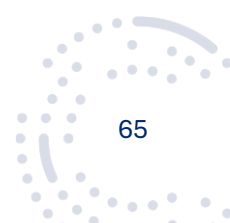
Wanneer GSB vrijwilligers wordt gevraagd de drie belangrijkste voorwaarden te noemen die meespeelden bij het besluit tot aanmelding als GSB vrijwilliger, zien we dat *de mogelijkheid om samen met bekenden te werken* (34%), *de dag van de week waarop de telling plaatsvond* (32%), en *duidelijkheid over wat er wordt verwacht* (31%) belangrijke onderdelen zijn. De *financiële vergoeding* en de *afstand tot de locatie* werden ook door een kwart van de vrijwilligers als belangrijke overweging in hun besluit meegenomen.

Tabel 6.15: Welke dingen speelden voor u mee bij het besluit om u aan te melden om mee te helpen bij de gemeentelijke telling? (N = 1.261)

Ruim een kwart van de vrijwilligers gaf aan dat er nog andere dingen waren die meespeelden in het besluit. Het gaat er dan om dat men het belangrijk of leuk vindt om onderdeel te zijn van het democratisch proces, men het werk leuk, gezellig en interessant vindt, het een verzoek (dus geen verplichting) vanuit de werkgever betreft, of dat er praktische motieven waren (bv. dat de dag van de telling korter duurt dan de verkiezingsdag, dat het beter in de agenda paste dan de andere dag).

Voor de mogelijke voorwaarden die mee kunnen spelen bij het wel of niet aanmelden als vrijwilliger voor het gemeentelijk stembureau werden verschillen gevonden tussen bepaalde groepen. In tabel 6.16 is met een vinkje aangegeven als er een verband werd gevonden tussen een bepaalde factor (in de kolommen: gemeentegrootte, leeftijd, gender, ervaring en gevraagd/verplicht door de werkgever of niet) en een voorwaarde (rijen).

Dat men door de werkgever werd **verplicht of gevraagd** speelde vooral bij kleine gemeenten, dat werd eerder al beschreven. Hoe de andere groepen verschillen in de mate waarin zaken een rol speelden bij de aanmelding, staat beschreven onder de tabel.

Tabel 6.16: Hoe belangrijk of onbelangrijk waren de volgende redenen om uzelf aan te melden als vrijwilliger voor deze verkiezing? – Verschillen naar achtergrondkenmerken

Voorwaarden	Grote gemeente	Leeftijd	Gender	Ervaring (eerste keer of vaker)	Verplicht of gevraagd door werkgever
Dag van de week waarop gemeentelijke telling plaatsvond	✓	✓	-	✓	-
Type verkiezing	-	-	-	✓	-
Afstand tot locatie telling	✓	-	-	-	-
Mogelijkheid om samen met anderen te werken	-	✓	-	✓	✓
Duidelijkheid over wat er werd verwacht	-	✓	-	-	-
Financiële vergoeding	✓	-	-	-	✓
Catering	-	-	-	✓	✓
Verplichting door werkgever	✓	-	-	-	✓

✓ = significante verschillen
($p < 0.05$)

- Ten opzichte van vrijwilligers in grote gemeenten, speelde de **dag van de week** waarop de telling plaatsvond een grotere rol voor vrijwilligers uit middelgrote gemeenten. Vrijwilligers die voor het eerst bij de gemeentelijke telling hielpen, gaven vaker aan dat de dag waarop de telling plaatsvond een belangrijke voorwaarde was. Voor jongere vrijwilligers (t/m 44 jaar) was de dag van de week ook vaker een belangrijke voorwaarde dan voor de oudere vrijwilligers.
- Dat het deze keer om een **Tweede Kamerverkiezing** ging, was voor vrijwilligers die voor het eerst bij de gemeentelijke telling hielpen een belangrijke voorwaarde dan voor de vrijwilligers die al vaker op het GSB hadden gezeten.
- De **afstand tot de locatie** waar de gemeentelijke telling plaatsvond, speelde een minder grote rol voor vrijwilligers uit kleine gemeenten dan voor vrijwilligers uit grote gemeenten.
- De **mogelijkheid om samen met anderen te werken** was een belangrijke overweging voor het aanmelden, voor ervaren vrijwilligers (voor wie deze telling niet de eerste keer was), en voor gemeenteambtenaren die door hun werkgever werden verplicht of gevraagd. Door vrijwilligers in de leeftijdscategorie 45-54 jaar werd deze motivatie iets minder vaak genoemd ten opzichte van oudere vrijwilligers, dit verschil was echter klein.
- **Duidelijkheid** over wat er van de vrijwilligers werd verwacht op het gemeentelijk stembureau, is een belangrijkere voorwaarde die werd meegenomen in het besluit om zich aan te melden naarmate men ouder is.

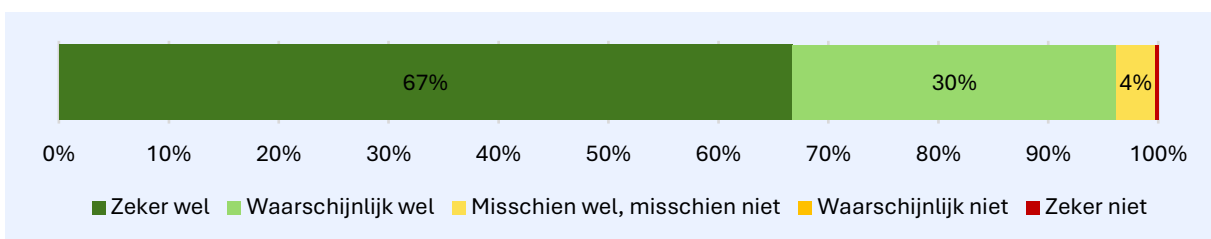
- De **financiële vergoeding** bleek een minder belangrijke voorwaarde voor het aanmelden in middelgrote gemeenten, ten opzichte van grote gemeenten. Het was voor de vrijwilligers die dit niet voor hun werkgever doen een relatief belangrijke voorwaarde om aan te melden.
- Naast de vergoeding in geld, was de verzorging in de vorm van **catering** voor de vrijwilligers die *niet* als gemeenteambtenaar werken een relatief belangrijke voorwaarde voor het aanmelden. Voor vrijwilligers die al vaker hebben geholpen bij de telling, is de catering ook een belangrijke voorwaarde geworden, vergeleken met vrijwilligers die voor het eerst hielpen.

Oudere en ervaren vrijwilligers melden zich graag opnieuw als vrijwilliger

Net als bij de verkiezingsdagvrijwilligers, zien we dat er veel animo is onder de GSB vrijwilligers om zich bij een volgende verkiezing weer aan te melden: 67% zou dit zeker doen, 30% waarschijnlijk wel. Er is hierbij niet gespecificeerd om welk soort verkiezing het zou gaan. Men was nog enthousiaster over een volgende aanmelding naarmate men ouder is. Ook is de kans op een volgende aanmelding groter bij vrijwilligers die de dag na de verkiezing niet voor het eerst op het GSB doorbrachten (maar die hier meer ervaring mee hadden).

Vrijwilligers die op beide dagen hebben geholpen, zowel de verkiezingsdag als de dag van de gemeentelijke telling, zijn meer geneigd zich als vrijwilliger bij een volgende verkiezing aan te melden dan vrijwilligers die alleen op het GSB hebben geholpen. Van de vrijwilligers die op beide dagen zijn bijgesprongen, zei 79% zich zeker opnieuw aan te melden en 17% waarschijnlijk wel. Dit heeft niet te maken met de verplichting die bepaalde gemeenteambtenaren vanuit hun werkgever wordt opgelegd: in paragraaf 6.2 staat beschreven dat de groep die op beide dagen vrijwilliger was in dit onderzoek uit een kleiner aandeel verplichte of gevraagde gemeenteambtenaren bestond dan de groep die uitsluitend bij de GSB zittend vrijwilliger was.

Figuur 6.17: Zou u zich opnieuw als vrijwilliger aanmelden bij een volgende verkiezing? (N = 679, vrijwilligers die alleen op GSB hebben geholpen)

Binnen het kleine groepje GSB vrijwilligers dat zich (waarschijnlijk) niet opnieuw zou aanmelden, werd daarvoor als reden gegeven dat men liever op het stembureau werkt, of dat het op het GSB te chaotisch of te koud was. Sommige vrijwilligers zeiden dat ze benieuwd waren naar het werk, maar dat nu wel hebben gezien. Een enkeling gaf aan behoefte te hebben aan meer sfeer binnen het team.

- “Negatief: Geen inwerkinstructies, geen teamsfeer met gezamenlijkheid. Ik kwam als eenling tussen vele duo's die goed op elkaar waren ingewerkt.”
- “Steeds dezelfde rol en geen variatie.”
- “Ik vond het chaotisch en ontzettend koud”

Men zou zich opnieuw aanmelden vanwege de volgende redenen:

- **Betrokkenheid bij de democratisch proces**
“Wil graag meewerken aan verkiezingen t.b.v. onze parlementaire democratie.”

- **Het werk is leuk, gezellig en interessant**
“Vond het leerzaam. Was gezellig en ging ontspannend. De inzet werd echt gewaardeerd. Je komt zo ook nog andere mensen tegen.”
- **Verzoek vanuit de werkgever**
“De werkgever stelt deze vraag en draagt de gezamenlijke verantwoordelijkheid uit. meestal zit ik op het stembureau als voorzitter, nu voor het eerst als teller op donderdag. belang voor de democratie en tegelijkertijd zorgt het voor verbinding en is het ook nog gezellig.”
- **Als het past binnen de praktische overwegen / als omstandigheden verbeteren**
“Ik vind het nuttig om te helpen. Alleen afhankelijk van mijn eigen agenda of ik kan of niet.”
“Hogere vergoeding, betere temperaturen.”

Vrijwilligers die twijfelen over een aanmelding in de toekomst is gevraagd wat hen zou motiveren om toch weer te helpen. Daarop noemde men een hogere vergoeding, de mogelijkheid samen te werken met bekenden, duidelijke instructies en een andere rol of taak.

7 Zitting GSB - Training

7.1 Belangrijkste uitkomsten

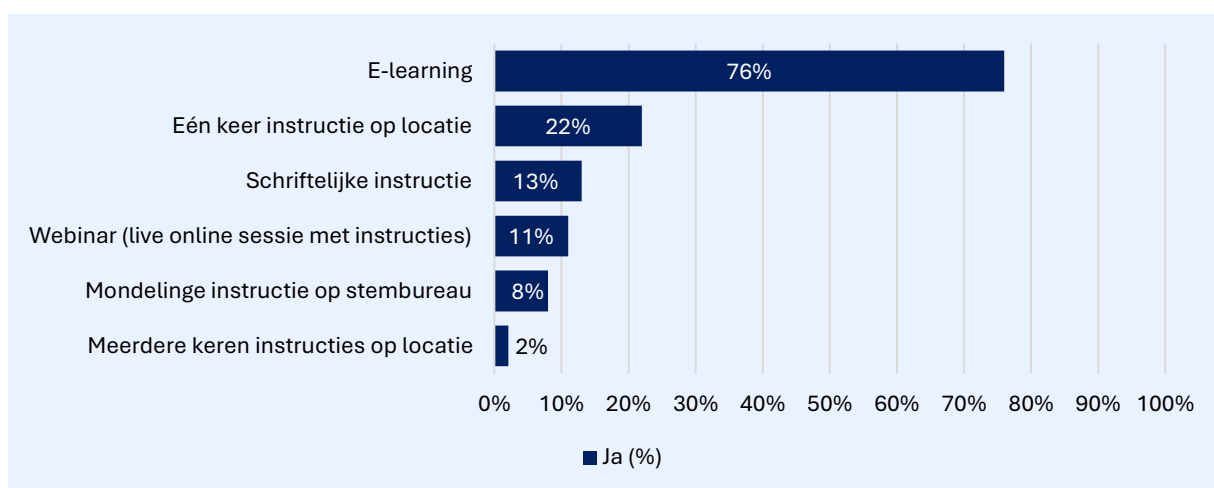
- Binnen gemeenten met een CSO werd vaker een training aangeboden voor het werken op het GSB (87%) dan bij DSO gemeenten (70%). Daarnaast werden er vaker trainingen aangeboden in middelgrote steden (89%) en was de training voor 71% van de vrijwilligers verplicht.
- GSB vrijwilligers voelden zich goed (67%) of zelfs uitstekend (18%) voorbereid op hun taken na de training, waarbij ervaren vrijwilligers zich het beste voorbereid voelden. Net als bij de verkiezingsvrijwilligers heeft ook 1 op de 10 GSB vrijwilligers een situatie meegemaakt waar ze niet op voorbereid waren in de training.

7.2 Gevolgde trainingen

Binnen CSO gemeenten is aan 87% van de vrijwilligers een training of instructie aangeboden ter voorbereiding op hun rol op het GSB. Binnen DSO gemeenten is dit 70%. In middelgrote gemeenten zien we dat meer GSB vrijwilligers een training aangeboden hebben gekregen (89%) dan in grote (79%) en kleine gemeenten (76%).

Voor de meeste vrijwilligers die de training aangeboden kregen was het verplicht om deze te volgen (71%). De overige vrijwilligers gaven aan dat ze niet wisten of het een verplichting betrof (12%) of zeiden dat deelname niet verplicht was (17%). Een ruime meerderheid van deze vrijwilligers heeft wel deelgenomen aan de training of instructie (83%).

Figuur 7.1: Wat voor training of instructie heeft u gevolgd? (N = 1.025, GSB vrijwilligers die een training of instructie hebben gevolgd)

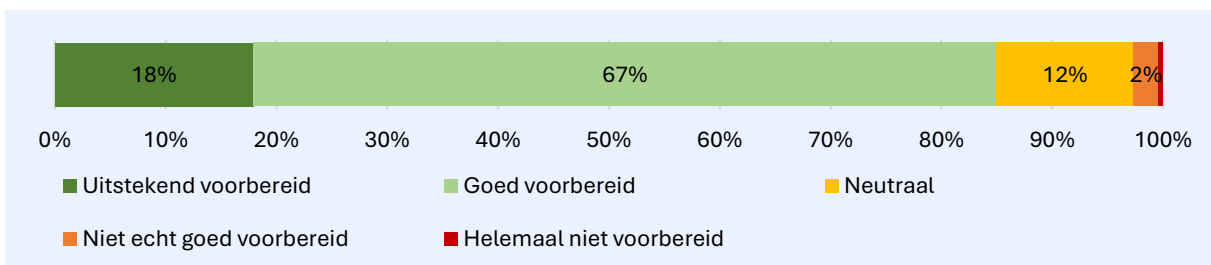
Voor de meeste GSB vrijwilligers betrof de cursus een E-learning module (76%). Iets meer dan de helft van de vrijwilligers die een training heeft gevolgd, kreeg na afloop een toets (52%). Deze toets was meestal een verplicht onderdeel (87%). Een klein deel van de vrijwilligers wist niet of de toets een verplicht onderdeel van de training was (9%).

7.3 Training als voorbereiding op werkzaamheden

De meeste GSB vrijwilligers die een training hebben gevolgd voelden zich daardoor goed (67%) of uitstekend (18%) voorbereid op hun taken. 12% gaf een neutraal antwoord, 3% voelde zich (helemaal) niet goed voorbereid. Ervaren vrijwilligers voelden zich relatief beter voorbereid dan vrijwilligers die voor de eerste keer aan de slag gingen. Verder zien we geen verschillen naar leeftijd, gemeentegrootte, gender of type stemopneming.

Figuur 7.2 In hoeverre heeft de training of instructie u voorbereid op uw taken? (N = 1.025, GSB vrijwilligers die een training of instructie hebben gevolgd)

Van de GSB vrijwilligers die een training hebben gevolgd, is 1 op de 10 tegen situaties aangelopen waar ze niet op waren voorbereid in de training of instructie.

Het gaat daarbij om de volgende zaken.

- **Onduidelijkheid rollen en taken**

“Ik vind het invullen van het uiteindelijke proces verbaal echt in moeilijke taal geschreven. En de e-learning die ik heb gevolgd ging meer over het stembiljet en toelichting op welke hertelling dan het beoordelen vanuit het stembureau.”

“Het tellen wordt op iedere locatie net iets anders ingericht, maar door mondelinge toelichting wordt het meestal duidelijk gemaakt hoe alles werkt en dat is voor mij prima.”

“Er is slecht aangegeven tot waar mijn verantwoordelijkheid gaat wanneer er fouten zijn op een stembureau. Wat is mijn taak en wat niet?”

- **Onduidelijkheden bij tellingen**

“Telling die na hertelling nog niet klopte. Het nam veel tijd in beslag om de oorzaak te vinden.”

“Dat telleiders niet allemaal op dezelfde manier hun telling registreerden.”

“In de praktijk bleek de telstraat opstelling anders en moesten ook de stempassen geteld worden. De voorzitter van de telstraat leek zijn rol niet goed te kennen. Lang wachten tot de controle was uitgevoerd.”

- **Onduidelijkheid rondom geldigheid van stemmen**

“Wanneer is een stem blanco of ongeldig? Daar moest wel op gecontroleerd worden, maar was geen uitleg over gegeven.”

- **Praktische en logistieke belemmeringen**

“Tellen was best moeilijk met zulke grote formulieren”

“Stempassen zaten niet bij de stembiljetten in de klike.”

- **Werkdruk en lange wachttijden**

“Eindeloos wachten! We moesten telkens wachten op het PV koppel of alle stemmen van onze stembus klopten, maar dat duurde echt grandioos lang. Ik ben liever gewoon bezig en niet telkens wachten.”

“De intensiviteit van deze dag heeft me wel wat overrompeld. Eigenlijk was het na 8,5 uur nog niet klaar maar was het licht wel een beetje uit bij de leden van ons telteam. ”

8 Zitting GSB - Verloop

8.1 Belangrijkste uitkomsten

- De meeste GSB vrijwilligers hadden de ervaring dat ze voldoende kennis hadden om hun taak goed uit te voeren (95%), met name de oudere vrijwilligers. Ook vonden vrijwel alle vrijwilligers dat ze een nuttige bijdrage hebben geleverd (97%), in de grote gemeenten werd dat het sterkst ervaren.
- Over het algemeen zijn de GSB vrijwilligers tevreden of zelfs erg tevreden met de organisatie van de gemeentelijke telling. Meer dan 90% vond dat er voldoende tellers waren, dat de werkdruk goed te doen was, dat het duidelijk was wat er van de vrijwilligers werd gevraagd en is ervan overtuigd dat de vastgestelde tellingen kloppen.
- Alle omstandigheden rondom de ruimte waar de gemeentelijke telling plaatsvond werden als goed of uitstekend ervaren door bijna alle GSB vrijwilligers. Ook bij het GSB is de temperatuur het meest genoemde aandachtspunt.
- Op de GSB-dag ontvingen vrijwilligers minder vaak een financiële vergoeding (60%) als blijkt van waardering dan op de verkiezingsdag (80%). De ondervraagde vrijwilligers die op de GSB dag werkten bestaan dan ook voor een groter deel uit gevraagde of verplichte ambtenaren dan bij de verkiezingsdag. Vrijwilligers die vanuit hun werk bij de gemeente zijn gevraagd (of verplicht) om te helpen bij de gemeentelijke telling noemden minder vaak een financiële vergoeding (20%) dan respondenten die niet vanuit hun werk werden gestimuleerd om vrijwilliger te zijn (83%). Zeven op de tien vrijwilligers ontvingen een dankwoord vanuit de gemeente en/of kregen catering aangeboden. 92% was (heel) tevreden over de waardering die ze kregen voor hun inzet.
- De meeste GSB vrijwilligers hadden geen zorgen over de manier van werken op de dag van de gemeentelijke telling. Slechts enkele vrijwilligers (3%) gaven aan dat er mogelijke aandachtspunten zijn voor de GSB dag. Hierbij kan worden gedacht aan meer training voor de telleders, en meer nadruk op het bewaken van de rust en het volgen van het protocol bij het tellen.
- GSB vrijwilligers hebben verschillende tips voor de Kiesraad of de gemeente omtrent de inzet van vrijwilligers bij de gemeentelijke telling. De belangrijkste verbeterpunten zijn onder andere: kleinere stembiljetten, betere doorstroming bij het tellen, duidelijkere instructies, betere fysieke omstandigheden en focus op werving en selectie.

8.2 Kennis en bijdrage

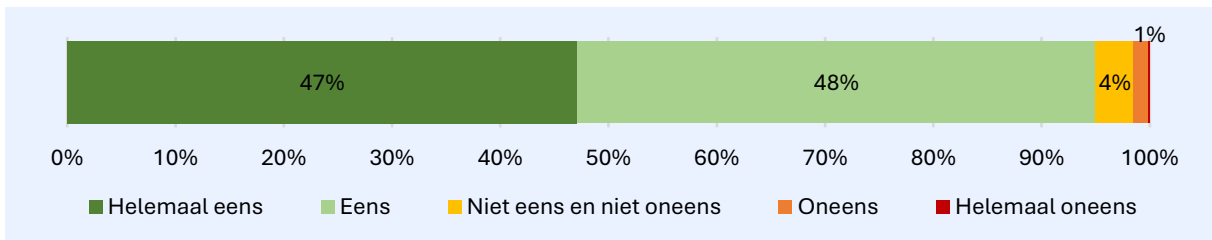
In hoofdstuk 7 werd beschreven dat 85% van de GSB vrijwilligers die een training hadden gevolgd zich goed voorbereid voelden voor de dag van de gemeentelijke telling. Een klein deel (10%) liep gedurende de dag tegen zaken aan waar ze zich door de training niet op voelden voorbereid. Vrijwilligers konden kennis opdoen via de training, maar het is ook mogelijk dat vrijwilligers al op de hoogte waren van de gang van zaken bij de gemeentelijke telling, bijvoorbeeld door hun werk bij de gemeente of door ervaringen uit het verleden.

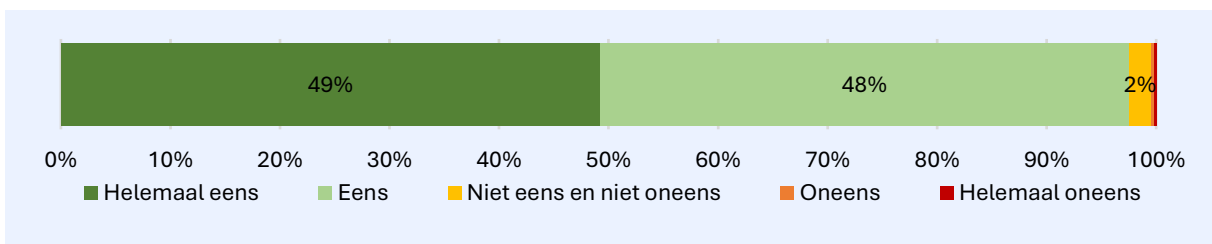
De meeste GSB vrijwilligers waren van mening dat ze bij de gemeentelijke telling voldoende kennis hadden om hun taak op een goede manier uit te voeren (95% was het eens of helemaal eens met deze stelling). Oudere vrijwilligers en ervaren vrijwilligers scoorden hoger in de mate waarin ze vinden dat ze over voldoende kennis beschikten.

Figuur 8.1 Ik had voldoende kennis om mijn taak op een goede manier uit te voeren (N = 1.261)

Vrijwel alle GSB vrijwilligers vonden dat ze een nuttige bijdrage hebben geleverd: maar liefst 97% was het er (helemaal) mee eens dat hun bijdrage ertoe deed. Vrijwilligers in grote gemeenten waren het er meer mee eens dan vrijwilligers in kleine of middelgrote gemeenten.

Figuur 8.2 Ik had het gevoel dat mijn bijdrage ertoe deed (N = 1.261)

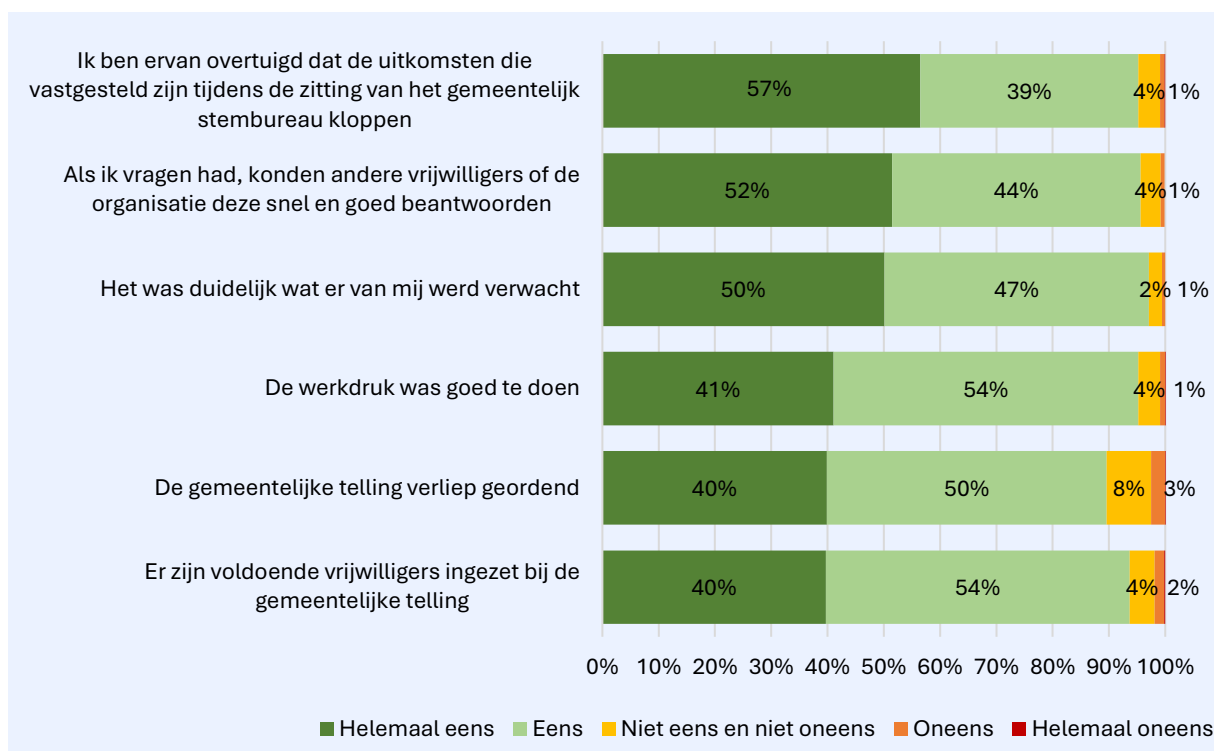

8.3 Kwaliteit en capaciteit gemeentelijk stembureau

Over het algemeen waren de ondervraagde vrijwilligers die bij de gemeentelijke telling hebben geholpen (erg) tevreden met alle aspecten rondom de inzet van vrijwilligers op het gemeentelijk stembureau. 94% was van mening dat er voldoende tellers zijn ingezet, 95% vond de werkdruk goed te doen. Bijna alle GSB vrijwilligers waren ervan overtuigd dat de op het GSB vastgestelde tellingen kloppen (96%). Ook gaven vrijwel alle vrijwilligers (97%) aan dat het duidelijk was wat er van ze werd gevraagd. 96% vond dat men bij vragen of onduidelijkheden snel en goed werd geholpen door de organisatie of andere vrijwilligers. Als het erover gaat hoe geordend de telling verliep, was 90% hier positief over. Daarnaast had 8% daar wat twijfels over, en 3% vond de telling niet geordend verlopen.

Figuur 8.3: Geef aan of u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken (N = 1.261)

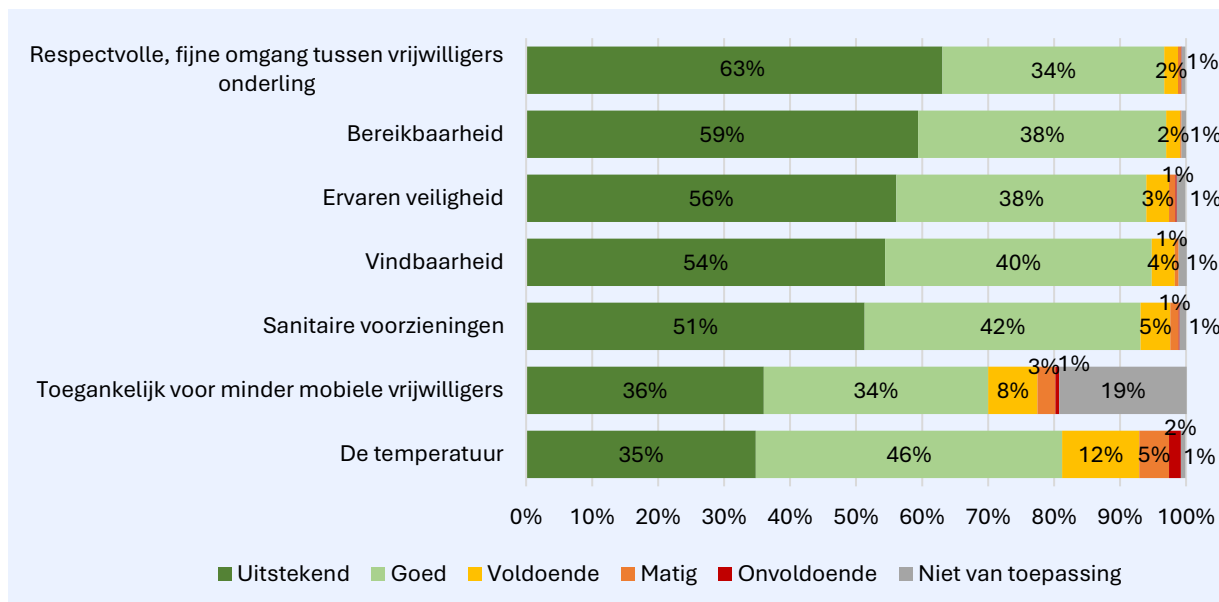
- In DSO gemeenten scoorden vrijwilligers iets lager op de stelling dat er **voldoende vrijwilligers** zijn ingezet (d.w.z. in CSO gemeenten is men het vaker *helemaal* eens met de stelling).
- Als het gaat om de **werkdruk**, scoorden oudere vrijwilligers wat hoger: zij waren het er dus meer mee eens dat dit goed te doen was. In CSO gemeenten was men het wederom meer eens met de stelling dat de werkdruk prima te doen was, dan in DSO gemeenten.
- Oudere vrijwilligers en vrijwilligers in CSO gemeenten waren het meer eens met de stelling dat de **gemeentelijke telling** geordend verliep dan jongere vrijwilligers en vrijwilligers in DSO gemeenten.
- Vrijwilligers in CSO gemeenten waren er meer van overtuigd dat de **vastgestelde uitkomsten** tijdens de gemeentelijke telling **kloppen** dan vrijwilligers in DSO gemeenten.
- Voor ervaren vrijwilligers was het in hogere mate **duidelijk wat van ze werd verwacht** dan voor vrijwilligers voor wie deze GSB zitting de eerste keer was. Daarnaast was men in CSO gemeenten positiever over de duidelijkheid van de werkzaamheden dan in DSO gemeenten.

- Er zijn geen verschillen tussen groepen gevonden als het gaat om de tevredenheid met de **snelheid waarmee vragen beantwoord werden**.

8.4 Beoordeling locatie GSB

Figuur 8.4: In hoeverre vond u de ruimte tijdens de tellingsdag geschikt? (N = 1.261)

Alle genoemde omstandigheden rondom de fysieke ruimte waar de gemeentelijke telling plaatsvond worden over het algemeen goed beoordeeld.

- De **veiligheid** werd beter beoordeeld naarmate vrijwilligers jonger zijn. In kleine gemeenten wordt de ervaren veiligheid iets minder hoog gewaardeerd dan in grote gemeenten.
- Naarmate vrijwilligers jonger zijn, werd de **omgang tussen vrijwilligers** beter beoordeeld.
- Ervaren vrijwilligers waren meer te spreken over de **bereikbaarheid** van de locatie dan vrijwilligers die voor het eerste hebben geholpen op het GSB. Ook waren ervaren vrijwilligers positiever over de **toegankelijkheid voor minder mobiele vrijwilligers**.
- Ervaren vrijwilligers en vrijwilligers in CSO gemeenten zijn positiever over de **vindbaarheid** van de locatie dan minder ervaren vrijwilligers en vrijwilligers in DSO gemeenten.
- Vrijwilligers waren meer te spreken over de **sanitaire voorzieningen** naarmate ze ouder zijn. Vrijwilligers in grote gemeenten waren meer tevreden over de voorzieningen dan die uit middelgrote gemeenten.
- Als het gaat om de **temperatuur** van de ruimte zijn er in de figuur meer ontevreden vrijwilligers zichtbaar dan bij andere aspecten: 6% beoordeelt de temperatuur als matig of onvoldoende, 12% vond het voldoende. Ervaren vrijwilligers waren positiever over de temperatuur van de ruimte dan mensen die voor de eerste keer op het GSB zaten. Datzelfde gold voor vrijwilligers uit grote gemeenten, vergeleken met vrijwilligers in middelgrote gemeenten.

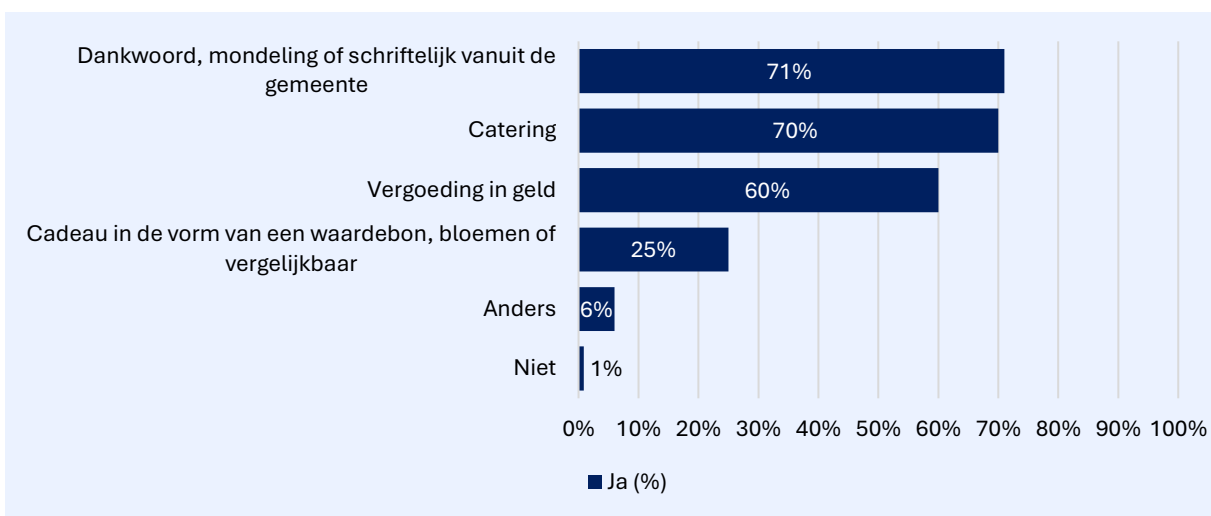

8.5 Beoordeling waardering

Vrijwilligers op de GSB dag ontvingen minder vaak een financiële vergoeding (60%) dan op de verkiezingsdag (80%). Dit heeft er mee te maken dat de ondervraagde verkiezingsdag vrijwilligers voor een kleiner deel uit verplichte of gevraagde gemeenteambtenaren bestond (15%) dan de groep GSB vrijwilligers (36%).

Een groot deel ontving een mondeling of schriftelijk bedankje vanuit de gemeente (71%), daarnaast werd voor 70% van de vrijwilligers de catering verzorgd. Een kwart ontving een cadeau, waardebon of bloemen.

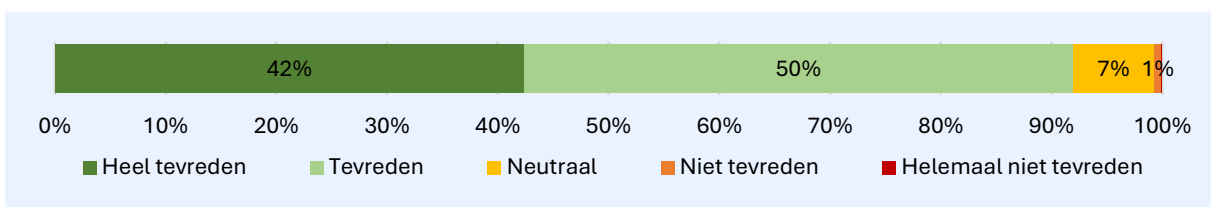
Figuur 8.5: Op welke manier werd u gewaardeerd voor uw vrijwillige inzet? (Meerdere antwoorden mogelijk) (N = 1.261)

Van de vrijwilligers die *niet* door hun werkgever zijn gevraagd of verplicht, ontving 83% een financiële vergoeding voor hun deelname. Deze gemeenteambtenaren ontvingen dan weer relatief vaker een cadeau in de vorm van een bon of bloemen (31% tegenover 22% van de vrijwilligers die niet vanuit hun werkgever zijn gevraagd).

De meeste GSB vrijwilligers waren tevreden over de waardering die ze kregen voor hun inzet (92%). Naarmate vrijwilligers ouder zijn, waren ze meer tevreden met deze waardering.

Figuur 8.6: In hoeverre bent u tevreden of ontevreden over de waardering die u kreeg? (N = 1.250, GSB vrijwilligers die een waardering ontvingen voor hun inzet)

Mensen die vrijwilliger zijn geweest, en niet gevraagd of verplicht door hun werkgever, waren vaker tevreden of heel tevreden met hun vergoeding (93%) dan gemeenteambtenaren die vanuit hun werkgever zijn gevraagd of verplicht (89%). Bij de voorwaarden voor het aanmelden kwam eerder al naar voren dat mensen die niet vanuit hun werkgever als vrijwilliger optreden, meer waarde hechten aan een vergoeding in de vorm van geld en/of catering.

Van de vrijwilligers die (ten minste) een dankwoord vanuit de gemeente hebben ontvangen, gaf 95% aan dat ze (heel) tevreden zijn met de waardering die ze kregen (tegenover 84% van de vrijwilligers die geen dankwoord ontvingen). 94% van de vrijwilligers die (in ieder geval) een financiële vergoeding kregen is tevreden met de ontvangen waardering (tegenover 88% van de vrijwilligers die geen geld kregen).

8.6 Aandachtspunten werkwijze

De meeste van de 1.261 ondervraagde GSB vrijwilligers, gaven aan dat er tijdens de dag van de gemeentelijke telling geen momenten zijn geweest dat zij zich zorgen maakten over betrouwbaarheid van de manier van werken. 41 deelnemers (3%) zien wel mogelijke punten van aandacht.

Kijken we naar gemeentegrootte, ervaring, leeftijd, gender, wijze van stemopneming en of men een verplichte of gevraagde ambtenaar is de wijze van stemopneming, dan zien we dat alleen leeftijd een belangrijke indicator is van de mate waarin men kwetsbaarheden signaleert. Vrijwilligers in de leeftijdscategorieën t/m 54 jaar geven relatief vaker aan dergelijke momenten te hebben gehad, ten opzichte van oudere vrijwilligers.

Tabel 8.7: Zijn er momenten geweest waarbij u zich zorgen maakte over de betrouwbaarheid van de manier van werken? (N = 1.261) (Uitgesplitst op leeftijd)

	jonger dan 35 jaar	35 t/m 44 jaar	45 t/m 54 jaar	55 t/m 64 jaar	65 t/m 74 jaar	75 jaar of ouder	Totaal
Ja	9%	4%	6%	2%	2%	0%	3%
Nee	91%	96%	94%	98%	99%	100%	97%

Het gaat hierbij onder andere om gevallen waarbij men wel eens constateerde dat tellers **te snel** wilden gaan, of er geen **4-ogen principe** meer werd toegepast.

“Toen ik zag dat we opeens moesten turven en ik zag dat er bij het turven geen 4-ogen principe meer werd toegepast. Toen er sneller werd gewerkt op het eind. Toen er geen duidelijke leiding was in de groep. Ik vind dat onmisbaar en bij discussie moet het duidelijk zijn dat er iemand bij geroepen moet worden van de centrale leiding.”

- Daarnaast sprak men over het verschil in **kwaliteit bij telleiders**, of vrijwilligers die het **protocol niet volgden**.

“De bekwaamheid van de telleiders iets waar veel op rust. Sommige telleiders waren erg goed, andere wat minder. Bij de mindere telleiders is het risico op fouten groter.”

“Soms betrapte ik mensen erop dat ze niet volgens het protocol aan het tellen waren.”

- De **grootte van de stembiljetten** vormde volgens sommige vrijwilligers een belemmering voor het werk.

“Door de grote bladen had een vrijwilliger soms te weinig zicht op de juiste kandidaat.”

- Ook gaf een enkeling aan zich wel eens zorgen te hebben gemaakt over de **onvolkomenheden van de stembureaus** die voorbij kwamen.

“Ik maakte me zorgen over de fouten die gemaakt worden op stembureaus die ik voorbij heb zien komen.”

- Ten slotte gaven sommigen aan zich zorgen te maken over **oudere vrijwilligers** die wat slechter konden zien of minder goed met de stress om konden gaan.

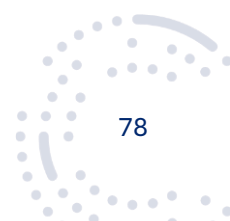
“Er waren een aantal tellers op leeftijd die iets sneller in “paniek” leken te raken. Ook leken zij niet alles helemaal te begrijpen.”

8.7 Tips

Wanneer GSB vrijwilligers wordt gevraagd naar tips voor de Kiesraad of gemeenten als het gaat om de inzet van vrijwilligers bij de gemeentelijke telling, noemt men de volgende punten (die deels overlappen met de adviezen van de verkiezingsdagvrijwilligers).

- **Maak de stemformulieren kleiner**
- **Zorg voor betere doorstroming bij het tellen**
- Vrijwilligers geven aan dat ze moesten wachten, dat er onduidelijkheid was over bepaalde stappen, dat er te weinig controleurs waren, de werkwijze of opstelling efficiënter kan.
- **Maak duidelijkere instructies, zorg voor betere voorbereiding en meer competente telleiders**
- Vrijwilligers willen duidelijkere uitleg, meer uniformiteit, betere telleiders, en soms verplichte bijeenkomsten.
- **Zorg voor meer (en passendere) tafels, ruimere opstelling en betere fysieke omstandigheden**
- Men spreekt over te lage tafels, te weinig tafels, te drukke of te krappe ruimtes.
- **Focus op werving en selectie: screening, meer diversiteit en leeftijdsgrenzen**
- **Verbeter de E-learning en trainingen**
- Meer pakkende voorbeelden in de training en meer mogelijkheden om vragen te stellen zouden de training kunnen verbeteren. Aan de andere kant zouden ervaren mensen de E-learning liever willen kunnen overslaan.
- **Zorg voor pauzes, catering en waardering**
- **Vervroeg de starttijd, werk met shifts**
- Mensen beginnen graag op tijd, of zouden graag in shifts werken. Zeker als ze daarvoor ook hebben meegeholpen bij de verkiezingsavond.
- **Proces-verbaal teams sneller en beter inzetten**
- Veel opmerkingen over wachttijd omdat PV-teams achterlopen of te weinig aanwezig zijn.
- **Meer gemeentelijke medewerkers en ervaren mensen inzetten**
- **Toegankelijkheid en veiligheid**
- Enkele vrijwilligers geven aan dat ruimtes slecht toegankelijk of onveilig zijn.
- **Zorg voor een eerlijke en/of belastingvrije vergoeding**
- Sommigen vinden het bedrag te laag (vergeleken met het bedrag dat aan de vrijwilligers van de verkiezingsdag wordt uitgekeerd), anderen willen dat het fiscaal als vrijwilligerswerk geldt.
- **Zorg voor een rustige en overzichtelijke ruimte**
- In sommige locaties was het te lawaaierig, of te druk met meerdere telstraten in één ruimte.

Adviezen die wat minder eenvoudig te implementeren zijn gaan over de wens om het stemmen te digitaliseren, met stemcomputers of het stemmen met DigiD. Verder pleiten sommigen voor minder partijen, om zo de lijsten in te korten.

9 Conclusies

9.1 Evaluatieonderzoek verkiezingsvrijwilligers

In opdracht van de Kiesraad heeft Centerdata onderzoek gedaan onder de verkiezingsvrijwilligers voor de Tweede Kamerverkiezing van 29 oktober 2025. Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in wie deze verkiezingsvrijwilligers zijn, wat hun motivatie is om zich aan te melden als vrijwilliger, wat hun ervaringen zijn en welke verbeterpunten zij zien. De vrijwilligers die stembureau lid of teller waren op de verkiezingsdag en de vrijwilligers die de dagen erna bij het gemeentelijk stembureau werkten kregen een online vragenlijst aangeboden. In totaal hebben 6.749 vrijwilligers deze vragenlijst ingevuld, van wie er 5.488 alleen vrijwilliger zijn geweest op de verkiezingsdag, 679 alleen bij de gemeentelijke telling, en 582 deelnemers op beide dagen. In dit hoofdstuk beantwoorden we beknopt de onderzoeksvragen en sluiten we af met enkele conclusies.

9.2 Wie zijn de verkiezingsvrijwilligers?

De verkiezingsvrijwilligers die op de stembureaus werken en op het gemeentelijk stembureau, zijn vooral ouderen, hoogopgeleiden en ervaren vrijwilligers. Ongeveer een op de zeven verkiezingsdagvrijwilligers is vanuit hun werk bij de gemeente stembureau lid geworden. Bij het gemeentelijk stembureau is dat aandeel wat groter. Zij krijgen hun salaris doorbetaald op de dag van het werk voor het stembureau. Bij kleine gemeenten kwam het vaker voor dat zij ambtenaren vroegen een rol te vervullen op het stembureau. 1 op de 10 verkiezingsvrijwilligers die bij de overheid werken, werd verplicht door de werkgever. Ongeveer evenveel mannen als vrouwen waren vrijwilliger, alleen bij het gemeentelijk stembureau zijn wat meer vrouwen vrijwilliger. Als vrijwilligers eenmaal bekend zijn met het werken op het stembureau dan lukt het de gemeenten goed om ze vast te houden voor volgende verkiezingen. De overgrote meerderheid van de verkiezingsvrijwilligers heeft voor de Tweede Kamerverkiezing 2025 al eens eerder geholpen op een stembureau of bij het GSB. Daarbij zouden bijna alle verkiezingsvrijwilligers zich bij een volgende verkiezing weer aanmelden.

9.3 Wat zijn motieven van verkiezingsvrijwilligers?

De belangrijkste motieven voor vrijwilligers om zich in te zetten bij een verkiezing zijn betrokkenheid bij de democratie en iets willen doen voor de samenleving. Verder speelt de sociale factor een niet te onderschatten rol: vrijwilligers vinden het gezellig om dit werk te doen en hebben soms de gelegenheid om samen met bekenden op een stembureau te werken. De financiële vergoeding is een minder belangrijk motief, al speelt dit voor jonge vrijwilligers wel een rol.

9.4 Ervaringen

Training

Nagenoeg alle verkiezingsdagvrijwilligers hebben een training gevolgd als voorbereiding op hun inzet. Dat is iets minder vaak het geval voor de vrijwilligers die werkten bij het gemeentelijk stembureau. De meeste vrijwilligers voelen zich door de training goed voorbereid op de taken in het stembureau. Dat geldt nog wat sterker voor oudere vrijwilligers, ervaren vrijwilligers, en vrouwen. De rol van de vrijwilliger maakt uit; mensen die geen (plaatsvervangend) voorzittersrol vervulden, voelden zich door

de instructie wat *minder* voorbereid op de meeste taken. Mogelijk komt dit doordat voorzitters meer of in een andere vorm instructies kregen dan andere leden of tellers. Zowel bij het stembureau als bij het gemeentelijk stembureau heeft ongeveer 10 procent een situatie meegemaakt waar ze zich niet op voorbereid voelden door de training.

Verloop van de dag

Het overgrote deel van de verkiezingsdagvrijwilligers is erg positief over het verloop van de verkiezingsdag. Ze konden de vragen van kiezers goed beantwoorden en hebben ervaren dat hun bijdrage waardevol was. Het meest gewaardeerd worden het contact met de kiezer en de samenwerking met andere vrijwilligers. Het bepalen wie hulp mag krijgen in het stembokje wordt soms wel moeilijk gevonden, maar de voorzitters, ouderen en mannen vinden dit minder moeilijk. De beschikbare hulpbronnen zijn door de meeste vrijwilligers niet gebruikt. De verschillende hulpbronnen werden voornamelijk ingeschakeld door voorzitters. De locatie van zowel het stembureau op de dag van de verkiezingen als het gemeentelijk stembureau wordt over het algemeen goed gewaardeerd, alleen de temperatuur mag volgens ruim 10 procent wel wat hoger.

9.5 Verbeterpunten

Graag een kleiner stembiljet

De vrijwilligers komen met verschillende tips voor de Kiesraad. De belangrijkste gaat over het formaat van het stembiljet. Dit is zo groot dat het niet in het stembokje past, dat het moeizaam in de stembus past en dat het veel werk is om het uit te vouwen en te tellen. Het advies van de vrijwilligers is dus om het stembiljet te verkleinen. Zolang dit grote stembiljet gebruikt wordt vragen vrijwilligers om de faciliteiten hierop aan te passen: zorg bijvoorbeeld voor voldoende stembussen en voor grote tafels in de stemlokalen voor het tellen.

Aandacht voor selectie en training van voorzitters

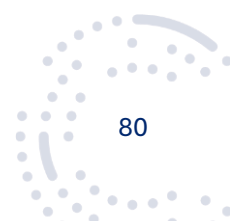
Een tweede punt waar vrijwilligers mee komen is de kwaliteit van voorzitters. De voorzitter heeft een belangrijke rol in de ervaring van het verloop van de dag. Wanneer vrijwilligers negatieve ervaringen hebben, kan dat te maken hebben met de manier waarop de voorzitter zijn taken invult. Daar komt het advies vandaan om de selectie en training van voorzitters te verbeteren.

Meer gemeentelijke capaciteit bij GSB

Vanuit het gemeentelijk stembureau hebben de vrijwilligers enkele specifieke tips die enerzijds gaan over de inrichting van de telstraten en anderzijds over de beschikbaarheid van voldoende en ervaren capaciteit vanuit de gemeente en in het bijzonder pv-capaciteit, omdat dit anders tot wachttijden leidt.

Maak de vergoeding een vrijwilligersvergoeding

Gemeenten geven vrijwilligers een financiële vergoeding. De hoogte van de vergoeding verschilt per gemeente en kan verschillen per rol van de vrijwilliger. Ook verschilt de vergoeding voor vrijwilligers die op de verkiezingsdag werken en vrijwilligers die bij het gemeentelijk stembureau werken. De vrijwilliger moet de vergoeding opgeven bij de belastingaangifte. Er kwamen ook tips om de vergoeding als vrijwilligersvergoeding te bestempelen waardoor hierover geen belasting over verschuldigd is. Ook pleitten verschillende vrijwilligers voor meer uniforme vergoeding.

9.6 Bevindingen

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksvragen beantwoord. Op basis van deze resultaten noemen we hier enkele bevindingen.

Bij nieuwe vrijwilligers spelen andere motieven dan bij ervaren vrijwilligers

Op de verkiezingsdag zelf was 17% van de vrijwilligers nieuw, bij het gemeentelijk stembureau was dat 31%. Daarom is het relevant wat juist belangrijk is voor de vrijwilligers die voor het eerst hebben meegedaan. We zien dat het voor mensen die voor de eerste keer vrijwilliger zijn minder belangrijk is dat ze kunnen kiezen op welk stembureau ze werken, dat ze samen met bekenden kunnen werken, en dat ze de mogelijkheid hebben om een dagdeel te werken in plaats van een hele dag. Al deze motieven spelen juist vaker bij de meer ervaren vrijwilligers. De nieuwere vrijwilligers leken bij deze verkiezing, meer dan ervaren vrijwilligers, te zijn gemotiveerd door het type verkiezing. Als ze eenmaal hebben meegedaan, weten op welk bureau ze het naar hun zin hebben gehad en in welk team, gaan deze elementen een grotere rol spelen in de motivatie van vrijwilligers.

Vrijwilligers die de hele dag werken zijn wat positiever dan vrijwilligers die in shifts werken

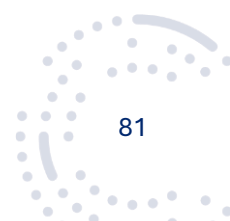
Omdat het werk op een stembureau een lange werkdag kan zijn, zeker op de dag van verkiezing zelf, ligt het voor de hand dat het opdelen van de werkzaamheden in shifts hiervoor een oplossing kan bieden. Toch zien we dat de ervaringen van vrijwilligers die in shifts werken lang niet altijd positiever zijn dan die van vrijwilligers die de hele dag werkten. Degenen die de hele dag werkten, willen zich juist net iets vaker weer aanmelden dan degenen die in shifts werkten. Ook zijn degenen die de hele dag werkten positiever over een aantal aspecten van hun takenpakket: over het contact met de kiezer, over het controleren van stempas en id-bewijs en het deponeren van het stembiljet in de stembus. Verder vinden zij het samenwerken met de andere vrijwilligers iets leuker en vinden ze het makkelijker om kiezers te controleren en om te gaan met machtigingen. Vrijwilligers die de hele dag werken zijn naar alle waarschijnlijkheid zeer betrokken, voor hen is de lengte van de dag geen drempel geweest voor het aanmelden. Aan de andere kant zou het aanbieden van shifts potentiële stoppers kunnen overtuigen om toch weer mee te doen. Daarnaast zou het werken in shifts ook positief kunnen bijdragen aan de betrouwbaarheid van het proces.

Meer negatieve ervaringen bij decentrale stemopneming

Verreweg het grootste deel van de vrijwilligers is positief over het verloop van de verkiezingsdag. Er worden weinig negatieve ervaringen vermeld. De negatieve ervaringen die er wel zijn gaan bijvoorbeeld over een werkdag die tot diep in de nacht duurt en over het tellen van de stemmen wat op een gegeven moment echt niet meer leuk is. Deze ervaringen worden eigenlijk alleen genoemd door vrijwilligers die te maken hebben met decentrale stemopneming. Steeds meer gemeenten gaan over op centrale stemopneming en dat lijkt ook positief voor de ervaring van de stembureauvrijwilliger.

Nauwelijks inhoudelijke knelpunten in verkiezingsproces opgemerkt

Zowel op de verkiezingsdag zelf als op de dag erna bij het gemeentelijk stembureau zijn er nauwelijks momenten geweest dat vrijwilligers zich zorgen maakten over de betrouwbaarheid van de manier van werken. De kwaliteit van de (plaatsvervangend) voorzitters en de telleiders is daarvoor wel van belang. De punten van zorg die wel door enkele vrijwilligers genoemd worden hebben te maken met de lengte van de dag, en voorzitters of telleiders die niet duidelijk genoeg het proces kennen of overbrengen aan hun team, waardoor discussie over de juiste werkwijze kan ontstaan. Voor

voorzitters en telleiders lijkt niet alleen kennis van het proces van belang maar ook moeten zij besluitvaardig zijn en een goed organisatievermogen hebben.

